

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 7 (67), iulie 2022 • Apare lunar

24 pagini

Autoportret în scrisori Dimitrie Anghel (1872 – 1917)

p.11 Doru Scărlătescu

EPIGRAF

Stihuri, zburăți acum din mîna mea
Și șchiopătați în aerul cu floare,
Ca păsările mici de catifea
Ce-ncep în mai să-nvețe și să zboare.

Stihuri, acum, porniți vă scuturați,
Ca frunzele-aurite, pentru moarte.
Pustnicii tineri, triști și delicați,
Păstra-vă-vor într-un sicriu de carte.

Stihuri de suflet, dintre spini culese,
Îndurerate-n spic și-n rădăcini,
Pătrundeți, înțelese și neînțelese,
În suflete de prieteni și străini.

Și semănați, ca noaptea ce vă naște,
Sfiială și-ndoieli unde-ți cădea,
Acel-ce-știe, însă nu cunoaște,
Varsă-ntunerice alb cu mîna mea.

Tudor Arghezi

Liviu Ioan STOICIU

Gustul critic și ideologia literară

Constantin COROIU

Pușca lui Caragiale

Gellu DORIAN

Sărăcie sufletească

Mihaela GRĂDINARIU

Cu luare aminte...

Grigore ILISEI

Vâltoarea iubirii

Al. CISTELECAN

De la reverie la panică

Radu ANDRIESCU

Lumea asta e praf

Aurel ȘTEFANACHE

Poesis – Slavă și neîntoarcere

Gheorghe VIDICAN

Poesis – Sunt atâtea neliniști

Adrian Alui GHEORGHE în dialog cu Vlad Alui GHEORGHE

„Într-o lume în curs de actualizare...”

Ioan HOLBAN

Poezia lui Aurel Pantea

Adina BARDAȘ

Gala UNITER 2022

Victor DURNEA

C. Stere „în literatură și artă, în filosofie și morală”

Constantin PRICOP

Disocieri

„Nu-i primejdios omul care te urăște și se războiește cu tine. Pe el știi de unde să-l apuci”. – Tudor Arghezi

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

Liviu Ioan STOICIU, Gustul critic și ideologia literară 3
Nicolae PANAITE, Despre manifestări 3
Constantin COROIU, Pușca lui Caragiale 4
Leo BUTNARU, Utilitarismul și artele; Între Orfeu și Morfeu 5
Gellu DORIAN, Sărăcie sufletească 5
Mihaela GRĂDINARIU, Cu luare-aminte, caligrafiind
deșertăciuni, deșerturi, deșertări 6
Magda URSACHE, Idei neprimite 7
Dorian OBREJA, Angela Baciuc – «Spiegel scrie peste tot» 8
Daniel Ștefan POCOVNICU, Miza hermeneutică 8
Grigore ILISEI, Vâltoarea iubirii 9
Al. CISTELECAN, De la reverie la panică 10
Radu ANDRIESCU, Lumea asta e praf 10
Doru SCĂRLĂTESCU, Autoportret în scrisori:
Dimitrie Anghel 11
Aurel ȘTEFANACHE, *Poesis*, Slavă și neîntoarcere, 12
Gheorghe VIDICAN, *Poesis*, Sunt atâtea neliniști, 13
Adrian Alui GHEORGHE în dialog cu
Vlad Alui GHEORGHE 14
Ioan HOLBAN, Poezia lui Aurel Pantea (I) 15
Dan Bogdan HANU, Post(s)ări... 16
Liviu ANTONESCU, Făt Frumos din patimă 16
Nicolae BUSUIOC, George Bădărău... 17
Ioan ȚICALO, Dialog insolit 17
Caliopia TOCALĂ, 18
Gabriela HAJA, Un prieten rar – Florin Faifer 18
Flavius PARASCHIV, Dacă lumea s-ar sfârși mâine 19
Emanuel VASILIU, A XXVI-a ediție a Festivalului
Francez la Iași (I) 19
Ioan RĂDUCEA, Bucovina, ca icoană pe sticlă 19
Dionisie VITCU, A mai căzut o stea... 20
Ionel BOSTAN, Reflecțiile lui Agathon Calul 20
Adina BARDAȘ, Gala UNITER 2022 – „Solidaritatea e o valoare
salvatoare...” 21
Teodor PRACSIU, „Cenci” de Antonin Artaud, Teatrul Național
„Vasile Alecsandri” – Iași 22
Victor DURNEA, C. Stere „în literatură și artă, în filosofie
și morală” 23
Constantin PRICOP, Disocieri 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista
pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS
Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din stra-
da Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

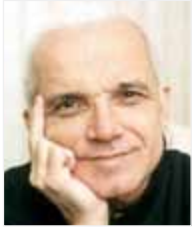
**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale pictorului *Filon Lucău*

* **Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**
* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de caractere
și să fie în format Word.**

[dtp: valicirca@gmail.com](mailto:dtp:valicirca@gmail.com)

Liviu Ioan STOICIU

Gustul critic și ideologia literară

Literatura română originală lasă senzația că nu mai are cititori „de rând”. Dar și că nu e nici o pagubă, moral, atâta timp cât literatura română originală mai are croniciari literari (cât o mai avea, că viitorul pare a fi rezervat subculturii și non-criticilor) – fie ei critici „de vocație”, care se respectă, fie ei scriitori binevoitori azi, care scriu elogios despre colegii lor. Nici măcar la un recital poetic (adică la o lectură audio de-a gata, publică), la care e acces liber, nu sunt amatori din „marele public” dispuși să recepteze măcar în treacăt poezia unui contemporan al lor... Slavă cerului, azi avem revistele serioase ale Uniunii Scriitorilor care salvează toate aparențele, critica literară are putere, „e la loc de cinste” – fără ea s-ar alege praful, n-am mai avea semne de orientare, repere valorice. Viitorul „postumanist-progresist” probabil că va desființa în primul rând cronica literară, comentariul critic estetic, viitor interesat numai de aplatizarea valorii literare din considerente corecte politic, eventual (e o discriminare să-l faci pe un scriitor mic și slab și pe altul mare și tare, o dată ce mama natură ne-a lăsat diferiți și... egali în drepturi, „democratic”, fie femeie, fie bărbat, fie minoritar LGBDQ – pardon, *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Questioning, Intersex, Asexual and Ally*; bine că noi nu avem scriitori „albi” și „negri” în țară, puși pe baricade; e clar că în viitor ideologia literară va conta, nu valoarea artistică a unei opere). Critica literară de azi e considerată retrogradă de noua generație (de la douămiiști încoace), iar estetismul ei e considerat conservator. Se va relativiza totul. Ba chiar și o optzecistă de top, Magda Cârneci (alăturată douămiiștilor, cu arme și bagaje; atentă la frustrările actuale din viața literară de la noi) întărește cele spuse: *Avem deja o ambianță mai degrabă conservatoare, orientată spre trecut și spre valorile deja consacrate (de unde prezența masivă a textelor de istorie literară în paginile lor). Puțini literați se mai aventurează în zona periculoasă a comentariului politic, ca în anii 1990. Abordarea ideologiilor politice din spatele operelor literare rămâne un teren minat și potențial exploziv. Avem în schimb o „stabilitate de fier” a numelor și pozițiilor din câmpul literar, controlat financiar și estetic de ani și ani de aceeași ierarhie de scriitori. Astăzi impresia de repetare în cerc, de stază, ca și cum dincolo de agitația culturală mass-media de suprafață, adaptată superficial la noile tehnologii de comunicare, fondul mai profund al lumii noastre culturale e același: și oamenii și obiceiurile lor și mentalitatea lor repetă la nesfârșit aceleași tipare de comoditate și conformism, care ne aranjează pe toți. Lasă că douămiiștii noștri visează la o nouă critică literară („relaxată”, firește, una ideologică, nu estetică). Alt optzecist (universitar cu ifose, la o margine a SUA, care a devenit un fel de „guru” al douămiiștilor; mare fan al corectitudinii politice și al ideologiei literare, altfel rupt de realitățile literaturii române), criticul Christian Moraru, îl citez și pe el mai pe larg, de curiozitate: *Cultura critică încă dominantă în România este prizoniera acestei fantezii estetice autonomiste, profund revoluate și interesate... Din păcate, perspectiva e deprimantă: în mainstream-ul ei, critica românească rămâne teribil de limitată teoretic și umilitor de anacronică în materie de capacitate de conceptualizare a granularității culturale a „esteticului”, „valorii”, „canonicului” și a altor lucruri de acest tip... Asistăm în România la o solidarizare a establishment-ului cultural și a unei bune părți din așa-zisa**

societate civilă – care rămâne neinformată, conservatoare, obscurantistă, superstițioasă, ostilă noului și democrației efective – în jurul unor reflexe culturale reacționar-paseiste, adesea violent-antiprogresiste. Este poate ironic – și e în orice caz trist – că majoritatea scriitorilor și cvasi-totalitatea criticilor afirmați în anii '80 fac corp comun în jurul retoricii antiminoritare și anti-PC (political correctness)... Timpul a venit să vorbim deschis, ferm, și în termeni preciși, despre o nouă critică românească, o critică realmente nouă, în curs de afirmare după 2000... Înaintăm, din fericire, în direcția relaxării, diversificării și descentralizării acestui sistem. Un nou sistem, mai puțin hegemonic, e pe cale de a se naște în critica românească, cu actanți mai puțin autoritari, dar mai autorizați profesional și deontologic... Au trecut demult 20 de ani de când se tot afirmă „noua critică”: în afara faptului că ea ignoră literatura română scrisă până să apară douămiiștii (literatură a membrilor Uniunii Scriitorilor apărută și după ieșirea în arenă a douămiiștilor, exclusă din orice întreprindere critică) și ridică în slăvi (după criteriul „îmi place”, nu contează că n-are valoare literară) orice cărțuie de doi bani scoasă de un membru al noilor generații apărute, prin ce s-a evidențiat „noua critică”? Critică literară nu mai scriu nici individualități precum Andrei Terian, Paul Cernat și soția lui Bianca Burța sau Mihai Iovănel, să dau niște exemple care fac mare caz de autonomia ideologiei literare, nu a esteticului în literatură, de la care se aștepta marea cu sarea. Se mai chinuiesc să scoată în evidență cărți ale unor autori care sunt împotriva conducerii Uniunii Scriitorilor sau ale unor tineri „vai de talentul lor” un Bogdan Crețu și un Alex Goldiș, din păcate nu sunt originali prin ceea ce scriu... Rămân tot „douămiiști” Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache credibili în cronicile lor literare; ei cred în criteriul estetic validat în timp în evaluarea unei opere.

Sigur, rămâne subiectivitatea criticului „vechi” în judecarea unei cărți (cel apropiat, prieten sau șef, sau căruia îi e dator, în secret, având parte de cronici neapărat favorabile). Sau complezența scriitorilor care scriu critic de bine despre o carte a unui cunoscut lui (scriitori-critici înmulțiți de când s-au dat deoparte criticii de întâmpinare și de când s-au înmulțit incredibil revistele literare de nișă). Nu știu să existe un „program de pus în practică” sau o „direcție” în critica românească de azi. Știu că mulți scriitori considerați nemuritori de către critica-literară-care-contează au dispărut cu totul din memoria literaturii române, le-a fost dat credit inutil. Pe de altă parte, am impresia că datorită criticilor și autorilor, a gustului lor critic (aflat în schimbare), poezia română e competitivă în lume.

6 iulie 2022. BV

Nicolae PANAIT

Despre manifestări

Creierul nostru este incredibil de eficient. Cu ajutorul simțurilor preluăm informații pe care apoi le procesăm sub formă de gânduri, le stocăm ca o amintire a trecutului și tragem din ele concluzii pentru viitor.

Numeroase idei, amintiri și concluzii ne produc uneori multe probleme. Experiențele negative, cum ar fi dezamăgirea sau tristețea, ne pot împovăra inima și ne pot provoca chiar dureri. La fel este cu îngrijorările și cu temerile cu privire la viitor. Numărul de gânduri pe care le procesăm de-a lungul unei ore este enorm.

Durerile sunt de regulă efectele secundare ale unor boli sau leziuni. În urmă cu câteva secole, cei suferinzi aveau la dispoziție puține mijloace pentru atenuarea durerilor. Astăzi, medicina modernă dispune de multe medicamente, încât omul este chiar răsfățat și adesea ia un calmant la cea mai mică durere. Și totuși, faptul că simțim durerile este până la urmă o binecuvântare, pentru că așa suntem avertizați că trupul ne este amenințat de un pericol și putem acționa eficient și la timp.

Ceea ce este durerea pentru trup este conștiința pentru suflet. Și sufletele noastre sunt amenințate permanent de pericole. Fiecare om are din fire un simțământ pentru bine și rău, pentru dreptate și nedreptate, pentru iubire și lipsă de iubire. Dacă lezăm acest „simț al binelui și răului”, conștiința ne atenționează. Pentru a scăpa pe termen lung de durere și totodată de o conștiință rea, trebuie să tratăm boala, respectiv cauzele.

Respectul, prețuirea, combativitatea sau non-combativitatea și aprecierea sunt rezultatul răspunsului nostru la comportamentul unei persoane sau mai multor faț de noi. Caracteristicile de mai sus, când sunt în vorbirea și faptele cuiva, influențează reacția și modul nostru de manifestare. Preopinienții noștri au două alternative: le convine sau nu atunci când le spui adevărul și-l susții fără vreo cosmetizare. Cu o parte dintre semenii noștri, atunci când nu ocolești lucrurile lor maculate și le spui din dorința de a nu mai recidiva, rămâi, în continuare, într-o relație constructivă

(totuși, depinde foarte mult de argumentele invocate întru susținerea punctului nostru de vedere; „tonul face muzica”, harmonica și patafizica, nu-i așa?)

Așadar, unii iau aminte, recunosc și își însușesc reacția noastră, iar alții, nu, continuându-și alegerile ce și le doresc... Înainte de a semăna, este necesar să vezi și să cercetezi solul de pe care vrei să culegi, în toamnă, roadele. Una este să aruncăm semințe pe un loc stâncos, cu pietriș sau la marginea drumului și alta să semănăm într-un cernoziom. Există mai multe feluri de prețuire, respect, iubire și apreciere față de o persoană. Indiferent de rangul și funcția cuiva, mai de sus sau de jos, intensitatea și gradul de apreciere trebuie să ne fie fără inechitate.

Am auzit rostindu-se: „Te iubesc ca-n prima zi!”, „Te iubesc mai mult ca ieri...”, „Te iubesc cu o iubire veșnică!”, „Te iubesc ca sarea-n bucate” șamd. Fata cea mare a împăratului din povestea „Sarea-n bucate”, culeasă și publicată de Petre Ispirescu, i-a spus că-l iubește ca „mierea”; evident, răspunsul i-a plăcut tatălui, la fel ca și răspunsul celei mijlocii: „Te iubesc precum zahărul”. Venind rândul celei mici, aceasta i-a răspuns franc împăratului că-l iubește „ca sarea-n bucate”.

Reacția imediată, pripită și neinspirată a tatălui: și-a alungat fiica de la palat, din cauza răspunsului, credea el, batjocoritor. Când și cum și-a dat seama împăratul de importanța sării în bucate, las pe cei curioși să-l citească/recitească pe Petre Ispirescu.

P.S. Unul dintre organizatorii Galei UNITER din acest an a fost muștră că desfășurarea Galei putea fi mai bine organizată, având ca model cele realizate de Ion Caramitru. Managerul Galei de acum, cu o orogantă de neimaginat și cu un cinism îngrijorător, a afirmat următoarele: „la anul putem organiza Gala într-un cimitir”!

Iubesc satira și dramatismul teatrului autentic, dar tare-mi este teamă că asemenea afirmații, ale mult-premiatului regizor Radu Afrim, din nefericire, vor destabiliza și deruta spectatorii, domolindu-i în drumul lor spre scenă.

Ștefan cel Mare cu Sfinții militari

Pușca lui Caragiale

Au trecut 110 ani de la moartea lui Caragiale. Prilej de a ne reaminti câteva definiții memorabile, între care cea a lui *Mihail Ralea*: „Caragiale, cel mai național scriitor, cel care a înțeles mai bine firea noastră, ne-a lăsat și acest aspect: românul care nu-și pierde cumpătul în fața crizei”. (În treacăt fie zis, la atâtea crize și tranziții pârjolitoare, asta i-ar mai lipsi românului: să-și piardă de tot și cumpătul. Că, în rest, este un perdant perfect). Un critic din generația celui ce semnează rândurile de față îl confirma pe Ralea cu o sintagmă oximoronică: *Caragiale, grecul nostru național*. Memorabilă, dar dintr-un alt punct de vedere, e și o propoziție a lui *Nicolae Manolescu* din „Istoria critică a literaturii române”. Referindu-se, de pildă, la „O scrisoare pierdută”, criticul observă: „Expresivitatea este așa de puternică încât asurzește mesajul”. Ceea ce nu înseamnă că mesajul nu e, și el, extrem de puternic și de (mereu) proaspăt. Tocmai impactul în conștiința noastră ca români face ca eroii lui Caragiale să fie evocați și invocați cu voluptate pentru a ridiculiza, astăzi poate mai mult ca altădată, adunătura de demagogi, agramați, lătrăi, sâsâiți, parveniți, corupți. *Tudor Arghezi* le-ar fi spus simplu: căcănari. Pe de altă parte, a-l reduce pe Caragiale la atât, cum se mai întâmplă, e de neconceput. Actualizările, localizările, identificările excesive, facile – inclusiv în transpuneri filmografice, unele de un grotesc insuportabil – denaturează, așa spune chiar că violează opera lui Caragiale. Rezultă un fel de Caragiale contra Caragiale. Un Caragiale pentru uzul și abuzul unora... În orice caz, pentru uzul unor regizori sau actori care ar trebui să știe sau să nu uite că ei și toți cei ce concurează la un spectacol de teatru, așa spune în primul rând spectatorii din nenumăratele generații ce se perindă de-a lungul timpului, adică ceea ce aș numi cu o sintagmă a lui *Valeriu Cristea* acel *auditoriu activ* pe a cărui implicare Nenea Iancu mizează, toți sunt, așa-zicând, în slujba lui Caragiale. Și nu Caragiale în slujba lor. Iar asta poate cu atât mai mult cu cât Caragiale pare să fie, în opinia multora, încă un mare necunoscut. Pe la începutul anilor 2000 într-o anchetă a revistei „Apostrof”, având ca temă actualitatea lui Caragiale, dar și într-un amplu interviu pe care l-am publicat în volumul „Paralele inegale”, la Editura Polirom, în 2003, criticul, comparatistul și reputatul balcanolog *Mircea Muthu* observa că se impune „recontextualizarea lui Caragiale din mai multe unghiuri”. În opinia lui *Mircea Muthu*, scriitorul total care este Caragiale „a fost pur și simplu suflat de dramaturgul Caragiale, de multiplele înscenări ale pieselor lui..., unele grotești. Aici pot să adaug, din păcate, și filmografia”. Exemplul la care se referea interlocutorul meu era „De ce bat clopotele, Mitică?”, film pe care îl consideră a fi o denaturare, chiar o trădare a lui Caragiale. Cercetător și analist profund al spiritualității acestei părți de Europă, al spiritualității balcanice, căreia i-a consacrat ample și aprofundate studii, profesorul clujean atrage, între altele, atenția asupra modului cum este văzută de unii regizori *mahalaua*, aceștia ignorând sau pur și simplu necunoscând că *mahalaua*, cuvânt de origine turcă, care înseamnă *cartier*, cartier mărginaș, „constituia – și la noi, ca în tot arealul sud-estic – un spațiu în care frontierele culturale erau permeabilizate, un spațiu socio-cultural extrem de fertil. *Mahalaua* românească a dat valori remarcabile, estetic vorbind, valori unice în spațiul estic”. Afirmatia lui *Mircea Muthu* mă duce cu gândul la tetralogia epică „Arta de a fi păgubaș” a lui *Niculae Gheran*, una din mărturiile vii privind ambianța morală și spiritualitatea unei fascinante lumi – lumea mahalalei. O lume salvată de la uitare datorită și unor importante opere literare și artistice.

Nu e lipsit, cred, de semnificație faptul că cel ce face observațiile pe care le-am citat este ardelean, perspectiva sa asupra balcanismului fiind, se poate presupune, mai senină, mai obiectivă comparativ cu cea a regăteanului. E de luat în considerare acest „amănunt” cu atât mai mult cu cât reputatul balcanolog îmi declara tranșant: „Nu mă recunosc în personajele lui Caragiale”, un scriitor pe care, de altfel, mărturisește că l-a îndrăgit și chiar a interpretat pe scenă, ca student, un rol din „Scrisoarea pierdută”, spectacol „cu care am colindat toată țara timp de patru ani”. În esență, istoricul culturii și criticul pledează pentru reconsiderarea și restituirea lui Caragiale în totalitatea operei sale. În opinia lui *Mircea Muthu*, la Caragiale n-ar exista tragic. „S-ar putea să nu am dreptate” – admitea totuși în dialogul amintit. În ce mă privește, nu mă număr printre cei ce neagă dimensiunea tragică a operei lui Caragiale. Multe întrebări ale lui *Mircea Muthu* sunt însă pe deplin justificate, cel puțin ca punere de probleme: cum îl vede cu adevărat autorul „Năpastei” și al eseului „1907 – Din primăvară până-n toamnă” pe țărânul român, care este concepția sa privind religia, Natura, Cosmosul etc.

Nu mai puțin incitante sunt considerațiile scriitorilor privind opera genialului Nenea Iancu. Ele pot fi chiar mai revelatoare decât exegezele criticilor, ale teoreticienilor ori montările regizorilor. Revăd pagini dintr-o carte de eseuri a lui *Dumitru Radu Popescu*, el însuși un dramaturg de prim-plan dar și comentator al fenomenului teatral.

Volumul se intitulează „Pușca lui Caragiale”. Într-un microeseu din cuprinsul cărții, *DRP* scrie despre rolul și semnificația puștii la Caragiale și la Cehov. Un obiect tragic sau cel puțin potențial tragic la autorul „Pescărușului” și comic la contemporanul său român: „Activarea prafului de pușcă la Cehov, nu este exclusă! Moartea stă ascunsă în cartușele care nu prea apar în prim plan și devine operativă și vizibilă când nu te aștepti... Pușca învață să vadă tot ce se mișcă în lume și ne face și pe noi să înțelegem ce se ascunde în inimile aflate în sfărâmare... Că ia foc sau ba, asta e un mister al puștii lui Cehov, care știe să rateze, uneori, foarte bine moartea unor nefericiți! La Caragiale pușca nu este un instrument al morții”. Vezi „Noaptea furtunoasă”, de-a lungul căreia „sunt atâtea clipe când pușca își arată boiul încât te poți întreba cu îndreptățire dacă scopul prezenței ei în scenă nu este mai degrabă acela de a liniști pre toată lumea – că niciodată cartușul nu va bubui!”. Și comparația continuă: „Spre deosebire de personajele lui Anton Pavlovici, care mai au puterea de a apăsa pe trăgaci, ființa eroilor lui nenea Iancu, asaltată, terorizată de posibilul eșec al amantlăcului bonom, plânge și suspină... Asta e arma supremă: plânsul și suspinul, vorba înlăcrimată! Sinucideri și crime izvorâte din amor?! Bălciul social-politic acaparează toate energiile protagoniștilor din «O scrisoare pierdută» și nu mai lasă decât Joițicăi bucuria de a plânge ușor îngrozită de pocinoagele ce le-ar putea aduce scrisoarea pierdută.”

În piesele lui Caragiale nu sunt „apucături și purtări apocaliptice”. De ce? „Pentru că I. L. Caragiale este un sentimental și personajele sale nu sunt stăpânite de adierile absolutului, de spectrele și fantasmalele morții, precum cele ieșite din pana Englezului!... Fantoma bătrânului Hamlet vine din Țărâmul de dincolo, vrăjitoarele lui Macbeth se ivesc și cresc venind din imperiul de pucioasă și fum... Zoe Trahanache crește și înflorește din ea însăși, plânge și râde fără să se simtă condamnată la libertatea de a-și trage un glonț în cap, sau de a-i umple altuia capul și măduarele cu alicie! Doamne ferește! Conul Zaharia nu are pușcă! El nu-și apără onoarea de familist cu arma, ci cu frumusețea tânără și jucăușă a soției sale”. La Caragiale, mai observă *Dumitru Radu Popescu*, puștile pot să bubue numai ca să amplifice bucuria. Dar nici atunci, întrucât conflictele se rezolvă, se sfârșesc fericit: prin pupături în „paradisul în formă de piață” și prin cântecul fanfarei în „grădina lui Trahanache”. Iar Nenea Iancu, adaug eu, sentimentalul Nenea Iancu, privindu-i, pare a zice satisfăcut: uită-te, mă, la ei, nu-i așa că sunt drăguți?!

Surprinzătoare sunt tipologiile și filiațiile pe care le sugerează *Dumitru Radu Popescu*. Agamiță Dandanache este „umbra decrepită a lui Agamemnon” (personajul homeric), Trahanache – „reversul mălăieț și umbra posomorâtă a lui Socrate”, Becherul, fără nume, precum ciobanul mioritic – „personaj olimpic. Aproape un zeu de Dâmbovița!”.

Dumitru Radu Popescu dă impresia că se joacă cu planurile, cu secolele, dar și cu unghiurile, ca un tenismen ori ca un privitor experimentat într-o expoziție de tablouri sau de sculpturi. Dar jocul său imaginar are sens. Din antichitatea greacă sare cu ușurință în epoca lui Caragiale, iar de aici în secolul XX și mai ales în cel în care ne aflăm: „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie cică ar fi avut marii ei profitori, care, peste ani, prin nepoții lor, au desăvârșit Marea Revoluție Capitalistă, care a avut marii ei profitori. Îți poate răspunde cineva la întrebările legate de acești profitori deveniți profeți, și la întrebările despre profeții deveniți profitori? Cineva, persoană importantă, becher, întreabă dacă e adevărat că democrația de dincoace de bătrânii greci există doar în imaginația bogată a celor cu teșchereaua asudată de carboave... Dar cine e becherul, cum îl cheamă pe dânsul, nu se știe și nu se va afla niciodată”.

De ce Caragiale nu și-a botezat becherul? – întreabă dramaturgul și prozatorul care a inventat lumi, a fondat așezări imaginare și a creat o luxuriantă onomastică în proză și în teatru. Mister pentru eternitate, de vreme ce nici chiar abila Coană Joițica sau omnipotentul Tipătescu nu l-au putut dezlega. Dar cu scrisoarea becherului cum rămâne Puicisorule?! Ei bine, ea este pușca lui Caragiale.

„Proștii mor, însă prostia e nemuritoare”

Caragiale

Leo BUTNARU

cosmogramme

Utilitarismul și artele

În prima jumătate a secolului XIX, în Anglia apar (și) adepți ai așa-numitei doctrine utilitariste, fondatorul ei fiind considerat Jeremy Bentham (1748–1832), personaj care, după René Wallek, „a fost un exemplu extrem de om complet lipsit, cel puțin în teorie, de simțul istoriei și tradiției, de imaginație și chiar de simpatie umană obișnuită”. Acest britanic încețoșat la ale lui, ar fi vrut să fie, probabil, un Darwin al (speciilor) artelor, pe care le clasifică în *anergastice*, ceea ce – atenție, aici venim în atingere cu onorariul/remunerarea! – voia să însemne că ele... *nu produc muncă*. Adică, implicit, ți-ai putea spune: cine nu muncește (nu produce muncă) nici nu se plătește! Nu erau de invidiat nici celelalte arte, ce nu nimeriseră sub incidența – pardon! – parazitarelor surate care, pur și simplu, *nu produc*, acestea fiind numite *aplopatoscopice*, referindu-se ca și cum la senzație. Insularul domn Bentham respira – ba nu, mai curând – expira, „produceă” negura platitudinii pe care o dorea generalizată, întronată/așternută peste întreaga lume a sensibilității umane, de-a valma, nediferențiat. Acest spirit gri nu vedea deosebire între artă și zbenguială, să zicem, efectele emotive rezultate în timpul sau în urma acestora ne-deosebindu-se mai deloc, deoarece (il citez, nu am încotro...): „Cantitatea de plăcere fiind egală, jocul *de-a baba oarba* are aceeași valoare ca și poezia”. Bietul comediant Shakespeare sau intempestivul lord Byron să fi știut că așa e, poate că întreaga viață mai bine jucau arșice, decât să „ne-trudească” la „inutila” poezie din *Romeo și Julieta*, *Regele Lear*, *Hamlet*, *Pelerinajul lui Childe Harold*, *Don Juan*, *Manfred*, din sutele de sonete ce

echivalează, „iată”, cât jocul *de-a soarta* (pardon: *baba oarba*...

Însă noroc că și la britanici se obișnuiește a se spune adevărul verde-n ochi, demnitatea artelor, din insulele și continentele lumii, fiind salvată de o replică ce veni din partea lui John Stuart Mill (1806–1873) care, inițial, împărțea, parcă, aberațiile doctrinei utilitariste, spre care îl inclinase tatăl său, însă, revenindu-și din rătăcire, cu șase ani după trecerea *la cele oarbe* a dlui Bentham, rostise/scrise despre aceste lucruri memorabile, imputându-i (fostului magistrul!) deficitul de imaginație, lipsa de cultură poetică, ca o parte din mai multele betejiri pe care le presupunea „imperfecțiunea generală a spiritului său ca reprezentant al naturii umane universale”.

Eu unul rămân indiferent față de atare atitudini, de oricând, deoarece cred că sunt afin naturii poezilor care au tins să îmbine în practica, în travaliul lor specific generalizarea artistică, metaforică – precum un dat ca și cum... inclus în destin „din oficiu”! – și obișnuința, dar poate că chiar necesitatea intrinsecă firii, spiritului lor de a reflecta, de a raționa, de a teoretiza asupra principiilor creației poetice, în particular, și cele ale artei în ansamblul lor.

În fine, este firesc ca artistul atent și inteligent, implicit poetul, să remarce că, pentru el, – *soarta* conține inclusă – *arta*. Da, probabil predestinat. Iar într-o mai deplină elucidare a unei astfel de stări de fapt, depinde cum îți pui problema: tu – în artă sau arta – în tine. Când se întâmplă (dacă se întâmplă, totuși) concomitența-reciprocitatea, înseamnă că ești deja artist, poet.

Între Orfeu și Morfeu

E vechi păcatul, vorba lui Ion Minulescu. Încă de la André Breton, care încerca, spunea el, să realizeze, să dea prozodiei un alt gen de melodie/melodicitate, opusă versurilor lui Verlaine, dacă e să ne referim la acest autor ca la ultimul model de muzicalitate clasicistă în poezia franceză. Procedeele prozodice bretoniene se filiază dintr-un alt sistem, admițând în discursul poetic orice forme și elemente prozastice, astăzi numite „proseme”, „prozopoezie” și admițând înmagazinarea în subtextele și contextele ei întregul complex entropic al culturii și civilizațiilor dintotdeauna, inclusiv cele marginale, minimaliste (pe care par să le... adore o parte din postmoderniști, dar mai ales... trans-postmoderniști), scoase în prim-plan de mai puțin dotați artiști ce fac (nu creează, adică) în vecinătatea kitschului sau chiar în domeniile dezamăgitoare ale acestuia. Se prelungește încoace, spre contemporaneitatea noastră și a artelor ei, ideea (unii zic: filosofică) principală a suprarealismului – accesul și accesarea nelimitat(ă) a(l) oricărui fenomen al existenței umane (dar și... transumane, odată ce e vorba de hiperrealism; i-aș zice ideea transumană a transumanței semantice, din realitate în icalitate și invers), absoluta libertate în creație și gândire ca realizare poetică, în primul rând, ceea ce i-ar oferi omului măreția maximă cu gândul de a-l plasa în locul Creatorului Suprem.

Iar odată ce a venit vorba (și nu putea să nu vină, când te referi la suprarealism) de circuitul mutual realitate-irealitate, de această „navetă metafizică”, ar fi de menționat că înaintarea în vis sau subconștient, în nemărginirile fanteziei, asemănătoare infinitului și creatoare de infinit (un infinit al sensibilității, al firii umane) nu înseamnă deloc fuga de realitate, ci cucerirea, cercetarea unor noi spații și anexarea lor explicită realității. După Breton, una din cele mai acut-aprinse proprietăți ale imaginației, fanteziei, ale irealității este irezistibila lor dorință, tendință de a deveni realitate. Iar pentru a ajunge la o și mai mare claritate în această problemă, spre finalul prezentelor considerații succinte să recurgem la absurditate: vreau să amintesc că, în principiu, absurditatea este rudă (verișoară de-a... etc.) cu irealitatea și cu suprarealitatea.

De regulă, când este utilizată, absurditatea trimite, implicit, spre realitatea, spre coordonate știute de noi. E ca și în cazul irealității („pure”!) care, de asemenea implicit, e ca o dorință, o tendință de a se *realitiza*. Acesta fiind și un semn de compatibilitate, în suprarealism, între Orfeu (care, în ale armoniilor, a fost un orfe[u]vru) și Morfeu. În linia acestei dorințe/tendințe ca posibilitate în... suprarealitate pentru Orfeu reîncarnarea ar însemna re-încântare.

Gellu DORIAN

Sărăcie sufletească

Suntem în pragul unui nou val, nu se știe, mai mic sau mai mare, cum or vrea cei ce cuantifică astfel de pandemii, al pandemiei de Coronavirus, care, deși n-a fost eradicată, a fost dată uitării, iar relaxarea a deschis căile tuturor manifestărilor social-culturale, tuturor activităților, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic în ultimii doi ani de restricții, de decese pricinuite de virusul ucigaș.

Începutul anului a fost, din acest punct de vedere, încă plin de restricții, de invitații insistente la vaccinare, cu mască pe stradă chiar, apoi în locurile aglomerate, în interiorul clădirilor de tot felul. Iar de prin martie, lucrurile s-au relaxat, lumea intrând din plin în activitate. Viața socială a dat friu tuturor activităților.

Priveam cum în mai toate orașele importante ale țării se relatau activitățile culturale, de la lansări de carte la festivaluri de tot felul, la întâlniri ale scriitorilor în licee, peste tot unde lipsa acestora s-a făcut simțită. Am început și noi, la Botoșani, să proiectăm câteva evenimente culturale, care aduceau în oraș personalități importante ale literaturii române: gala Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, 40 de ani de la înființarea revistei „Hyperion”, cu recitalurile ei în aer liber, Scriitori pe meleaguri natale etc.. Dacă pe 15 ianuarie am acordat online *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”-Opera Omnia*, ediția a XXXI-a, așa cum am făcut și cu un an în urmă, cu prezență redusă, ori cu prezență filmată, am proiectat, la înțelegere cu Primăria Botoșani, să organizăm cele două gale în iunie. Era luna mai, când totul a fost dat peste cap, nu de pandemia în retragere, ci de o cu totul altă pandemie, cea a provincialismului cronic, durabilă și în resurrecție acum, după ce părea că timp de 31 de ani s-a înțeles importanța ieșirii din comoditatea acestei stări perdante. Primarul orașului, considerând că a obținut o victorie prin înregistrarea la OSIM a premiului, a anunțat într-un interviu în presa locală că va schimba totul în privința organizării premiului, de la organizatori la format etc. Ne-am văzut înălțurați, atât noi cei de la Fundația Culturală „Hyperion-cb” cât și conducerea Uniunii Scriitorilor din România, partener de notorietate al acestui eveniment. Am așteptat ca în data de 15 iunie, Primăria Botoșani să organizeze în format nou cele două gale, contopite într-una, așa cum ne-am înțeles, dar totul a trecut fără nici măcar să se depună coroane sau jerbe de flori la statuia și busturile poetului din oraș. Nimic. Nimic și de atunci încolo; tăcere și uitare, delăsare, indolență, nici nu știu cum să mai numesc atitudinea acestora, dar nu numai a lor, ci a tuturor instituțiilor din subordinea acestora, Primăria Municipiului Botoșani și Consiliul

Județean Botoșani.

Dacă peste tot în țară, viața culturală s-a reluat, s-a reanimat, activitățile publice cu scriitorii, festivalurile de poezie și-au reluat activitatea, în Botoșani nu s-a întâmplat nimic, cu mici excepții, trecute total în anonimat. Amorțea post-pandemică persistă, iar inactivitatea, comoditatea celor ce ar trebui să anime viața culturală

a orașului eferescent altă dată, nu numai în ianuarie și iunie, ci și în alte luni de peste an, sunt de remarcat, din păcate. Orașul este mort din punct de vedere cultural. Dacă nu chiar mort, în comă indusă de indolența celor care, crezând că dacă-și conservă o marcă furată, e suficient. Au o tradiție creată cu eforturi imense timp de treizeci

și unu de ani și o vor îngropa, așa cum au îngropat în nepăsare și alte instituții de cultură active cîndva, așa cum se vede că au făcut la propriu și cu clădirea Teatrului „Mihai Eminescu”, simbol cultutal al orașului, în jurul căruia se desfășurau marile evenimente culturale, acum simbol al degradării și ruinei.

Dacă un oraș cu o tradiție culturală mai slabă, cum ar fi Bistrița, reușește pe perioade scurte să-și anime viața culturală, să se reinventeze din punct de vedere cultural, organizînd în plan național Gala UNITER, un festival internațional de poezie „Poezia e la Bistrița”, un festival dedicat lui Coșbuc, altul lui Rebreanu, aducînd mari personalități din țară și din lume acolo, așa cum se întâmplă și la Satu Mare, ori Alba Iulia, Galați sau Piatra Neamț, ca să dau doar exemple de orașe de aceeași mărime ca Botoșani. În acest oraș nu se face nimic, dar absolut nimic, instituțiile de cultură fiind în amorțire, ori ocupate de manageri indolenți, interesați doar de o sinecură sau o îngropare a tradiției culturale a locului. Iar dacă unele ONG-uri mai fac ceva, faptele lor sunt acoperite de vanitățile unui provincialism de nevîndecat, în timp ce cele care ar dori să facă ceva, să continue ceea ce au început sunt înălțurate, neluate în seamă. Un soi de fals ezoterism cultural, prin transformarea locului în anexe ale unor aule universitare, practică șablonard instituția menită să scoată, prin numele lui Eminescu, Botoșanii din anonimatul în care se îngroapă de la o zi la alta. Păcat!

Totul pare aici a fi rezultatul unei sărăcii sufletești, care închide orice perspectivă. Botoșanii are instituții de cultură bine finanțate, ca oricare oraș mare al țării. Dar, ca un pom să rodească nu trebuie să arate doar ca într-o butaforie, așa cum sunt fructele din vitrina unui magazin în care nu mai intră nimeni, ci pămîntul fertil al acestui loc să fie lucrat de oameni pricepuți, care știu să sfințească locul, nu să-l întineze!

Mihaela GRĂDINARIU

Cu luare-aminte, caligrafiind deșertăciuni, deșerturi, deșertări

La masa de scris am fost fără încetare liber, se confesa Liviu Ioan Stoiciu lui Gellu Dorian, într-un interviu apărut nu cu foarte mult timp în urmă, în *România Literară* (nr. 6 / 2019). Neliniștit, nemulțumit, îndoielnic și prepuielnic, LIS escaladează neîncetat propriile spaime și obsesii, continuându-și traseul inițiat din volumele anterioare în cea mai recentă carte, *luare aminte* (ROCARD, Băbana, 2022), ivită odată cu *De uz strict personal* (Din anul Revoluției – jurnal. Și după 17 ani, elegii ale unui accident), apărută la editura Junimea din Iași (și la benefica presiune a editorului Lucian Vasiliu, care a „dezlegat” promisiunea autorului de a nu mai publica nici un op...).

Pusă sub semnul confesiunii, cartea ne oferă pe coperța a patra o cheie de lectură, un ghid de intrare pe un teritoriu împărțit în emisfere, doar la prima vedere inegale, ÎNAINTE VREME (apărătoare de rele și de dureri) și DEGEABA (pentru bunul mers al vieții și al treburilor): „Cerând iertare” – așa începe acest volum. Iertare că îndrăznesc să mai scriu versuri și, iată, să le mai și public: depășit moral cum sunt de aceste vremuri nenorocite („pandemie-război”; nu numai). Datorită scrisului (și cititului), mă mai suport, supraviețuiesc (numai când scriu, rar, din păcate, simt că nu trăiesc degeaba). Să fac față, mi-am tot distras atenția de la realitățile cotidiene, scriind pentru sertar. Am anunțat la sfârșitul anului 2017 că nu mai scot nici o carte, era o reacție naturală a mea de dorință de izolare, să-mi mai împac sufletul. Au trecut anii și am luat seama că sunt tot mai dezechilibrat, însă, că am nevoie de un „punct de sprijin”, pe care nu-l pot avea, previzibil, decât definitivând o carte (deformat profesional cum sunt; alții au alte supape la dispoziție).

Un aparent demers recuperatoriu (din *chiștoacele de țigări fără filtru de pe jos vor crește zambile și lalele*, prevestind o primăvară fără sfârșit) generează poeme austere, scuturate drastic de zorzoane de stil, inconfortabile, la întretăierea dintre confesiune, interogație și frazare epică, amestecând frânturi de subconștient convulsiv cu portrete ale alter ego-urilor multiplicat, luându-se frenetic la întrecere. Descoperim un fragmentarism aproape hipnotic, ce te aruncă, în încercarea de recompunere a lumii și a sufletului, în prim-planuri fotografice; *lumea morții*, despărțită de *lumea vie* printr-o dără trasă cu călcâiul drept, e străpunsă de *lumina negrită*, alături de o tăcere a pregustării ardorii-de-tot interioare (*unde, în sufletul lui, cenușa abia se răcise*).

Inconsistența spațio-timpului e fracturată de intervale de trecere care, însă, încet-încet, devin impenetrabile (țărături, uși, bariera de cale ferată, barieră a minții, *porți de lemn sculptat, grele*), greoaie, după chipul și asemănarea morții: *avea o piele maronie – închisă, uleioasă, / stătea ghemuită pe / o alee, mirosea a amoniac, avea ochii / enormi, roșii, îl pândeau, ținea brațele între picioare, / trebuia să facă doar un salt*.

Mărturisitor și netemător, poetul își arată tuturor slăbiciunile și imputernicirile, urcând și poticnindu-se prin pietrele colțuroase ale timpului erodat, tras la fund de *ape turburi*, *drumul îi dispare de sub tălpi*, însă ceea ce îl salvează este prezența divinului: *s-a sălășluit în mine / Dumnezeu*. Deși *lumina vine din morți*, la capătul drumului nu se mai vedea nimic, iar singura cale de eliberare e rugăciunea asumată: *Doamne, m-am rugat la șapte biserici: limpește-mă! Nu / mai știu ce să fac, de mâine începând, / cu mine: nu-mi mai folosesc la nimic. Îmi înăbuș avântul. / Iartă-mi rătăcirea. Cât voi mai avea în nări / mirosul de fân abia cosit, va fi bine. Păcat că nu pot să / înfloresc, asemenea buruienilor co-site, păcat / că mai țin umbră pământului – când de mai mare folos / ar fi să mă pierd în zare... Limpește-mă, // Doamne!*

Reperle aleatorii (Cabana Fântânele, Mănăstirea Putna, pe malul drept al Dunării vechi, la Mila 23,

Parcul Carol, un iarmaroc la Adjud...), puncte fixe pe o hartă în continuă mișcare, rezonează în interiorul bântuit de ruină, în cetatea dinlăuntru, spațiu năpăstuit al izolării, ruperii și însingurării. Centrul volumului este tocmai această cetate puternică, ce rezistă în ciuda distorsiunilor lumii, întrețesate de fantasme și vedenii, pentru care abisul pare nespus de atrăgător: *coborând, / coborând, devenim lucruri*.

cronică literară

Aprinderea, turbarea, duhoarea, vâlul mucilaginos sunt atribute ale omului de nimic, pentru care micșorarea, deșertarea de sine, amărăciunea, sila, dezgustul sunt coordonate ființiale accidentale, în rezonanță cu o nouă etapă a dezordinii, unde se înstăpânesc mila, spaima, deruta: *ce se zvârcolește în el e o bestie*. Kenotic, poetul îmblânzește antinomiile (metamorfozând sulful, mercurul și plumbul în *mirosul raiului*, prefăcând viermii de mătase nesătui, cochiliile uscate de melci, sfărâmate sub tălpi, și omidele păroase în maci, spini înfloriți și curpeni de mure), visând continuu să transeze de la starea celui care ia, la starea celui care dă.

Lumile sunt modelate de păzitorul de duhuri rele (Ăl-din-baltă, răspunzător de ruperile dizarmonice), sub chipul unor labirinturi concentrice, redundante, în interiorul cărora singura mișcare posibilă e învârtirea în jurul unui ax, al unei osii cruciforme, o cruce împletită din cărpe negre, care dezleagă gura păsărilor cântătoare.

Pictura verbală defilează cu un întreg arsenal de elemente focalizante, de exemplu, opoziția masculin / feminin, bărbății, *abandonați pe plajă, o / grămadă de cuie*. Cuie ruginite, iar femeile, *chirpici puși la uscat / uitați de Dumnezeu, munciți pe brânci / care hohotim toți, luați de val; ea, verde-plus, el, verde-minus*, contrarii ce se armonizează potențându-și tensiunile prin sărutări presărate. Cercul se sparge însă în cioburi ascuțite prin ieșirea unuia dintre cei doi din monadă (*era / un animal lihnit*), iar lumile răvășite o iau de la capăt în încercarea de a învinge timpul potrivit: *fiecare lucru tinde / să devină ceva*.

Semnele de la suprafața poemelor anticipează frământările din structura de adâncime, largi mișcări circulare, intersectate de regrete și / neliniști, *ispite și poște care stau pe marginea drumului, / dar nu se mai oprește în dreptul lor*. Sintaxa detaliilor vizuale se temeluiește deopotrivă pe trecutul mai îndepărtat, care mocnește sub cenușă, și, totodată, pe un depozit mare de viitor, *asezat peste tot, viscolit*, generând efecte reflexive puternice: *nici în vis nu mai are loc lumea de mine*.

Omniprezenta moarte schimbă măști după măști, lasă peste tot urme de nevindecă (*mormanul de crani și oase din subsolul bisericii*), necesari marcatori ai neuitării, iar poetul – învățacel, *pradă deznădejzii*, se leagănă între descântece și incantații rostite și aruncate la vale, *pe fluviul timpului, în jos*. Risipa de semne duce la abandonul treptat al acestora în favoarea unuia singur, un suprasemn care le înglobează pe toate celelalte: *Nu duce nicăieri moartea mea, strigă de sus și / se urcă*

mai departe, gata să-și rupă gâtul, de unde smulge / din cuie crucea de lemn din vârf, înverzită și / coboară cu ea, alunecând lin pe acoperișul de tablă: asta / mi-o puneți la cap, aici, în casa mea am trăit, / plec odată cu crucea veche, voi, care rămâneți, puneți una / nouă la loc, să fie crucea voastră pe casă, câți / sunteți, atâtea cruci... Într-o oglindă mincinoasă (*nisipul / din inimă e de vină*), poetul își pipăie ca un orb chipul interior, împovărat de gravitația prea slabă a planetei, nedeslușind nimic mai mult decât răul: *sunt un rău neîncăpător, un rău fără margini, viețuind nedespărțit de răul dinlăuntru, n-am nici un rost, sunt un intrus, nu ajung nicăieri, totul se surpă, totul mă arde pe dinăuntru*, mestecând cuvintele uitate din ultima / rugăciune rămasă în gât.

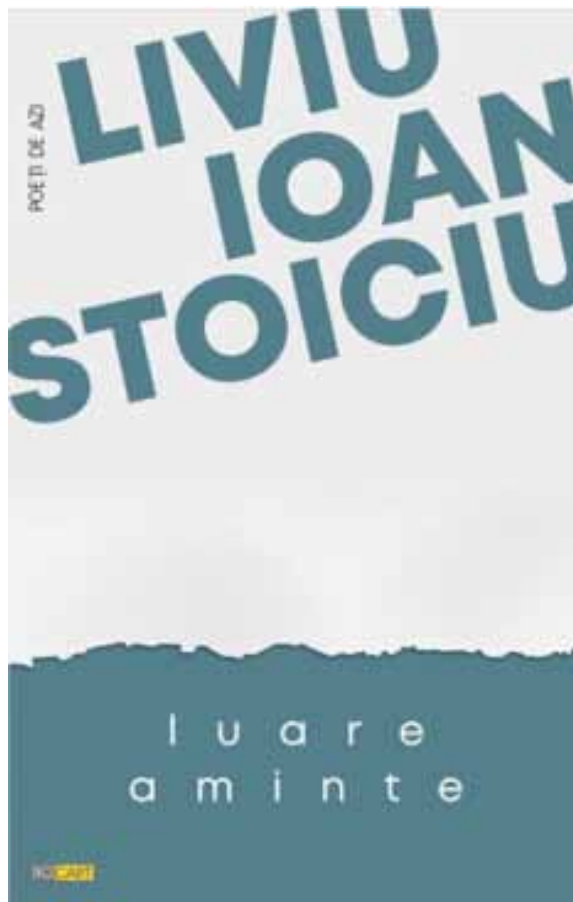
Dimensiunea temporală a textelor prezintă clivaje construite minimalist (s-au mai așezat vremurile), între rememorări repetitive, precum amintirea pragului de care s-a împiedicat, *trecând dincolo / înaintea vremei și adăstările în momente-cheie: m-am oprit aici, printre ruinele / memoriei*. Universul sonor este redus la câteva linii de forță (ca vestitori ai durerii, *clopotul din hâu se ia la întrecere cu ciocârliile*) care converg înspre o stare de criză: *am ales singurătatea. Mă consum în tăcere*. Poetul devine astfel o pasăre condamnată la nezbore, la necântare, *orice floare care stă în preajma lui / se ofilește, trăiește din pomană sufletului, se învârtă într-un cerc cu aparență de drum, care ba se dilată, / ba se contractă, emoțional, se confundă, nu contează*.

Păzitor al focului din vatră, stăpânit de un gând neterminat, trece mai departe nepăsător, circumscriindu-și existența unor negații succesive: *neîncetat, netulburat, nestocat*. Hăituit, pierdut cu firea, ieșind zburlit dintr-o cutie cu arc, pune pe tipsie propriul suflet, chiar dacă *nimic nu e al lui: Mă uit la mine de departe – cum trag clopotele în / turn, invitat la propria-mi pomană. Sunt tot numai tristețe. / Tristețe venită pe nepregătite... / Stau la o tarabă plină de șiraguri și mărgelile aduse de peste / mări și țări și vând poeme, vând versuri, / îmi vând sufletul, strig și gesticulez, „Poezii! Vând poezii!”, / nu le cumpără / nimeni. Ce mi-a mai rămas decât să-mi iau câmpii?*

Singurătate, rătăcire, ruptură, nelucrare, iată

câteva din coordonatele care aruncă lectorul dintr-o extremă într-alta, dintr-o oglindă într-alta, ca martor mut al încercării de înstăpânire a răului și a eliberării de acesta prin scris: *am conștiința unei acumulări de energie creatoare care trebuie eliberată*.

Imun în fața calificativelor de diverse nuanțe, de care a avut parte din belșug în ultimii ani (*La masa de scris mă lasă rece că sunt etichetat într-un fel sau altul de critica literară. Vă reamintesc, scriu spontan, intuitiv, emotiv*, mărturisește autorul într-o convorbire cu Iulian Cătăluș, publicată în 2018 în *Astra*), Liviu Ioan Stoiciu înalță în și întru sine un jurnal antifonic, în care fiecare poem pare să răspundă celui anterior, unde lăuntru se reflectă halucinant (*cineva / a încurcat lumile pe aici*), pe măsura zbaterilor interioare, cotropite de amare și adânci deșertăciuni.

Idei neprimite

Spune Theodor Codreanu în *Fragmentele lui Lamparia* (Editura Scrisul românesc, 2002): „n-a fost om politic de caracter care să gândească în ecuația românismului, mai devreme sau mai târziu el va fi calomniat și distrus”. Procesul de calomniere și de distrugere se întâmplă acum în numele „progresului”. Și mai repede, și mai eficient. Cenzura florienilor și bulailor o avem. Urmează detenția nealiniatilor? Există o agresivitate a sincerității. Mi-o asum. Am curaj să spun că $2+2=4$, deși cunosc avertismentul lui Camus: Va veni un timp când cei ce spun asta vor fi condamnați la moarte.

Ne-am învățat, după evenimentele celui Decembrie, să nu-i mai respectăm pe marii români. De ce? Ca să inventăm alții, pentru a le lua locul celor cu adevărat mari? Ca Lucian Boia, de exemplu, care se dezice de unitatea românilor. Unirea e patriotică. Pe cale de consecință, destui ipochimeni se dezic de ea, și de Unirea Mică, și de Unirea Mare. *En fanfare*, și pe 24 ianuarie, și pe 1 decembrie.

Supercampionul demolării (de alt exemplu) e domnul Ghiță de la Craiova, apărut tot la Ed. Scrisul românesc, ca și Theodor Codreanu, în 2022. „Progres” mare în douăzeci de ani! Doctorul habilitat Ghiță se arată a fi un denigrator violent al literaturii române. Cu dinadins, vrea să-l distrugă pe G. Călinescu, riscând să se distrugă cu asta. Azvârle pretinsul istoric literar nuș ce azvârle (suliță, toporișcă, macetă; dă cu pușca, nu ia foc) în fascinantul Călinescu. Mă și mir că nu l-a făcut fascizant, urmându-l pe fostul student proletcult Vicu Mândra, care l-a scos de la catedră. Sau l-a făcut?

„Pneumatici”, cum le spunea Marin Preda, pescari de apă tulbure, se întrec în campanii aberante, începând cu Eminescu, negăsind timp nici să-l citească, nici să găsească argumente pentru etichetări ca „mentalitate primitivă” ori „revolut”, cerând nedilematic demitificarea poetului, ca reacționar, ca antisemit protolegionar, paseist antimodern, nebun de legat în publicistică. *Eminescu după Eminescu*, sună un titlu ambițios. Dar cine are dreptul să-și spună Eminescu după Eminescu? Titlul ales de mine ar fi: *De la Eminescu la Eminescu*.

Autorii de cărți proaste sunt *hoți de timp* (și-i sintagma lui Th. Codreanu). Cei mai nocivi sunt cei care recomandă cu voce sonoră prostii drept filosofii (cum o fi ajuns la Cărturești, în raftul de filosofi, lângă Noica, Mihaela Rădulescu?), obsenități obscure drept poezii. Marii performer ai romanului, ca Preda, Breban, DRP, Buzura, sunt negați, iar jalnicii veleitari ai criticii de întâmpinare (pe potrița vrafului de cărți proaste; o căpiță de lei ușori nu te face bogat; la fel e și cu tipărelile prea multe) laudă proze prin nimic notabile. În *Trădarea criticii* (trădare, dar și abandon, dar și eșec; mă opresc la al doilea sens: abandon), Nicolae Breban a scris provocator: „nimic notabil în critică”. Să nu fie nimic notabil nici în literatură, dacă s-a ajuns ca o proză explicându-ne pre înțeles de ce iubim femeile să se vândă în 500.000 de exemplare („De ce iubim femeile?” ricana Petru Ursache. „Nu de ce iubim femeia?”), iar un freelancer writer ca Iohannis să poată câștiga 83.000 de roni (cââât?) din scris? Ce job norocos scrisul ăsta și ce ghinion pe capul celorlalți scriitori că președintele e cel mai vândut! Și-mi aduc aminte de o vorbă de duh a lui Șerban Cioculescu: „Cartea mea se cumpără, nu se vinde!” Criticilor de acest fel, promovând, cu profit personal, ce n-ar trebui promovat îmi vine să le spun ca Maurice Blanchot: *Noli me legere*.

În brambureala asta, sunt premiate cărți care au în spate sfârșirii, telefoane de manevră, intrigi de culise. În ce mă privește, nu mă plâng: premiile literaturii postsocialiste mi-au venit, au fost un fel de grație pentru semnătura interzisă amar de ani. De scris scriu „din obișnuință fără profit”, cum nota Gabriela Melinescu și mă rog la Dumnezeu să mă îngăduie pe acest „pământ de cumpănă” numai cât pot citi și scrie. Îi prețuiesc pe cărțarii care au refuzat compromisul cu puterea politică și înainte, și după '89, dar premiile s-au oferit și se oferă unor iluzii literare. Literatura e, în fapt, *Bursa de iluzii* (titlul romanului meu) cam pierdute. Ce n-aș da să obțin un premiu cu adevărat răsunător, ca să atrag atenția asupra statutului de scriitor român, aflat în grea suferință.

Profitorii realismului socialist au indemnizații de merit. Nu-i mai bun teatrul lui Dumitru Velea (citiți măcar *Ușa bătută în cuie* și *Podul umblător*) decât al cutărui „ciocioiaș” care se laudă că are trei nume de renume și că s-a născut la Pizdeleni, actualmente Iacobenii?

Cine are valoare de întrebuințare pentru anume grup (gașcă) e suit în posturi de decizie. ICR a fost bună răsplătă

pentru Patapievici, de-o pildă, unde e șef, din 15 noiembrie 2021, Liviu Sebastian Jicman, economist, necunoscut ca om de cultură sau ca scriitor. Iar ICR (Institutul Cultural Român) e fondat de Buzura, cel atacat și calomniat – zice presa – de Radu Voncu, aflat în juriul ICR.

Mult promovată de ICR, pe bani grei, a fost poetesa Nina Cassian care scria pe întrecute hore pentru Stalin și Dej. Proza lui V. Voiculescu e netradusă și netrimisă peste hotare (biblioteca din Buzău, cu numele său, a fost mutată la mall), nu și *Legături bolnăvicioase*. Blaga, care a suportat demn „deceniul satanic”, nu-i în programul de traduceri.

Avem un „naționalist veritabil” (mulțumesc, Theodor Codreanu!), un disident veritabil și un scriitor veritabil: Paul Goma. Și ar fi fost minune să fie aleasă pentru funcția supremă de președinte al României o adevărată conștiință. Eu l-aș fi ales pe Goma, eu l-aș fi ales pe Dabija, care ar fi ținut la interesul național, eu l-aș alege pe Ioan-Aurel Pop.

Ajung cărțile lui Paul Goma în mâna cititorilor, cum ar trebui? Humanitas i-a topit o carte; l-au tipărit edituri mici (curajoase), dar nu cu fonduri mărețe, moștenite de la Editura Politică, unde a funcționat, ca traducătoare,

Sfântul Apostol și Evanghelist Luca

pană a murit, Ana Pauker, în grația lui Valter Roman. De la Roman – fiul ne-am ales cu confuzia român – rrom, limba română și romani, românce și romince. Numele țării era România, cu i din i, pe vremea când Lucia Wald scria în revista „Cum vorbin”, nr. 1, 1950, pag. 16: „A fi patriot înseamnă a iubi Uniunea Sovietică și pe marele ei conducător I. V. Stalin, sprijinitorul activ al luptei oamenilor muncii”.

Marile cărți de proză ale exilului, ca *Dumnezeu s-a născut în exil* (cum, când trendul este să-l iei pe Dumnezeu cu asalt și să-l tragi la Judecata de apoi?) sau *Ora 25*, nu există nici în istorii literare (excepții: Marian Popa și încă vreuna). Marile proiecte editoriale de valoare rămân nerealizate. *Opera omnia* a lui Mircea Eliade nici gând să se vadă în librării. Doar n-o să-l supărăm pe Norman Manea cu spusa, din *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, că poporul nostru e „predestinat războaielor, invaziilor și emigrărilor”. Și cum să placă noilor progresiști „naționalismul creator”, sintagma lui Eliade privindu-l pe Hasdeu?

Panta războiului, a anulării, a distrugerii e lesne de abordat. Cărțile cu subtext antiromănesc au ecou. Și dacă nu-s destule, inventăm, decupând o frază-două din însemnările sociologului Ștefan Zeletin, *Din Țara măgarilor*, adică România, unde „sufletul” urechiaților de români „înoată într-o cumplită murdărie măgărească”. Să nu se bucure cei inspirați de Zeletin: se află în neștiința faptului că sociologul nu și-a trecut cartea asta la indexul de autor. N-a mai vrut-o.

Totu-i să reiasă – cum necum- că deținem literatură minoră spre deloc: un deșert unde nimic nu răsare sau un ținut siberian înghețat. Ecou au și oportuniștii de viță veche.

Ca Ov.S. Crohmălniceanu, care, după ce a fost fermecat de Plehanov, a uzat lucrativ de alte lentile, de cinci feluri pe puțin, Todorov, Poulet, Spitzer... În stilu-i vituperant contra lui Eminescu, în 1949, descoperise „nenorocul ca figura majoră a poeziei noastre să fie prizonieră unei concepții reacționare”, pentru ca, în „Flacăra” aceluiași an, să devoaleze „partea malefică a operei lui Eminescu”. Acum, pentru dilematici, Eminescu nu-i decât „fostul poet național”, cadavrul din debara, peste care trebuie tras fermoarul sacului de gunoi, din plastic negru, pesemne.

Că proletcultismul se vrea recuperat nu-i o noutate. Cu câțiva ani în urmă, o profă universitară comparatistă gira o carte a cărei temă era „proletcultismul avangardist”. Da, în avangardă, dar în avangarda urii proletare, se plasa poetul stalinist Eugen Frunză: „Urâți, urâți! Că nu-i nimic mai sfânt/ Ca ura, straja vieții pe pământ!” (*Act de acuzare*, în antologia lui Eugen Negrici, *Poezia unei religii politice. Patru decenii de propagandă*, Editura PRO, f.a.).

Galan se recitește cu *Bărăgan*, poate și Ion Istrati cu *Brazdă peste haturi*, romanele colectivizării forțate; Baranga se re-joacă, pentru că mielul e turbat pe Miorița; Miron Radu Paraschivescu e scuzat ca un neștiutor cobai al comunismului, în timp ce Argehezi rămâne „gădilici de școală nouă”, „Marele Zero”.

Lenin o voia sus pe bucătăreasă; noi pe croitoreasă. Și nu pe chinezoaica lui Dai Siije, ci pe cea din Focșani, care a refuzat suport financiar pentru „Pro.Saeculum”, când revista împlinea 20 de ani de apariție neîntreruptă. Opt miniștri în doi ani la Ministerul Culturii și unde am ajuns? Președintele, cuprins de „banalitatea solemnului”, cum ar spune Hegel, ne îndeamnă: „Trebuie să ne gândim la viitor.” De ce oare? S-a făcut tot ce trebuie pentru prezent, în țara lucrului bine făcut? Cum să fie elevii expuși culturii, să-i suporte pe clasici? se rostea o profă de provincie. Doar trăim în România educată de maneliști. Iar *chef* nu mai vine de la *chef d'oeuvre*, ci de la Master Chef.

Nu mai pomenesc de rolul „educativ” al canalelor unde se dinamitează cu vorba, mai nou cu știrea – „nucleară”. Resentimentul îi orbește și pe moderatori, în special pe moderatoare, încântate la nebulie când invitații se întrec în jigniri. Altfel de ce i-ar invita mereu pe aceiași înfierbântați ai talk-show-urilor, care pot fi opriți din marea trâncăneală numai de publicitate: cu leacuri pentru constipație, urinare necontrolată, mătreață, dureri de șale, păduchi. N-am Fikatforte să-i urmăresc.

Mă consolez cu gândul că nimic nu-i mai trecător decât puterea politică. Trecu și Cățu. Cred, ca și Theodor Codreanu, că istoria va fi a națiunilor care nu vor să dispară cum le cântă UE. URSS a amăgit cu „principii” comune, ca egalitate, bunăstare etc. SUA au venit cu drepturile omului (la singular), nu ale națiunilor și iată-ne pe picior de război pentru Ucraina, stat multinațional unde românilor li se taie dreptul de a exista românește. Nu le-a trecut prin cap guvernanților să acorde dublă cetățenie tuturor românilor din Ucraina?

Cum merg lucrurile, progresiștii ne îndrumă spre o lume asemănătoare celei imaginate în 1932 de Aldous Huxley, minunata lume a anului 632 al erei Ford. *Brave New World* este lipsită de religie, de familie, de cultură, de artă, de filosofie. Ființe standardizate („milioane de gemeni identici”) sunt concepute în laboratoare și izolate în rezervații, dacă nu se lasă strict controlate, manipulate. Cărțile sunt date pe foc. Centrul de incubatie, unde lucrătorii, în halate albe, poartă mănuși de cauciuc cu culoare de cadavru, pare destul de aproape. Pe mine, coșmarul spațiului redus al izoletei mă urmărește și acum.

Nikolai Berdiaev visa la un nou secol în care intelectualii să poată evita o astfel de societate distopică, în numele libertății. Și câtă nevoie ar fi de intelectuali cutezători, care să nu stea cu mâinile-n sân!

Îmi întreb duhovnicul, Profesorul Ioan C. Teșu, îngăduitor cu neiertările mele: Dar cât să mai iertăm, Părinte? La desfășur? „Sfârșitul e un progres”, se tot aude. Antipaticul politolog Francis Fukuyama prognoza, încă din 1992, *sfârșitul istoriei*, că nu va rămâne urmă din state unitare și suverane, că va domni democrația liberală, uniformizatoare a tot și tot: Est-Vest, conservatorism-progresism și așa mai departe. Ba progresismul nu se vrea dispărut, dimpotrivă, lovește și lovește. Sfârșitul culturii, sfârșitul artei, sfârșitul literaturii or fi fiind progrese?

Ce să mai spun, decât să repet replica lui nenea Iancu Caragiale: „Progres, progres mare, n-avem ce zice! Dar și lichele multe...”

Dorian OBREJA

Angela Baciuc – «Spiegel scrie peste tot»

Nu e de ici, de colo ca, pe coperta a patra a unei cărți, cititorul să regăsească «binecuvântarea» unuia dintre propuși la candidatură vizând premiul Nobel pentru literatură. În două fraze – dovedind o remarcabilă putere de sinteză – semnatarul lor evidențiază esențialul despre prezentul și viitorul autoarei cărții: **«O culegere de fragmente literare din atelierul sau budoarul unei foarte înzestrate scriitoare, care lasă frazele – adesea superbe – să-și încerce sau releve magnetismul și misterele, într-o destinsă joacă a destinului. De Angela vom mai auzi elogii nu puține !»**.

Angela, Angela Baciuc – mai exact – are acest privilegiu. Dar – și țin să subliniez acest lucru – e vorba de un avantaj pentru care a muncit, pe care, deci, îl binemerită.

Însumând cu puțin peste cinci decenii de viață, scriitoarea numără deja ani mulți de la debutul absolut, înregistrat în 1987, în revista «Amfiteatru», ca și de cel editorial, concretizat în 1994, la editura «Porto Franco», prin intermediul volumului de versuri **«Fragmente dintr-o cavități»**. Iar de la amintitul an al debutului editorial până în prezent, Angela Baciuc a fost pre-

despre cunoaștere, reîntoarcerea în normalitate, un dialog sincer despre viața de aici, de oriunde și, în final, despre moarte... ».

Am subliniat **oglină**, nu doar pentru că revine, obsesiv, în ambele «borne», cât, îndeosebi, întrucât astfel se traduce germanul **spiegel**; așadar, prin intermediul acestui termen ni se oferă cheia de lectură.

În mod evident, asistăm la debutul scriitoarei într-o altă specie a genului epic decât cea practică până acum – memorialistica – și anume jurnalul literar. Desigur, având în vedere inventivitatea și dinamismul autoarei, cu ceva nuanțări/modificări ale definiției speciei : dacă ar fi fost ca aceasta să fie aplicată întocmai, ne-am fi putut întâlni cu – să zicem, de exemplu – 365 de texte, dar numărul celor din carte este de doar aproape o sută, și încă împărțite/clasificate în trei secțiuni : **«nu intrați în cerul meu»** (trimitând și la religiosul «noli me tangere», dar și la arhimedicul «noli turbare circulos meos»), **«nevoi, temeri, vise»** și **«la telefon, moartea !»**.

Spirit răzvrătit, non-conformist, cumva iconoclast, de la Angela Baciuc nu ne putem aștepta să noteze, sânguinos, o dată, după care să aștearnă impresiile sale din acea zi. Ea reinventează regulile jurnalului și, uneori, o pagină din acesta este egală fie cu doar trei sferturi de rând : **«acest copac e creier mutilat de bătrânețe»**, fie cu ceva mai multe rânduri, dintre care îndemnul final e dispus pe o scară verticală **«să scâpăm !»**, obținându-se, astfel, un impact mult sporit. Dorința scriitoarei este de a realiza un vitraliu care să redea cât mai adecvat perioada și întâmplările ei, de aici rezultând obținerea alegerii fragmentelor cele mai adecvate, lăsându-se deoparte tot ceea ce ar putea fi (considerat) lest.

Firească fiind perioada de referință, vom găsi trimiteri la cele specifice acesteia: sirene, izolare, medicamente, clopote, ambulanțe, morți, pustiu, măști, mănuși, portmască, portmănuși, «covid 19», spălați-vă des pe mâini ș.a.m.d.

Dar cele mai dese trimiteri transcend perioada și sunt despre oglindă – omniprezentă, omniscientă și omnipotentă, după cum e definită într-o pagină : **«astăzi sunt caleidoscop în loc de cap am un cilindru în loc de trup fragmente de oglinzi sunt colorată nu mă înțepă nimic mă tot rostogolesc agit strig nu mă aude nimeni sunt în lumea mea îmi simt mâinile legate // oglinzi oglinzi oglinzi oglinzi oglinzi»**. Însemnătatea obiectului este relevantă parcă și mai intens când acesta nu-și mai poate îndeplini menirea : **«nu pot să îmi ghicesc destinul oglinda e întoarsă pe dos»**. ca și atunci când este menționat locul unde se află întipărit numele lui : **«pe fruntea mea scrie spiegel»**.

Pe cât e de greu de rezumat și «povestit», pe atât de mult incită la lectură și conferă satisfacții noua carte a Angelei Baciuc, care ne propune re-trăirea unui experiențe tulburătoare.

Evident – dar aceasta după parcurgerea substanței volumului – debutul este unul încununat de succes, acțiunile, reflecțiile, sentimentele sau stările «scribului» jurnalului fiind sublimite într-o manieră care incită, captivează și convinge. Jurnalul este un veșmânt cum nu se poate mai adecvat pentru Angela Baciuc, iar ipostaza în care îl scrie constituie un rol ce i se potrivește de minune. Iar acestea se întâmplă pentru că nu avem de a face cu un jurnal literar în accepția clasică a sintagmei, ci cu unul care poartă într-o asemenea măsură amprenta autoarei, încât eu l-aș numi «angelic» – termen provenind nu de la făpturile care populează raiul, ci de la prenumele scriitoarei.

Daniel Ștefan POCOVNICU

prefețele lui Cioran

Miza hermeneutică

Ipostaza, mai puțin cunoscută, a prefațatorului Cioran conferă o nouă miză metodei. Prefețele, mecanisme paratextuale ale aparatului critic, zgândăresc perspective mai puțin reflectate ale operei lui. Trecute prin sitele neguțătorului răscrucii dintre gândire și expresie. Strecurând neașteptat filosofia risipită stilistic (totuși necesar a fi organizată exegetic) prin frânturile gânditorului privat.

E un filtru surprinzător al căutării hermeneutice preocupate de sensul ascuns, pierdut, răstăcit, împletit de cenzura autoimpusă prin «transplantare» în cultura adopției. Căci poziția eseistului român devenind francez față de autorii pe care îi prefațează livrează indicii interesante despre ceea ce s-ar putea desluși și din opera lui. Sunt ecouri, mai subtile ori atât cât se poate de limpezi, prin care hermeneutul Cioran ne servește de ghid indirect al gândirii, scrisului, conglomeratului propriu de semnificații crepusculare.

Așadar, o privire atentă spre prefețele lui Cioran reprezintă cumva provocarea exegezei cu exigența unui ethos? Admirație și despărțire lustruiesc împreună, consecvent și fluid, dioptria pătrunderii optime în ampla, densa, sofisticată materie oferită cititorului de maestrul diversității ideilor camuflate sub masca otrăvii din decadentă și nihilism.

Dar nu e aceasta chiar ambuscada lui Cioran, cedarea grăbită la sugestiile expresiei lui magistrale, ce adesea frizează veritabila «hipnoză a citatului»? Nu se naște prea ușor ocazia desăvârșirii unei fraze ce-l descrie convingător, din câteva cuvinte, cu o sintagmă prea des fericit extrasă din textura gândirii lui fascinante?

Cu asemenea întrebări se insinuează filosofia metodică în înțelegerea unui autor a cărui marginalitate energetică devine paradoxal centrală. Altfel zicând, în *Etica interpretării* (Pontica, Constanța, 2000), Gianni Vattimo ar putea să vizeze, chiar fără s-o vrea, o cât de palidă definiție a postmodernismului în Cioran?

Poate reconsiderând varianta ferventă a *desacralizării filosofiei*, pe care o argumenta temeinic, un pic mai pragmatic decât Nietzsche însuși, tocmai tânărul eseist român? Sau spre a adânci și mai mult abisul individual în care cuplul de forțe al utopiei și *contrautopiei* contura însăși galeria triumfală a ereziei consacrate drept ironie postmodernă? Ca să reconsidere *criza subiectivității* prin formula cioraniană cea mai amară, totuși, neașteptat de viabilă? Ori spre a reface *etica interpretării/comunicării* cu elementare standarde de *risipire* în *deziluzii*, etichetate ferm de Cioran drept dezamăgiri? Silogismul cioranian torsionând fascinant ideea odată cu expresia, nu s-ar putea înscrie neașteptat în acel *koiné* filosofic pe care Vattimo îl detecta în hermeneutica lui Gadamer? Asta însă numai dacă acceptăm că, asemenea despărțirii de filosofie, refuzul teoriei nu eliberează automat din raza de acțiune a interesului ei.

Să ne amintim, așadar, că, pentru Cioran, mare admirator al lui Nietzsche, Dumnezeu n-a murit, dimpotrivă, își transfigurează omniprezența într-un absolut idiosincronic distant de neputințe și vină. Ce se conjugă neașteptat cu observația că lirismul cioranian e o piatră de moară, una prețioasă însă, al cărei succes la public sfidează în răs-

păr evadarea din sistem a filosofiei postmoderne, de care rămâne, totuși, intim atașată ideatic.

Poate sub imperiul acestei eventuale antinomii, instrumentul potrivit apropierei echilibrate de Cioran rămâne un amalgam dintr-o veche rețetă nietzscheană (expusă în *Noi, filologii*) ce îngemănează filosofie și litere. Fiindcă Cioran e un marginal, un metec îndemânatic al rațiunii discursive, ce-și înfiripă în eseu blazonul luxuriant al parabolei ancorând stilul pregnant ca un pumnal de țărnuț sălbatic, năbădăios, al literaturii. Iar acest algoritm cvasi-inefabil are șansa reliefului oglinzit de paralelismul a doi versanți lingvistici distanți. Ingredientele succesului expresiv al argumentației vibrante modificându-se radical dintr-o parte în alta între limbă română și franceză (cum demonstrează aplicat Magda Jeanrenaud).

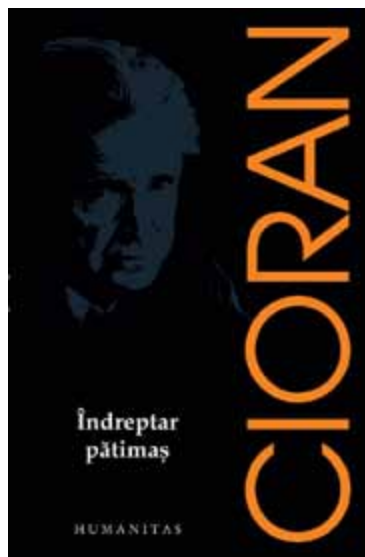
Iată de ce, când vine vorba a judeca echilibrat supremația câmpului disciplinar dominant în alambicul stilistic cioranian, un răspuns neașteptat de relevant oferă un volum uitat, respins, îndelung amânat: *Îndreptar pătimăș*. Despre care tot un prefațator arăta: „Îndreptarul *întruchipează capătul acestei paradigme, în care filosofia și poezia se tolerează reciproc, evitând un conflict deschis. Înțeles ca prelungire stilistică a epocii de frenezie trăită în tinerețe, el reprezintă, în scrisul lui Cioran, un experiment, o cale pe care autorul o va părăsi la scurtă vreme după ce va renunța la limba română.*” (Constantin Zaharia, *Prefață la Cioran, Îndreptar pătimăș II*, Humanitas, București, 2011, pp.11-12)

Echilibrul acestui tandem de forțe expresive ar putea explica eșecul scriiturii remarcat neîndoiește de Cioran, care-l califică în *ilizibil, inutilizabil, de nepublicat* (Ibid., p.5, nota 1).

E prea multă poezie și prea puțin silogism. Pe când formula câștigătoare deriva dintr-o exotică poleire a abstractului cu vitalitatea unui abrupt lirism, rezultat din paroxismul tensionat cu suprasenzație. Mai exact, Cioran practică cel mai strălucitor ritual de parazitare literară a filosofiei. Fără de care, însă, literatura ori poezia se diluează către pieire.

Situația e diafană descrisă de Eugen Simion: „Cât de statornice pot fi în viața unui filosof aceste opțiuni luate la 17-18 ani sub presiunea lectorilor? Cioran va spune mai târziu, după ce își schimbase limba, devenind scriitor francez și avusese, în sfârșit, succes (chiar mare succes), că tot ceea ce știe la 60 de ani, știa deja la 18 ani și că ceea ce s-a întâmplat timp de patruzeci de ani nu reprezintă decât un lung exercițiu de verificare. Are și nu are dreptate, cum se întâmplă des în asemenea cazuri.” (Cioran. O mitologie a nedesăvârșirilor, Cartea Românească Educațional, Iași, 2021, p. 28)

Soluția de compromis pe care o zărește criticul român conține dilema definitorie a exegezei atente la subiectul ori la cazul Cioran: cum instrumentează înțelegerea operei, gândirii, vieții lui? Filosofic, literar, hibrid? Răspunsul lui Eugen Simion lasă libertate dezbaterii însă menține iluzia fină a unei gradații topologice: enumerarea *teme, fantasme, angoase* lasă deschisă calea rezolvării dilemei ce confruntă perspectiva organicistă despre Cioran. Fiindcă sugerează, totuși, primatul ideii asupra sensibilității, fie ea chiar teratologică.

Vâltoarea iubirii

Gheorghită Bouroș și-a făcut apariția la conac la mijirea primăverii. Ana n-a avut cum să-l vadă față la față. La acea oră a amurgirii se găsea în odaia ei. Își pregătea cina. Seara mânca în bucătăria spațioasă, pe care o împodobise, ca acasă la mama, cu ștergere brodate cu mâna ei, din care îi vorbeau scene domestice, naiv narative, cu personaje idilice, spunând povești despre fericiri pământene. De pe fereastra nu prea mare a încăperii cuprindea cu vederea mai toată curtea și, aruncându-și întâmplător privirea pe geam, îl zărise pe locotenent. Bănuia cine era. Se vorbea de apariția lui în casă, la una din mesele de prânz de duminică, pe care boierii le luau ceremonios, după tipic, cu mare parte din personal, într-o sufragerie cu o atmosferă cam glacială, de refectoriu de mănăstire catolică. Musafirul străbătea sprinten curtea, înaintând ușor ca un paj. Nu era înalt, dar pășea cu siguranța unui om stăpân pe sine. Tenul măsliniu, caracteristic celor trăitori în sud, sărea în ochi. O adiere de rumeneală deschidea coloarea obrazului. Măinile defilau pe lângă corpul mlădios. Parcă nu doar mergea înainte, ci se sumețea și către înalt. Anei îi făcea plăcere să-l urmărească de cum silueta lui se profila în bătaia vederii. Sosirea lui se petrecea cam la aceleași ceasuri în faptul serii. Lăsa totul baltă și se pitea după tocul ferestrei, sorbindu-l admirativ din ochi. Locotenentul urma să rămână la conac două nopți. Spera să-l întâlnească duminică la masa de la amiază, în sufrageria din mijlocul conacului, cu tavanul transparent din sticlă, sub care mesenii erau cuprinși în zilele însoțite într-un pânzet de lumină cu irizări colorate. Abia aștepta să se uite la el de aproape, fiind sigură că prezența lui va înviora atmosfera mult prea rece după gustul ei. Festinurile duminicale erau pregătite și servite ca la carte, cum se obișnuiește la casele mari, însă se desfășurau într-o tăcere ce semăna plictis. Anei i-ar fi plăcut să fie mai multă animație, să nu se audă doar sunetul veselei și clinchetul paharelor de cristal cu monograme aurite. Se vorbea puțin și scortșos, într-o solemnitate convențională, ce instaura o atmosferă mohorâtă, marca boierilor Cazanciuc. De bună seamă, era încredințată Ana, prezența locotenentului, cu tinerețea sa năvalnică, degajată de fiecare mișcare a lui, nu avea cum să nu dezmorească atmosfera. Spre dezamăgirea sa, musafirul nu s-a aflat printre mesenii acelei prime duminici de după sosirea la conacul de la Vadul lui Ștefan. Conița i-a spus boierului că nu e cazul să-l aștepte, deoarece ofițerul fusese obligat să se întoarcă la unitate. Se trezise peste noapte cu un șef în inspecție. Informația aceasta a fost comunicată în treacăt, fără a i se da mare însemnătate. Prânzul și-a urmat curgerea așa cum se petrecea de fiecare dată. Abia peste o săptămână, în duminica următoare, locotenentul Gheorghită Bouroș a luat loc la masă. La masa respectivă boierii n-au mai fost cei dintotdeauna. S-au luminat și au început să vorbească cu o plăcere de nebănuț la niște taciturni, cum îi știa Ana. Oaspetele le ținea hangul. Scotea ca un vrăjitor dintr-un joben vorbe de duh, anecdote, unele cam deocheate. Gazdele le gustau, mai mult, intrau în joc și păreau într-adevăr alți oameni, cu poftă de viață și chef de un pahar cu licoare. I-o prezentaseră și pe Ana. Ea se ridicase în picioare și arăta mai nălțuță decât în realitate. Parcă se lungise să facă o bună impresie. Îmbrăcată în costum popular, se înroșise aidoma alesăturilor înflorite pe albul lucios al cămeșii de borangic. *E moașa care se grijește de sănătatea oamenilor de pe moșia noastră. Fată vrednică și cuminte. Cam tăcută. Nici nu-ți dai seama că e prin preajmă,* ținu-se să o caracterizeze boierul, zâmbind cu toată fața și luminând de pe jilțul înalt de unde trona ca un stăpân al casei. Locotenentul se uitase îndelung la fata din stânga lui, care lăsase ochii în tăblia acoperită cu pânză prețioasă de in. Parcă o măsura, o cântărea. A dat, după un răstimp ce păruse mare, aprobativ din cap, semn că luase de bune zisele amfitrionului, cald și surâzător, cum nu-i era obiceiul, zvârlind cât colo ca

pe o mască expresia sa glacială. La terminarea prânzului, ridicându-se de pe scaunul lui, Bouroș îi șoptise în treacăt că-i încântat să o cunoască și i-ar surâde s-o aibă călăuză după amiază într-o plimbare prin jurul conacului, ca să descopere împreună domeniul boierilor. Aceștia, auzind, încuviințaseră într-un glas, adăugând că Ana ar fi cea mai potrivită să-i arate acareturile, grădina de zarzavat, padocul cailor, adăpostul păsărilor de curte. *Le știe mai bine ca oricine de aici, chiar și decât noi,* concluzionaseră stăpânii. Într-adevăr, Ana, când nu avea de lucru la cabinetul medical din conac, ori nu trebăluia în cuibul ei, ajuta cu dragă inimă și plăcere în gospodărie, acolo unde era mai mare nevoie și slavă Domnului că mereu trebuia ceva de făcut.

Marea Unire

Pe Ana o surprinsese invitația, ca și recomandarea afectuoasă a boierilor, dar o ispitesc. Conveniseră pe loc să se vadă în fața conacului pe la patru ceasuri, ca să aibă destulă lumină pentru plimbare, una care cerea timp și negrăbire. La patru fără câteva minute coborâseră ca la un semn din cele două donjonuri. Pașii li se împreunaseră la jumătate cărării ce ducea la chioșcul cu horbota lui de verdeață, peste care se răsfățau paf-tale florale portocalii. Te poșteau să treci pragul celui tainic acoperământ. Nu înfricoșa, ci chema irezistibil. Cei doi nu răspuseseră acestui impuls și nu urmaseră îndemnul cuiva nevăzut ce-i poștea într-acolo. Se ră-suciră aproape militărește. Era o mișcare străină Anei, dar o executase ca într-un număr de dresură. Nu i se ordonase, dar întoarcerea iute și zvâcnitoare a bărbatului sunase ca un ordin și pentru ea. S-au înălțuit ore de desfătare, de joacă și zbânțuială, la care nu te-ai fi așteptat de la un militar de carieră. Umblaseră peste tot, fericiți și uimiți să cerceteze cotlon cu cotlon, în care se strânsese tot ceea ce gândul nu gândește, ca pe Corabia lui Noe. Se găseau aici, dar nu risipite pe o punte nemărginită, într-o îngărmădire și amestec de nedescris, cam tot ce-i pe fața pământului, de la orăt-nii la animale domestice din cele mai felurite. Pe pământurile rotite în jurul conacului creștea pomăt din care aveau impresia că nu lipsește vreo specie pomicolă, alături de grădini de zarzavat și legume, întinse și colorate covoare de Orient. Hambarele gemeau de roade, iar în magazinele înșiruite lanț nu aveai pe unde călca de lucruri vechi, haine din brocarturi și mătăsuri uitate de Dumnezeu, peste care se țesuse un alt rând de veșminte, cele ale pânzeturilor prăfoase. Străbăteau un univers fabulos, într-o pantagruelică ospățare a privilegiilor și simțurilor. Surprizele se succedau într-un ritm amețitor, tăind respirația. Obosiseră la un moment dat, tot zburând așa din floare în floare. Ceva îi incita clipă de clipă și nu le îngăduia să se oprească, simțind că s-ar

destrăma pânza unei vrăji. Se lăsau purtați. Trupurile nu le mai aparțineau. Cineva le porunceau pe unde să meargă și nu aveau de ales, trebuia să se supună negreșit. Abia în padocul cailor, nechezatul strașnic al unui armăsar roib și năvălașă lui cabrare îi adusesse cu picioarele pe pământ. N-a fost însă decât părelnică această dezlegare. Îndată ce s-au apropiat de chioșc, în lumina galbenă, fluidă, a lunii ca o roată de scrânciob, Ana și Gheorghită au pășit fără să vrea spre acel liman împărătesc ca într-o încununare. Nu scoteau o vorbă. Se auzea doar respirația sacadată și fâșăitul pașilor tremurați și nerăbdători în drum spre sălașul nupțial. Întunericul din chioșc avea miez de lumină. Mirosea a busuioac și levăntică. Într-un capăt, în ciudata absidă dintr-o latură, parcă nălucea un baldachin. S-au rostogolit pe saltele, dar nu le-au simțit tăria și nici asprim-ea. Se căutau, se găseau și nu mai erau doi, ci unul. Și așa s-a dus noaptea până în zori într-o febrilitate de foc și cu o nepotolită dorință de nesfârșită întrupare. Când au ieșit în curte, în lumina abia crăpată a dimineții ce-și vestea ivirea, își văzuseră chipurile și se miraseră de voluptatea așezată pe obraji ca un sigiliu de neșters. Pula în fiecare colțisor al ființelor o stare de bine și de înălțare. Ana se întreba cum de se petrecuse scaldă asta în apele beatitudinii? Gheorghită înainta cu capul în nori, chiar dacă cerul era de o limpezime de ape marine. Pogorau amândoi dintr-o lume depărtată, cu totul alta decât cea din toate zilele. Fremătau extaziați de o trăire fără seamăn.

De multe asemenea nopți înviforate de o pasiune arzătoare au avut parte Ana și Gheorghită. După aceea duminică, locotenentul sosea negreșit la conac sâmbă-ta. Cum se înnopta, coborau păs, păs, amândoi, ferin-du-se de umbre și ochi iscoditori. Se regăseau cuprinși într-una și nedespărțită făptură. Nici nu-și dădeau sea-ma cum trecea timpul. Îi trezea la realitate sunetul din pinteni al zorilor. Ieșeau din chioșcul în care ardea pe mai departe candela iubirii. Călcau nu pe pământ, ci planau. Se despărțeau nu triști, dimpotrivă, cu nădej-dea că timpul va curge precum gândul, și curând vor fi iar într-o lume numai a lor, a visării și desprinderii din contingent. O așteptare a nerăbdării și încordării, în timpul căreia Ana se întreba temătoare cât se va mai putea bucura de acest dar fără de seamăn. Avea în toată vremea presimțirea că frângerea e inevitabilă. Rămă-ne în suspensie durată și momentul finitudinii. Știa prea bine că fericirile cel mai adesea sunt întâmplăto-are și totdeauna pasagere în viața omului.

În tensionata succesiune a zilelor când se afla de-parte de Gheorghită, îndoiala mușca insidioasă din optimismul ei funciar. Se chinuia să-și închipuie ce ar fi putut urma rupturii de neocolit. Cu atât mai mult ha-bar n-avea ce era în capul bărbatului căruia i se dăruise fără să aibă în minte consecințele, purtată de o pasiune ce izbucnise în vâlvătăi. Nici nu-și pusese problema. Făcuse pasul pe negândite și primise ceva nemaipome-nit. Se transformase din temelii ființa ei. Era greu să descrie metamorfoza aceasta interioară, dar se născuse dintr-odată o altă făptură. Nu se mai frământa cu pri-vire la rostul ei, la destinul hărăzit. Existența căpătase un sens, acela de a fi fericit prin celălalt. I-ar fi plăcut să discute despre asta cu Gheorghită, dar nu aveau timp de așa ceva. Îi cotropea dorința trupească. Dogorau și unul și altul în vederile acestea mereu prea scurte și din cale afară de vijelioase.

O arșiță îi arunca pur și simplu unul în brațele ce-luilalt. Spumegă iubirea lor și trupurile li se scaldau în spumegărea de cascadă a trăirilor. Ana se arăta tot mai conștientă de la o săptămână la alta că exaltării îi va urma căderea. Nu exista acum timp de gândit la așa ceva. Dragostea lor își vedea de-ale ei, curgând în va-duri.

Fragment din povestirea „Ultima haltă, cea din urmă stație de poștalion”, din cartea de proză scurtă „Blestemul iubirii pierdute”, în curs de apariție la Editura Junimea

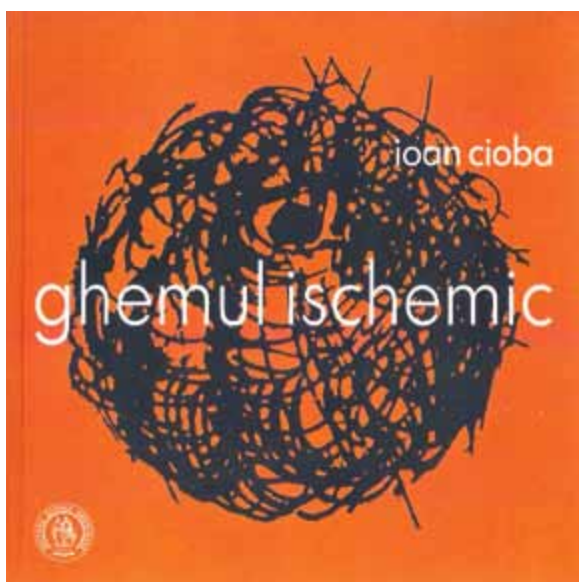
Al. CISTELECAN

De la reverie la panică

Cărți elegante scoate Ioan Cioba, toate ilustrate de Radu Feldioran (care „comentează” și amplifică rezonanțele tematice ale poemelor, de nu cumva chiar le rescrie în altă artă) și construite premeditat în jurul unui simbol ori al unei teme suverane. Coerența fiecăreia e astfel asigurată prin planificare și prin felul în care poetul se învîrte, ca programat, în jurul aceluiași topos. Dar oricît de planificate ar fi temele și simbolurile pentru fiecare carte în parte, coerența atitudinii lirice trece, în modulații tot mai apăsate elegiace (deși niciodată în termeni de gravitate), de la una la alta, ceea ce asigură un fel de scenariu epic al stărilor pe care e de presupus că poetul nu-l poate chiar controla.

Cu un imn topografic și începe aventura lui Cioba (deși nu știu dacă nu mă dezmințe prima carte, *Treizecișitrei*, pe care n-am văzut-o, dar e un risc pe care mi-l asum) în *Nopti la Viișoara* (Napoca Star, 2001), în care caligrafiază reverii („nopti la Viișoara nopti de lemn domnesc/ drumuri înspre

casă împăienjesc”) pe suport elegiac: „și tăceri de frunze stau să mă îngroape/ nopti cînd umbra mamei nu mă mai încap”. E un exercițiu de atelier în cadrul căruia Cioba reia versurile poemului inaugural spre a stoarce toate nuanțele din această stază. *Ioan din Satul Păgînilor* (Charmides, 2013) pornește tot de la Viișoara („în Satul Păgînilor noptile iubirii sunt ca pricesnele” etc.) (și bineînțeles că sfîrșește tot acolo), purtîndu-și și declamîndu-și iubirea prin toată lumea. E o suită de madrigaluri contopită într-un jurnal de turist în care fiecare peisaj e un prilej de a face simbioza dintre spiritul locului și declamația de dragoste. Un manifest sentimental pe portativul unui ghid turistic, așadar. Cele 7 trepte în *Steininger* (Napoca Star, 2022) duc de la euforiile descriptive și de la elanurile sentimentale din volumul precedent la primele presimțiri și manifestări ale oboselii și panicii existențiale: „azi tata mi-a spus pentru înția oară/ că simte osteneala întinzîndu-se mută/ ca o pecingine interioară”. Versurile încep să se panicheze și imaginația se lasă asaltată de frisoane expresioniste și de figurația angoasantă care li se cuvine: „în această noapte/ șoarecii singurătății sunt mai mari/ sunt mai mulți/ și n-au nici o milă”. Spaimile se mută din zona contemplativă în frisoane interiorizate („cum să-i spun că aceeași pelerină/ începe să-mi strivească și mie umerii/ în mai toate noptile toamnei”), așa încît acest preludiu trece aproape logic/ inevitabil în trauma ischemică din *Ghemul ischemic* (Școala Ardeleană, 2022). Conform cutumei asumate, toate poemele se vor revendica de la acest simbol și-l vor percepe peste tot și-n toate.

O cantată a panicii e, de fapt, volumul, de-a lungul căruia (care nu e prea lung, în realitate, căci Cioba scrie „scurt”, mai degrabă fulguranț decît epic) e consemnată, pe secvențe, insinuanța anxioasă în progresie: „îmi port spaimile/ înfășate strîns/ crezînd că astfel/ nu vor izbucni niciodată/ așteptînd fierbinți vindecarea” (*Ghemul ischemic*). Consemnarea acestor insinuanțe nu se face într-o sintaxă speriată, ci mai degrabă într-una obiectivată și care, firește, trezește nostalgia zilelor neamenințate – și care pot fi caligrafiate în suavitate eufemistică: „.../ ca în zilele calde cînd fără să știu/ eram în chiar mijlocul livezilor/ și orice boare mă alerga/ printre celelalte petale” (*Ghem desfrunzit*).

Vremea acelei inocențe paradisiace a trecut însă și poetul locuiește acum într-un timp în care nu mai poate levita, ci doar cădea: „.../ nu am găsit aici în partea de nord/ măcar un vîrtej gata să mă ridice/ din nou dintre frunze/ și să-mi îndure cumva/ greutatea” (idem).

Nici terapia lirică nu mai funcționează, căci ea nu e decît o înstrăinare („în automatul de versuri/ pot strecura numai cuvinte/ rotunde și plate” – *Ghem de cuvinte*), pe cînd cuvintele cu adevărat existențiale „luminează negru/ în mijlocul rece și peste măsură/ nedumerit al pumnului meu”. Bateria anxioasă se încarcă tot mai mult și – cu un efort în parte retoric – existența poetului devine o pură „zbatere”: „trupul devine deodată/ neîncăpător pentru zbatere/ acel exercițiu eșuat mai întotdeauna/ de îmblinzire a spaimelor” (*Ghem cu chipuri*). Gimnastica existențială devine doar „un fel de ruletă rusească” la care poetul e forțat să participe în fiecare dimineață – el și „înfașările” lui (*Ghem matinal*); vreme în care „spaima/ crește ca monștrii copilăriei/ pînă cînd nu o mai încapă nici pieptul” (*Ghem tîrziu*). Orizontul existențial se întunecă și se contrage la dimensiunile unei vizuini amenințate: „noaptea ca într-o vizuină/ cu o singură intrare-ieșire/ nici o lumină nimic viu/ decît fulgerul ros de brume/ iscoadă din viitor/ cu ochi bătrîni de culoarea nisipului/ fără nici un vîrtej fără încruntare” (*Ghemul ploii*). Existența aceasta strivită se golește și de amintiri („amintirile pleacă fără ultimul lustru/...// se face tîrziu/ golurile memoriei se înmulțesc/ și se așează în straturi pe oase” – *Ghem cu umbră*), transformîndu-se într-un vid.

Pînă la urmă, nu e doar „un vag angoasant”, cum zice Ion Pop pe copertă, ci chiar o epifanie tot mai concretă a panicii existențiale. Dar a unei panici ce se manifestă într-o gramatică domolită, quasi-neutrală, și pe portativul unei confesiuni care nu se avîntă.

cărți de poezie

Radu ANDRIESCU

Lumea asta e praf

Volumul de poezie *Fugazi*, apărut anul acesta la Casa de pariuri literare, vine după o serie de cărți de proză și de poezie, publicate de același autor în mai bine de zece ani. Paul Mihalache, care anul acesta a împlinit patruzeci de ani (mă simt solidar cu cei care împlinesc anul acesta vârste rotunde!), debuta în 2008, la un an după absolvirea Facultății de Filosofie din București, cu volumul de proză scurtă *Ceasuri târzii* (Ed. Lumen). În 2011 urmează, la Tracus Arte, romanul *Tîrg de arlechini* (premiul „Tînărul prozator al anului 2011”, din partea Agenției de carte), iar un an mai tîrziu apare primul său volum de poezie *Celălalt pămînt* (Tracus Arte, 2012). În 2014, tot la Tracus Arte, publică un volum de proză scurtă scris împreună cu Helena Corogoda, *Igor Iosif Faustului, nobilul țaran psihiatru, mîncătorul de suflete*, iar acum, după publicarea volumului de poezie *Fugazi*, pregătește un nou roman. Pe lângă roman, proză scurtă și poezie, Paul Mihalache mai publică eseuri și cronică, în reviste importante.

M-am lungit cu prezentarea autorului pentru că, într-un peisaj literar destul de haotic, nu ajungem să ne cunoaștem suficient unii pe alții, chiar dacă trăim în același oraș. Paul Mihalache, de exemplu, nu numai că a absolvit Liceul „Mihai Eminescu” din Iași, dar a studiat un an Literale la UAIC, înainte de a merge la București să studieze Filosofia. În 2020 i se acordă titlul de doctor în Literatură universală și comparată, tot la Iași.

Dacă am insistat pe latura formală a portretului lui Paul, am să zic ceva și despre latura informală: este un excelent jucător de șah, care face figură bună la turnee naționale și internaționale, un jucător de biliard redutabil, un biciclist cu care nu m-aș fi luat la întrecere nici cu douăzeci de ani în urmă și, în ultima vreme, un antreprenor de succes, în domeniul educației.

Ceva mai aproape de ideea de recenzie a cărții sale, mai spun doar că e pasionat de rock, pe care îl cunoaște foarte bine. Asta se vede încă din titlul cărții, „Fugazi”, un cuvînt de jargon care nu are o etimologie sigură. Ar putea veni din italiană, de la „fugace” (trecător, efemer; e primul sens care mi-a venit în minte cînd am văzut cartea) sau de la „fu cazzo”, expresie de jargon care ar însemna „a fost groaznic”. Acesta este modul în care e folosit pe un disc din 1984 al formației Marillion, un disc de rock neo-prograsiv care a avut mare succes. Titlul albumului și al unei piese de pe album apare și în două versuri foarte cunoscute ale piesei, reluate de Paul Mihalache la începutul cărții, ca motto: „Do you realize? Do you realize? / Do you realize, this world is totally fugazi” („Îți dai seama, îți dai seama? / Îți dai seama, lumea asta e praf”. „Fugazi” mai are și sensul de „fals”. Se poate discuta ce relevanță ar avea acest sens aici, dar ideea de sfîrșit, de catastrofă, venită din perioada războiului din Vietnam, pare mai potrivită, mai ales că scrierile lui Mihalache nu sunt străine de neguri post-apocaliptice.

Unul sau două lucruri pe care le mai pot puncta în cele o mie de semne pe care le mai am la dispoziție. Paul Mihalache e un scriitor foarte tehnic, fie că e vorba de proză, fie de poezie. Lucrul acesta a fost subliniat în cronici scrise la celelalte cărți ale sale. Am să mă refer aici la un singur aspect care-i este foarte drag: „Mi-au plăcut întotdeauna volumele de poezie în care autorul reușește să alterneze momentele de forță cu textele-liant, care le pun în valoare.” Alternanța aceasta e unul din lucrurile pe care le face sistematic în acest volum. Nu e doar o chestiune de simetrie, e vorba despre modul în care cititorul poate să recepteze o carte de poezie. Volumul începe cu un poem excelent, care trimite la perioada în care mergea la liceu aici, în Iași, drumul pe care îl făcea spre școală, lucrurile pe care le vedea prin curți: „de mic mi-au plăcut sperietorile/ cît mai înalte slabe și musai cu pălărie/ mă apropiam de ele nu fără o reținere –/ ceva între admirație și teamă –/ mă așezam pe iarbă la cițiva metri/ și le priveam minute în șir/ o liniște aproape extatică –/ resemnare în fața unui sentiment sumbru imposibil de înlăturat/ nu le dădeam nume convins că au deja unul/ n-aș fi vrut să se simtă jignite/ contrastul dintre aspectul de boschetar/ și prestanța fără echivoc/ m-a atras din primul moment/ aveau să treacă mulți ani pînă cînd să le asociez/ cu imaginea unui scriitor american alcoolice cinic și genial/ aveau să treacă mulți ani pînă să văd scarecrow cu pacino și hackman”. Așa începe primul poem al cărții, care se întinde pe două pagini. Urmează o pauză de respirație, un text scurt. Dar aceste texte scurte sunt la fel de puternice ca cele ample, pauza de respirație nu reduce intensitatea textului: „ne ținem de mină și mîncăm vată pe băț/ strada ta miroase a praf de pușcă și lapte/ casa ta a sînge și flori” („o lume în care”).

Am atins doar suprafața unui volum frumos și puternic, care trebuie citit.

Autoportret în scrisori: Dimitrie Anghel

Interesant fenomen în orizontul de așteptare din lumea asta a noastră, a faxurilor, a e-mailurilor telefonice, a schimbului concomitent de mesaje pe internet, unde mai putem descoperi, încă, un public consistent interesat de scrisoarea de dragoste, așternută la modul tradițional pe hârtie. Ca să dăm doar câteva exemple, iată, *înregistrăm* marele succes al piesei romancierului și dramaturgului american, cu doar două personaje, *Love Letters*, chiar din anul premierei ei absolute, 1988, la Biblioteca Publică din New York, în interpretarea personală a autorului și a actriței Holland Taylor, succes prelungit în numeroase alte reprezentări, susținute de veritabile stele ale teatrului și cinematografului, fie americane, fie de pe alte meridiane. Pe scenele românești, piesa a fost întâmpinată cu același interes de publicul spectator, în montări de la Teatrul „C. I. Nottara”, cu George Constantin și Irina Mazanitis în distribuție, la Teatrul Național din București, cu Ileana Stana Ionescu și Mircea Albulescu, la Teatrul „Fani Tardini” din Galați, cu Liliana Lupan și Mihai Mihail, la Teatrul Național din Târgu Mureș, cu Loránd Lohinszky și Farkas Ibolya, în fine, din nou la București, la „Teatrelli” din Piața Lahovari, 7, în cadrul Festivalului Național de Teatru, ediția 2017, în interpretarea memorabilă a lui Victor Rebengiuc și a Marianei Mișuț.

La fel de grăitor este succesul de public al antologiei *The Fifty Greatest Love Letters of All Time*, New York, Crown, 2002, alcătuită de renumitul colecționar și dealer de fotografii, cărți cu autografe, manuscrise rare și scrisori David Lowenherz, ajunsă, în traducerea românească de la Nemira, la a treia ediție, în 2021. Pentru același an, să adăugăm și evenimentul editorial de la Poliromul ieșean prin apariția „răvășitorului” volum „*Spune-mi că mă iubești...*”, *Erich Maria Remarque – Marlene Dietrich : Mărturii ale unei patimi*, coordonat de Werner Fuld și Thomas F. Schneider. În *cronica sa din „Observatorul Cultural”*, doamna Dana Pîrvan ne oferă și cheia acestui fenomen al receptării literare curente: „«Artă utilitară», epistolele scriitorilor au fost și vor rămâne un gen literar pe cât de ambiguu, pe atât de atrăgător. Pe de o parte, sunt o modalitate savuroasă de a transforma existența în scriitură, de a împărtăși experiențe existențiale, trecând granița delicată, deseori insesizabilă, dintre exterior și interior. Pe de altă parte, prin intermediul lor se poate reconstitui personalitatea autorului, senzația de a trage cu ochiul prin gaura cheii cântărind, de asemenea, considerabil”.

În ceea ce-i privește pe scriitorii români, să menționăm cartea tinerei cercetătoare Mirela Tomoioga, *O poezie a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2012, cu capitole speciale dedicate cuplurilor angajate epistolar, pentru secolul al XIX-lea, C. A. Rosetti – Maria Rosetti, Vasile Alecsandri – Paulina Alecsandri, Mihai Eminescu – Veronica Micle, pentru secolul următor, Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu-Vania, Dinu Pillat – Nelli Pillat, Marin Preda – Aurora Cornu, Liviu Petrescu – Ioana Em. Petrescu. Poate că pentru începutul de secol XX, o secvență semnificativă ar fi fost aceea a scrisorilor adresate de Dimitrie Anghel, scriitor originar din Cornești ieșeni, poetei și prozatoarei tecucene Natalia Negru. Cu toată invitația la discreție a acestuia și cu tot avertismentul dat de el „necroforilor” literari (v. *Scrisori de dragoste în Versuri și proză*, ESPLA, 1957, p. 310), epistolele „poetului cel mai

artist al literaturii noastre noi” (E. Lovinescu) și „unul din cei mai mari maeștri ai prozei noastre” (N. Iorga), reproduse, sporadic, în anexele câtorva studii critice (M. I. Dragomirescu, Perpessicius...), și, mai substanțial, în masivul volum de *Correspondență* scos de Horia Oprescu în 1969, merită, credem, atenția deplină a cercetătorilor literari. Mai ales cele adresate Nataliei Negru – Iosif de care Anghel („Mitif”, pentru cei, nu tocmai numeroși, apropiați) se îndrăgostește, s-ar putea zice, spectaculos. De altfel, chiar articolul citat, prilejuit de apariția corespondenței Mihai Eminescu – Veronica Micle, devine, pentru poetul torturat de iubire, aproape un act de spovedanie publică: „Scrisorile de dragoste sunt minunile de slăbiciune ale sufletului, pornirile nestăpânite când voința nu mai e stăpână pe cutare. Scrii, căci suferințele tale intense n-ai cum să le strigi, viul grai, vorba, cuvintele te liniștesc; a spune e a arunca prisosul ce-ți umple inima și care altfel, în marile momente de durere te-ar înăbuși”.

Dragostea, sporită de refugiul – zadarnică precauție – al Nataliei (răsfățată cu numele de „Fabiola”, după titlul romanului scris de englezul Nicholas Wiseman, tradus de ea în 1911) la Paris, îl va sili pe Anghel „să spintece hârtia – expresia e a lui Perpessicius – cu stiletul demoniacelor sale epistole”. Asupra „demoniei” poetului simbolist al florilor au insistat toți cei ce i-au stat în preajmă și în primul rând Natalia Negru: „era mărunț, slab, chel, cu fața tăiată de cute adânci – exclamă aceasta, solicitată de H. Oprescu, reluând, într-o ipostază mai fericită, o idee din *Helianta*, lamentabilă încercare de justificare a dramei ei familiale – Era urât. Dar era un diavol!”. Scrisorile par s-o confirme. Perseverente, insinuante, halucinante, ele sunt niște descănțecuri, iar expeditorul lor un șaman redând cuvintelor forța magică originară. Imaginea omulețului cu barbă mefistofelică și ochi întunecoși, în care Sadoveanu surprindea uneori scilipiri rele, metalice, învăluind-o pe fugară în spiralele hipnotice ale incantației, este tulburătoare: „În minutul acesta, eu înlătur depărtările și răstorn clepsidra lui Cronos. Te vreau și te am, te chem și te supui... Da, oricât n-ai vrea tu, sunt un mag și te alung și te chem când vreau, aprind și sting luminile tale albastre, le găsesc cu lacrimi ori le usuc cu săruturi...”. E adevărat că fascinația e reversibilă, poetului, căzut și el, în transă erotică,

ființa misterioasă a femeii iubite apărându-i alcătuită din stranii paradoxuri: „Amintirile mele despre tine sunt ale unui înger cu picioare de faun, ale unei brute cu imaculate aripi de serafim. Orele te preschimbă pe minut ce trec, și, ori tu ești alta mereu, ori eu sunt sub imperiul unui farmec pe care îl mărește mirajul depărtării”.

Romantic structural de tipul „frenetic”, cu momente de acalmie, Anghel are vocație demiurgică. Talentul e „un produs al voinței... un sclav ascultător”, aruncat la picioarele femeii dorite, pe care e tentat să și-o dispute cu armele, ca-n turnirurile medievale. El respinge jumătățile de măsură, tânjind după absolut. „Eu, cel făcut din toate contrazicerile, nu pot iubi decât cu patimă, și simpla ta prietenie ori loiala ta iubire nu-mi ajunge”, scrie poetul despre sine, uimindu-se de reticențele femeii căsătorite, totuși, cu altul, și nu oricine, ci blândul St. O. Iosif, prietenul și colaboratorul la scrierea unor apreciate în epocă volume de versuri (*Caleidoscopul lui A. Mirea, Carmen Saeculare*), proză (*Cireșul lui Lucullus*) și teatru (*Legenda funișorilor, Cometa*): „inima ta bate de la un timp ca cel mai perfect cronometru și nu știu cum ai găsit mijlocul să-ți adaptezi o supapă de siguranță tuturor lirismelor”.

Unui om cu astfel de disponibilități sentimentale, dar dificil, „incomod”, dragostea nu-i putea aduce fericirea. Într-o misivă de la începutul romanului său erotic, Anghel se închipuie un copac umbros, ocrotitor, ocolit însă de ființa adorată, căci „între pom și Eva a fost de la început o tainică aversiune”. E un presentiment. Dragostea se împletește cu suferința. Motivul pomului e reluat, de astă dată în registru grav: „Eu mă plec și mă îndoi, mă zbucium și freamăt, și cum se trezește un copac cu foile pline de lacrimi după ce s-a făcut senin, așa îmi simt și eu obrăjii veșnic umezi de când te cunosc pe tine, Fabi...”. Intemperii revin și ele, ca un leit-motiv: „în furtuna asta mă simt neînchipuit de singur și de părăsit de tine, care ești ca și furtuna de afară”. Când suferința e de neîndurat, din scrisori se ridică „strigătul trupului și sufletul martirizat” al poetului, iar cuvintele capătă accente biblice, amintind de agonia crucificatului: „Eli, de ce m-ai părăsit?”. Suntem în octombrie 1913. Cu trei luni înainte, în camera de urgență a unui spital, expiașe bunul Steo. Peste un an în octombrie 1914, un foc nechipzuit de pistol pune capăt unei pasiuni mistuitoare care a generat unele din cele mai tulburătoare scrisori de dragoste din literatura noastră. Prin ele, numele lui D. Anghel, ca și cel al lui Iosif, rămâne pentru totdeauna legat de cel al frumoasei și fatidicelelor destinare. Mitif o știuse: „Ne vom aduce-aminte de toate până la urmă, / O, draga mea... Și dacă viața nu se curmă/ Ci stăruiește încă închisă în morminte, / Atuncea și acolo ne vom aduce aminte!// Inertă de-ar sta mâna pe veci, și gura mută, / Ca două negre peșteri ce-arar, își împrumută/ Ecoul fără voie și cântă în furtună, / A noastre două inimi cântă-vor împreună.// De nu va vrea ce-i nobil în noi și ce-i lumină/ Să-și amintească, totuși, aceea ce-a fost tină/ Va tremura, căci pururi argila modelată, / Păstrează urma mâinii de care-a fost sculptată.// Oricum, până la capăt aminte ne-om aduce, / Și oricât de departe destinele ne-or duce, / Mereu și pretutindeni, oricând și orișunde, / Când mi-oi suna eu lanțul, al tău îmi va răspunde!”. Cutremurător lamento în versuri, poemul *Putea amintirii*, se înscrie ca un epilog la romanul epistolar de speranță, neliniște, suferință și moarte al lui Dimitrie Anghel.

Dimitrie Anghel și Natalia Negru

Aurel ȘTEFANACHE

Slavă și neîntoarcere

Poesis

Pietriș

lume puturoasă – ca să nu fie altfel / într-o viață întreagă muguraș de pâslă / ou clocit de femeia elisabeta – când din întâmplare utecistul și-a înfipt în buric o sârmă...

și, uite așa stam pe malul apei moțâind / pe cel din stânga scormonindu-l pubertatea/ pe cel din dreapta (schelet de cuc) ademenindu-l moartea...

și, fiecare cu bucuriile sale/încât din apă roș și nechibzuit iese apostolul neînduratul ce-mi paște carnea și scrisul nu-mi mai dicta IOANA –

soră cu pământul / hoardă a mamei care mă duce-n răscruce/ piele pe cruce...

– exercițiu cu mai mulți fluturi negri –

...elogiu adus pentru sine –
de sub oul negru al sortii împing cât mai în față cadența literară, variile politice, nechezatul morții: așezat pe oul negru al sortii către Magnezia – țara din stele – ducându-mă / am extras gălbenușul oului negru; foarte golașă progenitura își scoate lăbuțele; neconținut îmi rumegă pieptul – iarba moale de argint dintre oul negru și astmaticul gând despre poezie bănuie gura care cântă și urlă în noaptea de crăciun când darurile sunt atât de moi;

iarba moale de argint dintre oul negru și astmaticul gând despre poezie în dublu sens amestecându-se îmi redă gura care cântă și urlă (o baltă de sânge – propriu-mi chip

Idei propulsive

între chinuitoarea viață a magiei și arterele mele principale michelangelo și homer împart bucăți de aur, piese de etuvă, discuri;.....
(presiunea lucrurilor centrifug devastează ochiul caricatural al existenței memorându-ne zidește a patra dimensiune);

– deplorabil cu o carte în brațe cânt înmiresmata natură (frunzele carnivore ale luminii) sorb must de piatră (ieșind cu zăpadă pe creștet, puțin adus de spate);

jumătate cap de cal; jumătate lasou acaparez întâiul cuvânt, absolut limpede mă adaug vâscoaselor ape precum înecatul; cartea din brațele mele a crescut, s-a lăbărțat – deschizându-se sau închizându-se pe carnea mea

varsă venin și miere –
(ce vreți să mănânc?): jumătate – capdecă: jumătate lasou din angrenajele ehterului urmăresc implacabilul verdict.

cifra romboidală; legănata; roata ce ne deposează – în pânzele de pământ se tot îndepărtează; (plasat în centrul văzului îmi acopăr șezutul, brațele, moartea...)

– apoi miezul miezului s-a prăbușit fulgerat de sine și nu s-a mai văzut – în locul său infinit se înalță o peșteră : dacă nu ar exista „vicieniile nopții” s-ar ilumina creșterea peșterii cu stâlpii în flăcări; dar spațiul în cădere irumpe miezul – miezului; nu aflăm nimic despre această transmigrare – la sânul de fosfor al lumii plângând (memorând) arderea deoselesc viermele prin cenușă sărutându-mă; la umbra propriilor capete ne includem aripei devoratoare (pasărea mai mare decât calea – lactee nu știe unde să zboare și astfel ne risipim) din plaiurile umbrei iese ; iar capetele noastre se aud în ordine unul peste altul înălțându-se.

– rana deschisă, magnetic balansându-se în toate formele îmi dăruie poemul hitit (dintr-o foiță minusculă să-mi construiesc coroană și aripi);

euritmă să alerg înspre gurile demenței: prin crângul ce adăpostește femeia cu 12 sâni!

patinatoarea în timp ce execută triplusalt numai că dispăre; spectatorii încep să-și sugă degetele; din plafon coboară un inger, mutilat deschide un discurs în care subliniază că-i f. util să dispară câte o patinatoare (ce fel de patinatoare? care patinatoare ? – nu-i nici o patinatoare! viața mea este, cu unghiile și fața scobind blocurile de gheață ale destinului !)

*

într-un colț supraluminat, din conținutul cărților se întoarce involburata adulteră se prefăce că-i moartă ; în păru-i gelatinos o neostoită pasăre se închină ; adultera vine să-și umezească gura, se pregătește pentru o nouă conviețuire artistică – în locul sexului i se observă un arc,

continuu aruncă iradiații (prin fascicolul spermic gângurind, mă supun și mă-ntorc – sunt prezis!); dezbracă-te de carne, fii cât mai aproape de mine îmi strigă. (cărțile toate depărtându-și personajele și autorii foșnesc nisipos și haotic – adică, tocmai noi să oglindim starea voastră masochistă ?) „Arătoasă soartă de câine !”

cu limba răsfoind mai întâi dicționarele enciclopedice noile tratate despre univers, broșurile politice – apoi cu tandrețe îmbrățișând dulcele silogism : bat tobele în Elada – bat tobele în Sumer bat tobele în sec. XX :) un zidar cade de pe acoperiș, moare și nu mai prânzește Să-mprospătezi, apoi, trupul, metafora?” – dar pasărea din părul gelatinos al adulterei se închină, îmi ciugulește ochii; (pasăre oribilă, ești o groapă – când îți miști aripile te reprezintă ca un rînjit : DIHOTOMIE / (are să te audă partenera ; ea te cunoaște ca fiind o persoană cu stil) nu mă ponegri, cântecul meu sfredelitor te împresoară și te-nalță; ești o ridicătură de pământ – printre filele cărților bibliotecii te așezi ca și cum ai mânca prunci! luat în mare te asemeni cu propriile mele

gânduri despre viață...

„Restituie-te fagurelui trupesc, frumuseții; parfumează înfloritele plute, închide-i furiosului antropoid ambele grote; în sfârșit privește-ți cu atenție vânatul antipatic ; ai milă de tine căci nu există lucru mai dens ca ura la diateza pasivă, nici uger mai mizer ca dragostea !”

Bat tobele în Elada Bat tobele în Sumer
Bat tobele în sec. XX – adultera fără să conceapă alt destin pasării din creștetul său, mă include sieși; goală se piaptână și cântă; pasărea străpezindu-se, se refugiază în pieptul meu:

„Oare izvorul este în mine. Oare din umbra mea ,
răsar, fatale și iluzorii, zilele”. stăpână – stăpână; eu samăn cu „el” – înecatul în cerneală

macabră (logică formă tinzând să mă ardă) lasă-l să-mi fie cuib: asta înseamnă că vrei
să mă expui singurătății? gomoaso – nedeosebire ce ești! cum nu aveai aripi m-ai rugat să te nasc;
în urletul nașterii ți-am strecurat în vene cântec de

slavă și neîntoarcere – vrei pieptul „lui” să-ți fie sălaș ? mai bine te mănânc!

mai bine te mănânc! mai bine te mănânc !

din conținutul scândurilor podelelor și dușumelelor bibliotecii, cărțile au început să-mi devore creierul: va fi fiind adultera sau pasărea mâncată de adulteră ?

*

Gheorghe VIDICAN

Poesis

Sunt atâtea neliniști

ficțiune I

mușcată umbra își pliază durerea sub pașii mei
scutur mirosul de pădăie din clepsidră
ruine ale timpului îmbătrânesc nisipul
o sahară virtuală sub pașii tăi
lovești cu o praștie răsăritul soarelui
îl faci țândări
în oglindă dangățul clopotului își fardează amintirile
avem gândurile viciate de lumina felinarului
a intrat pe furiș în trupurile noastre
strigă
țineți minte a sosit momentul meu de glorie
nu vă mai permit să mă trișați
vă voi lumina drumul prin viață
în dragoste veți fi fericiți
v-am inventat un alt destin
cine îndrăznește să mă tragă de limbă
va sfârși ars de lumina mea siameză
în ciutura fântânii
o femeie trădată în dragoste își ascunde lacrimile

ficțiune II

dezbrăcat de meteahna restabilirii liniștii publice
mă furișez pe scara de incendiu
în intimitatea trecerii de pietoni
trecătorii își scutură bălbele în zâmbetul meu
emoționat devin liberul arbitru al viselor
un amestec de șoapte umezite de lacrimile tale
devin ghimpi de trandafiri
au miros violet
sub pașii trecătorilor urme de narcotice
iluzii
întinse pe sârmă ghimpată
ridurile le stau apretate pe frunte
e ora prânzului
foamea dă buzna la fast food-ul din piața ferdi-
nand
pe trecerea de pietoni
ispite feminine
își croșetează viitorul
în spatele lor niște huligani ambulanți
le cotrobăie în vise
e un șiretlic folosit la alba – neagra
pe trecerea de pietoni îmi umpli buzunarele
cu sărutul tău
îmi demontezi cu pasiune poemul
e o îndeletnicire mondenă să lăcrimezi în urmele
pașilor mei

ficțiune III

s-a potolit norul de praf sub copitele hergheliei
păsările ciripesc își mestecă memoria între dinți
îmi așez creștetul pe genunchii pelerinului
în undița pescarului nomad
peștișorul de aur măsluiește dorințe

îmi amintesc sărutul tău
l-am lăsat la uscat pe prispa soarelui
prin urechile acului se strecoară umbra casei
părințești
vestind moliciunea amiezii
îmi așez uitările în căpițe
vocea ta își urmează calea
îmi amanetează amintirile
simt pe buzele tale gust de cireșe amare
aproape de disperare scorbura
înflorește în ciocul cocostârcului
se deschide un sertar al sufletului
pline de noduri amintirile le ștergi de praf
le așezi pe prispa soarelui lângă sărutul tău
joacă șotron
pe mine mă așezi în respirația ta
ghici cine vine la cină

ficțiune IV

trăiesc în mine ca un pirat
nu scot nici un sunet
nu vreau să șifonez liniștea pescărușilor
noul ales al penelopei e un etrusc
corupe până și marea
îi încătușează furtunile în lanțuri
în tentativa lui de a cuceri nori
folosește vicleșugul calului troian
trăiesc în mine ca un pirat
îmi împodobesc amintirile
cu frumusețea penelopei
în amurg se întorc vâslașii uitării
îmi zgârâie cu unghiile trecutul
mă invadează culegătorii de rugăciuni
privesc pe fereastră cum înflorește întunericul
adolescentin ca și privirea miresei
în pungi de plastic vâslașii uitării
își ascund fricile
se vorbește de întoarcerea lui ulisse din naufragiu
etruscul se bâlbăie în frumusețea penelopei

ficțiune V

se împletește o întristare cu o altă întristare
funia trage umbra zidului spre umbra lunii
o umbră se așează lângă umbra zidului
simt niște unde seismice sub formă de zdrențe
agățate în stejarul din parcul libertății
câtă nerușinare
să umbli despuiat prin mirosul florilor de tei
frica stă în genunchi pe malul lacului
își roagă singurătatea să pescuiască
mârâi ca un șacal domesticit
e o corvoadă să-i zâmbești luciului apei
se sparge în țândări fericirea
pe insulă sunt antrenamente de tras cu pușca
se trag tainele facerii
un pocnet din degete

trezesc buturugile putrede ale existenței la viață
pe umbra zidului
umbra lunii
își împletesc destinele
în îmbulzeala iscată de isteria momentului
ni se duc amintirile la pușcărie
în politică trișorii se joacă de alba – neagra

ficțiune VI

drumul își hrănește umbra cu ciulini
prin sită ne strecurăm cu răbdare amintirile
înflorit măcieșul stă într-o rână la marginea dru-
mului
zâmbește drumețului
nu-i pasă de înjurăturile lui
are un miros de împătimit oameni
preaplinul tăcerii își blestemă umbra
sunt atâtea neliniști în țara asta
tulburătoare ca visul de mărire al elenei din troia
s-a spart ecoul în țândări
pe contrasens
se sinucid nedumeririle drumețului rămas fără
umbră
într-un coviltir cărturarii dau cu ghiocul
caravanele încep o nouă călătorie
sprijiniți pe coate cerșetorii
își lipesc cu leucoplast foamea
o așteptare târzie pe dealul cu maci roșii
suspină când își vede umbra
sunt nesupuneri noastre
orbite de razele soarelui

ficțiune VII

aproape hapsân întunericul nopții
prin grădina mea cu smochini
face bășici în palme
trudește la delimitarea urâtului de frumos
e un fel de încurcă-lume modern
pus pe căpătuială
latră cu gura închisă la umbra lui
sunt vibrații virtuale în cântatul cocoșului
ne trezește la viață
un fel de sens giratoriu
se nasc pasiuni
le așezăm cu mâna
în cercuri concentrice
un foșnet sărăcăcios al dimineții
sparge ulciorul cu vin
să se ducă pe pustii tot răul din casă
striga mama îmbrăcată în miros de pâine coaptă
pe un talger vechi moare întunericul
peste ferestrele casei plouă dimineața

„Într-o lume în curs de aculturalizare, scriitorul pare mai mult o curiozitate”

Adrian Alui GHEORGHE în dialog cu Vlad Alui GHEORGHE

– *Îți lucrezi textele, poemele? Ce părere ai despre improvizație, despre scriitorii care aruncă orice scriu pe piață?*

– Orice text trebuie să fie finit, gata, rotunjit. Nu trebuie aruncate în lume texte aglomerate, prolix, pe ideea că va alege el cititorul ceva, ceva. Știi cum e cititorul? Precum cumpărătorul într-un magazin și vrea să cumpere o cămașă. Și nu o ia pe prima, la întâmplare, chiar dacă are o mânecă cusută strâmb, pe ideea că în rest e bună, că e muncă acolo, că trebuie să încurajăm manufacturile noastre etc. Bătrânii noștri, clasicii, munceau până la epuizare pe un text. Nu, nimeni nu stă să caute grăuntele de aur într-o tonă de nisip, când are alături lingouri cu nemiluita. Un poet care și-a sufocat poezia bună cu o mulțime de jocuri simpatice dar neserioase, a fost Ion Stratian, de exemplu. Într-un an scosese vreo zece cărțușii cu jocușele de vorbe, ca pradă (sau paradă?) a inspirației. Sau Gheorghe Iova, alt poet talentat care s-a risipit în improvizații.

– *Cine este cititorul tău? Ce știi despre el? Ce i-ai spune, dacă te-ai întâlni cu el, cititorului tău ideal?*

– Nu știu cine este cititorul meu, cu atât mai puțin să știu ceva despre el. Cu fiecare text, cu fiecare carte eu cred că îl reinventez pe cititor, îl fabric, îl pun în valoare, într-un fel. Cititorul meu viețuiește-supraviețuiește în interiorul textului pe care îl scriu. Dacă nu are suficiente mijloace, ca să se hrănească acolo, părăsește textul și caută un loc mai prielnic. Sau, pur și simplu, moare. În felul acesta autorul devine ucigașul moral al cititorului. Scriitorul prost este un asemenea criminal moral al cititorului și al literaturii. Dacă ascuțim auzul, auzim gemetele victimelor, ale cititorilor care nu se mai regăsesc în poveștile povestașilor, în poeziile poezilor, în fabulele fabuliștilor, în cronicile cronicarilor. Ce să-i spun cititorului ideal, în cazul în care l-aș întâlni? I-aș răspunde cu vorbele lui Iisus: „Saule, Saule, de ce mă prigonești”? Sau aș întoarce aceste vorbe: „Saule, Saule, ca să îmi dau seama că există, prigonește-mă!”

– *Cărțile îmbătrânesc? Îmbătrânește poezia? Îmbătrânesc povestirile? Îmbătrânesc romanele?*

– Și piatra îmbătrânește, pe lumea asta. Iar piatra care îmbătrânește se face nisip, o ia apa și o duce spre nicăieri. Din păcate, fenomenul e mai complex: în primul rând îmbătrânesc cititorii cărților. Dar îmbătrânesc și necititorii cărților. Îmbătrânește și dragostea dintr-o poveste de dragoste. Îmbătrânesc limbile în care sunt scrise cărțile. Necitită, poezia moare. Necitită, o poveste moare. Așa cum neubuit, un om moare trist. Din când în când fac ordine în bibliotecă și pun deoparte cărți gata îmbătrânite, cu care nu știu ce să fac. Cartea este un artefact, nu este un bun simbolic, de care nu ai voie să scapi, ca și cum ai produce un sacrilegiu. Împrăștiu cărțile de care nu am nevoie, care atârnă. Nu trăiesc într-o bibliotecă inactivă, ci într-una activă, necesară. E un paradox, dar chiar și cele mai proaste cărți redevin, la un moment dat, proaspete. Atunci când sunt vestigii ale istoriei. Dacă teoriile lui Albert Einstein s-ar pierde, iremediabil, ce ar fi ca din epocă să nu se fi păstrat decât „memoriile” lui Hitler, ca element din această epocă? Sau ar rămâne doar o carte de poezie mediocră a unui poet imitator? Nu-i așa că am judeca epoca prin ceea ce găsim? Cine știe câte opere capitale s-au pierdut de-a lungul istoriei, fiindcă le-au îmbătrânit cititorii?!

– *Dar cum simți tu că evoluează cărțile tale? Cărțile tale îmbătrânesc?*

– Cât le mai citesc măcar eu, îmi permit să cred că ele nu îmbătrânesc. Mai e și varianta în care spunem despre îmbătrânire că este o perioadă de înțeleptire. Vreau să cred că devin mai deștepte, mai înțelepte odată cu trecerea timpului. Uneori mă minunez de inspirația de moment, cu care am scris o poezie sau o povestire, pe care le recitesc la o vreme. Oricum, de multe ori mă inspir din propriile texte,

ca să scriu ceva nou. E o reluare, peste timp, a unor obsesii, a unor teme, la alt nivel de înțelegere. Dacă vor îmbătrâni și vor muri la un moment dat și cărțile mele, înseamnă că se supun regulilor care domină universul nostru. Bine că au fost vii odată. Oricum, ar fi un orgoliu prostesc să crezi că ai scris numai opere nemuritoare. Eminescu sau Shakespeare sau Goethe au rămas vii atâta vreme pentru că au găsit cititori vii. Cititorul este un mesager, în acest caz. Șarjez, desigur. Nu cred că scrie cineva, altfel decât raportându-se la clipa în care scrie. Restul este, vorba psalmistului, vânanare de vânt.

– *Când un scriitor este depășit de epoca lui?*

– Scriitorul și epoca lui poate fi o temă largă de discuție. Sau în ce măsură o epocă influențează o operă. Sau în ce măsură epoca și opera se reflectă una pe alta. Ne întrebăm, epoca în care a trăit Kafka se reflectă în opera sa? Sau Epopeea lui Ghilgameș, se regăsește ca temă a epocii? Literatura mare este cea care cuprinde omul în evoluția lui, care vorbește de sămburele de eternitate din fiecare om. Căci fiecare om are în el un sămbure de eternitate. E trist când unui autor îi îmbătrânește opera, i se demonetizează, se învechește. Opera încărcată de ideologie, cum au fost scrieri multe din perioada comunistă, au murit odată cu revoluția din 1989, au pierit odată cu ideologia care le-a generat, căreia i-au plătit un tribut consistent. Romanele lui Augustin Buzura, de exemplu, nu mai pot fi citite azi altfel decât documente de epocă, deși ele nu au fost scrise în spiritul ideologiei, dimpotrivă, au refuzat ideologia. Numai că refuzul ideologiei însemna să scrii cu șopârle, cu subînțelesuri, care au dispărut și ele odată cu epoca. Tone de poezie s-au dus pe apa Sâmbetei, ca lipsite de valoare. Literatura ideologizată este mai mult un vestigiu de epocă, poate fi cercetată dar nu mai este literatură. Temele mari se reinventează cu fiecare epocă, genialitatea dă culoare fiecărei epoci, o perpetuează. Un Bacovia va fi mereu redescoperit, de fiecare epocă, pentru ceva ce nu poate fi explicat ci doar simțit.

– *În epoca în care te-ai format, îmi spuneai că erau o mulțime de festivaluri prin țară, la care participai. Care erau efectele acelor festivaluri? Contau în evoluția colectivă și individuală?*

– Contau foarte tare. Nu aveai reviste literare, ca să comunici cu țara, nu aveai televiziune, posturi de radio, internet, telefon. Comunicați cu confrății din țară doar față către față. Pentru poeții care trăiau în centre universitare mari, da, era mai simplu, se întruneau în cene, se vedeau la redacțiile revistelor. Pentru noi cei din provincie, din orașele mici, aceste festivaluri erau foarte importante. Așa s-a format generația 80, coeziunea ei interioară, și din aceste mișcări dintr-o parte de țară în alta. Criticii literari participau la aceste festivaluri, colocvii, întruniri dintr-o zonă în alta. Cum au apărut aceste festivaluri, este foarte interesant de spus, de analizat. Activiștii culturali, din fiecare zonă, căutau să își justifice activitatea, aveau normă de acțiuni de ideologizare a culturii, de educare a publicului în spiritul „socialismului” și a cuvântărilor lui Ceaușescu. Din acest motiv, creau tot felul de întruniri, care aveau genericul de festival, care aveau teme în discuție despre noua cultură care trebuia să influențeze mintea și inima publicului de orice vârstă. Efectul a fost însă unul pervers pentru sistem, a creat posibilitatea comunicării pentru tinerii scriitori. Și nu numai pentru cei tineri, evident. La Neamț era festivalul „Mihail Sadoveanu” pentru prozatori și poeți, aici a primit unul din primele sale premii Petru Cimpoșu, de exemplu. Apoi erau „colocviile de la Târgu Neamț”, inițiate de Daniel Corbu, care era un activist cultural „de lux” la Casa de Cultură.

– *Ce influență are sau poate avea un scriitor în societate? Este ascultată vocea poetului?*

– Au fost vremuri în care scriitorul era foarte ascultat în societate, mai ales în preajma și în timpul revoluțiilor. De la imaginea romantică a inspiratului, a văzătorului departe, cum era considerat scriitorul, a ajuns și la postura de implicat politic și civic, ascultat, urmat. Comunismul s-a instaurat în România și cu contribuția scriitorilor, a fost creată „o pătură scriitoare” care a fost instrument de propagandă, de ideologizare. Pe lângă noii oportuniști, au venit și scriitorii mai vechi care și-au dat la întors condeiele sau s-au lăsat folosiți. Și nu pe degeaba. E vorba de Sadoveanu, George Călinescu, Horia Lovinescu, Geo Bogza, Zaharia Stancu și mulți, mulți alții. Dar era vreme de revoluție, bineînțeles. În perioada premergătoare revoluției din anul 1989, la fel, scriitorul era foarte ascultat. Era ascultat de serviciile de securitate, dar și de cetățeanul aflat sub vremi. Cazurile Blandiana, Dinescu, Stoiciu, Doina Cornea, Luca Pițu, Liviu Antonesei sunt de notorietate. Ce se întâmplă azi? Greu de spus dacă scriitorul mai are vreo influență, dacă mai este ascultat de cei din jur. Într-o lume în curs de aculturalizare, scriitorul este/ pare mai mult o curiozitate. Nici vremurile nu mai sunt revoluționare, este un calm al vieții/ supraviețuirii, când omul este mai mult preocupat să înțeleagă ce trăiește, ce i se întâmplă, schimbările sunt rapide și greu de perceput. La o întrebare aproximativ asemănătoare, Amos Oz spune că a trecut vremea în care scriitorul avea impresia că dacă se uită insistent la un semafor câteva zeci de scunde, acesta își schimbă culoarea, producându-i o mândrie care este, de fapt, o autoamăgire. Semaforul își schimbă culoarea și fără privirea insistentă sau nu a scriitorului. Cam așa se întâmplă și azi, scriitorul s-a pierdut în propria poveste, acolo doar mai contează.

– *Spui undeva, într-un poem, că melancolia ucide mai mult decât orice maladie... Ce este melancolia?*

– Melancolia? E accesul nostru nepedepsit la nebunie...! Melancolicul este un om posedat de... sine. Este tortura indefinitului. Să nu crezi nimic când ești posedat de melancolie, spunea Baudelaire, pentru că îți vei observa imediat limitele și vei suferi. Melancolia este o infuzie de moarte în apele vieții, cele două stări se confundă. În melancolie stă intuiția morții, dacă ești atent la acest lucru, moartea nu mai este înspăimântătoare. Nu orice om poate atinge melancolia, ea este un dar. Da, e o plăcere de durere...! Adică dorul românesc. De aici vine și termenul, din latinescul dolore. Durere de plăcere.

– *În ce relație te ai cu destinul? Îl stăpânești? Te stăpânește?*

– Ei, cum să stăpânești destinul? Cel mult poți să îl îngâni cu existența ta fizică. La fiecare vultur a destinului îmi amintesc celebra replică din Maestrul și Margareta a lui Bulgakov cu Annușka care a vărsat uleiul. Adică ei vorbeau în parc despre soartă și la un moment dat diavolul se oprește, privește în zare și spune: „Annușka a și cumpărat uleiul de floarea soarelui, și nu numai că l-a cumpărat, dar l-a și vărsat. Așa că ședința nu va mai avea loc.” Și acel nefericit Berlioz, care le spunea că în seara respectivă va prezida o ședință, nu putea să facă legătura între uleiul vărsat de Annușka și soarta sa. Ei, acea Annușka cumpărase o sticlă de ulei de la magazin, se împiedică, sparge sticla, împrășteie uleiul. La o vreme, Berlioz ajunge în zonă, în stația de tramvai, calcă pe pata de ulei, lunecă și ajunge cu capul sub roțile tramvaiului și este descăpățanat.

De asta, se mai zice că Dumnezeu are și el momente în care se prăpădește de râs: atunci când îl aude/ vede pe om că își face planuri. Sunt convinși că orice facem la un moment dat influențează ceea ce vom face mâine. Da, toată lumea, cu vii și morți, concurează la stabilirea destinului definitiv al unui individ. Cam așa cred eu, aleatoriul existenței are reguli precise.

Ioan HOLBAN

Poezia lui Aurel Pantea (I)

Are dreptate Al. Cistelean când afirmă că Aurel Pantea e autorul unui singur poem în toate cărțile sale, prefigurat în **Casa cu retori** (1980), **Persoana de după-amiază** (1983) și **La persoana a treia** (1992), fixat definitiv în **Negru pe negru** (1993), **O victorie covârșitoare** (1999), **Negru pe negru. Alt poem** (2005) și **Negru pe negru** (2009): „Firește că, în realitate – scrie criticul –, Aurel Pantea nici n-a scris niciodată mai multe poeme, ci doar unul și același, tăind felioare din aceeași obsesie și panică. Dar reunite, cele două volume de **Negru pe negru** fac cel mai «negru» lirism de la Bacovia încoace”. În **Negru pe negru**, Aurel Pantea nu scrie „poezii”, volumul nu are „titluri” într-un sumar, cu excepția unui singur, de pe copertă: Negru, lucrul perfect, sfera impenetrabilă, cum sugerează coperta inspirată a cărții din 2009. Tot ce va fi fost înainte de Negru are valoarea unui „talisman îmbătrânit”; după instalarea lui Negru e apocalipsa fiecăruia, dar, poate, spune poetul, apocalipsa a început din vremea când încă erau zilele, lumina, emoțiile, pregătind, în fapt, înnegrirea ce va urma: „Un fragment vâscos deasupra oaselor, / curgând liniștit peste liniștea lor, acum, / ai milă față de timp, de răni iluminate./ Fiul Omului, în gropi timpul strălucind/ bea fețele lucrurilor, acum, goliciunea lor/ de pe urmă desface gândirile, acum, în măruntaiele/ lor pline de găuri zac nămeții/ omului, numai nămeții omului și gura/ sorbind înfățișările, lângă ea munții de/ deșeuri, gura extrăgând sevele face să țâșnească/ muguri pe toate obrazurile, acum, față după față/ își bea timpul toate sursele și-n înnegrirea/ ce va urma fiecare față deschisă ca un/ mormânt și lângă el înviați trebăluind”. O lume în surpare și o alta, de după a doua venire a Fiului Omului, cu muguri fășnind pe obrazuri și înviați trebăluind lângă propriile morminte, de-scrie Aurel Pantea: acum, însă, sunt apocalipsa, suparea: „Nu, n-ai să poți să găsești, / privește căinoșenia/ ce a pus în scrin de aur cuvântul/ «destul»/ și suparea continuă, ziua și noaptea/ stă deasupra noastră semnul leșului, / timpul miroase/ a urină veche de pisică/ și suparea continuă, ne spălăm/ cu ceea ce rămâne pe fețele noastre/ din fețele altora, în ba-belul zbaterilor ele/ se surpă din toate direcțiile, / nu, n-ai să poți să găsești/ decât stânci de cretă/ de care se freacă memoria în opririle/ și...”: totul e *pe terminate*, e izbânda suprarealului după ce „realul a fost în întregime mâncat” și revelațiile pe care le ivește conștiința sub-existenței: „Lucrători în timpul înghețat/ desfăc legături, dezgroapă, astupă/ nefericirile ca niște promisiuni/ în indiferentul curent/ aducător de semne și ele pe terminate, / sco-rojită – oglinda din noi/ se aburește de răsuflări/ și ele pe terminate, / crah al convenției, amenințările au obosit/ să mai fie subtile”.

Negru lui Aurel Pantea nu e, însă, compact, nu e sfera incasabilă (și plumbul bacovian s-a lăsat „des-făcut” și, prin urmare, „povestit” de mulțime de critici și învățăcei, fiecare după știința și putirința sa); negrul poetului lasă să i se citească devenirea, e o lume care *se absoarbe* acolo, e *work in progress*. Mai întâi, *stingerea luminii*: „A cui favoare, ca posedații, / o împlinim? Pacte, în legea înfierată, / sting luminile, / genetice e tot o politică în care/ proiectantul lucrează cu materie primă/ luată direct din victimă, / întinsă pe planșe, iar în urmă se sting toate luminile”. Geamul se sparge aducând orbirea, întunericul, dar negrul lui Aurel Pantea nu e doar lipsa/uciderea luminii, a luminis-cenței scurte, de blitz, din privirea care se stinge; e, mai mult, un sentiment negativ și lucrarea oxizilor pe fețele neterminate, hărtănite, dezmembrate. Negrul e *nu* din „serii de nu suprapus, nu lângă nu/ și nu deasupra lui nu” – o *mulțime de nu* care „și se urlă în față” –, iar poemul e însăși căutarea formei celei mai pure negații, discursul „gurilor pregătite să nege”: negrul e *lumea lui nu*: „Bărbați într-o berărie. Tonuri/ brune înconjurată/ de geamuri ude. Aici totul devine lichid./ Pe alocuri cresc tinere reverii. Toți/ l-au văzut pe nu. A-l simți/ și a continua, totuși. Unul vorbește/ foarte aproape de mine, duhoarea gurii/ îmi spune ceva despre mortul/ pe care îl ține îngropat. El/ va învinge. Mușchi, grimase, clipiri, fond vânat./ Prea

puțin pentru a vorbi de fețe. Timpul/ mănâncă la o masă îmbelșugată, își consolidează/ senioriile. Conceptele negative devin/ borțoase de *atâta* viață./ La noapte fiecăruia îi va răsări steaua: precisul, / strălucitorul semn minus/ va presăra peste tot/ lumea lui nu”. După stingerea luminii, în lumea lui nu viețuiește doar mama „amuțită” și adie doar singurătatea celui „teribil de singur”; acolo e, desigur, moartea care vine din steaua „cugetată” sau „omorătoare”, se *dau* reprezentării aplaudate ale trupei „Nu & company”, pe suflute cade negreala, nimicul poartă „ordine de existență” și naște perversa plăcere a supunerii, punctul de vedere are totdeauna un miez negru, timpul piere în ora neagră, iar de sub fruntea, din inima și sexul omului care se oprește ies, în serii de nu, *domnii de păcură*, pendulând între *da* și *nu*, cu pofta de viață retezată de fierul ascuțit al satărului: „Recuperează fiecare ce poate, unii/ lumina de pe un chip, alții/ numai ura, unii triumful acut/ al trăirilor, alții/ serii de nu suprapus, nu lângă nu/ și nu deasupra lui nu, / afară și înlăuntrul/ sunt noțiuni arbitrare când cel înghițit/ și cel ce înghite au veșmintele arse/ de sucurile din stomacul molohului, / nu ajunge urletul, nici tăcerea, / între da și nu totdeauna cineva se pregătește/ de moarte, de obicei de-acolo ies câini, / se uită la mine și se depărtează, / siguri au văzut ofensa, un satâr/ lângă pofta de viață”.

Trei sunt semnele lumii poemului lui Aurel Pantea, care se surpă în negru și își *caută* forma celei mai pure negații: materia *densă*, vâscoasă, cercul și timpul care moare în substanța ce „*înghite* enorm”, în răsărirea *stelei* „ucigașe”, în praful ei. Totul e, aici, *foarte* dens: materia „găurilor” e grea, straturile de morți se adună în „veacurile de închisori”, memoria e sudată într-un „metal vechi”, ideile au consistența unui „îngrășământ public”, deasupra oaselor se află mereu un fragment vâscos, norii sunt denși, albul compact triumfă „după toate morțile”, iar propozițiile au un adânc al lor, o materie „subtilă” în care ființa se neantizează, ca în gaura neagră, de vierme, a stelei „omorătoare”: materia vâscoasă și gaura neagră care „suge neobosită” *decid* aici: „O zi desenață de o mână ce a plecat, / poți s-o arunci la picioarele gloatei, / apoi s-o ridici și să-i privești/ rosăturile. Figurile ei:/ pentru mulți decid încă hidrele ori ceva/ mult mai vâscos, / o lege de nelegiferat înalță umori, / pe alocuri, printre obrazuri neutre, / pulsează în biografia înghesuite, / o iarnă fără zăpadă punctează/ atonii, / cineva vrea să intre și își taie picioarele/ în rosăturile ei, cineva este

absorbit, / lumina se scurge printre/ două, trei sentimente. Nimic nu se opune/ manechinului”. Poate că simbolul cel mai pertinent al materiei vâscoase e *corpul* însuși: „Că, în sfârșit, trăiesc acvatic, în pulsațiile/ salivei, ale sângelui, ale sudorii, ale umorilor, / că străbat lumea trupului pregătit/ pentru stupoare și indiferență, / că întâlnesc puncte fixe și vârtejuri, / morți și găuri ale evadaților, / că nimic din corpul meu nu este în măsură/ să-și aproprieze eul, / că acesta e doar o sumă de intenții, / iradiație nescontată a umezelii, / că exprimă o mecanică imemorială, / că trupul trăiește un neînțeles prizonierat, / că din el privesc afară numai sclavi, / că vorbirea mea e confluența unor glasuri oarbe”. O explorare a lăuntruului, a țesuturilor ude, celulelor „detracate” și a nervilor întunecați, a viscerelor,

într-o mișcare de traversare și retraversare e poemul lui Aurel Pantea; eul rememorează fiecare parte a corpului, în speranța vană de a și-l apropia într-o re-naștere la fel de iluzorie pentru că, iată, ceea ce se va plămădi e un fœtus de beton: nici nu putea fi altceva câtă vreme „lucrurile din jur completează, fabrică bitum” și nici nu putea fi altfel cât timp singurele zone ce se lasă explorate sunt cele ale întunericului „din noi”.

Cercul (sfera) ca simbol al închiderii depline e una dintre imaginile dominante ale poemului lui Aurel Pantea, multiplicată în cele mai diverse ipostaze, începând chiar cu momentul concepției: „timpul mamă se curbează cu timpul în pântec”, urmând logica implacabilă a cercului. Pântecul curbat al originii se regăsește, apoi, în *carcera* unui glas sau a unei temnițe putrede, într-un concentrat, într-o pastilă ori un sentiment „rece”, în *ochiul* victimei, în rotundul *gurii* unde sfârșesc vorbele, în *ventuza* ori *pâlnia* la capătul căreia steaua ucigașă înghite totul, în *cavitatea* despuată a zilei, în ochiul său de gudron: iată

ce se află acolo, în cercul-carcera-ventuza-pâlnia-ochiul-cavitatea negrului, în cercul lui: „Și-acum despre peisajul verzui/ al lipsei de stări, / o groapă moale, o despuată cavitate/ a zilei fără faruri, aici/ se pompează limfe/ de vieți stricate, / de obicei se devoră ceva acolo, / de obicei cineva încearcă să scape, / de obicei reușește parțial/ și intră hăcuit în hăcuitul/ ochi de gudron/ din care ies hălci, / exprimă-le, / da’ exprimă-le tu, eu sunt halcă”.

Limba română dispune de două forme diferite pentru a desemna Timpul: *timp* și *vreme*. Vechii greci aveau termenul *chrónos* care desemna Timpul cât și unele forme gramaticale. Latinii continuă tradiția greacă: *tempus* indică un fenomen extralingvistic, dar și un ansamblu de forme lingvistice. Majoritatea limbilor romanice l-au preluat pe *tempus*, menținând o formă unică: *temps* (franceză), *tempo* (italiană, portugheză), *tiempo* (spaniolă). Limba română și-a creat două forme – *vreme* de origine slavă și *timp* de sorginte romanică. În limbajul cotidian, cei doi termeni, însoțiți de elementele componente ale sferei lor semantice sunt folosiți nediferențiat atunci când vorbitorii se referă la fenomene extralingvistice; între expresiile „e timp frumos” și „e vreme frumoasă”, limbajul cotidian nu operează vreo distincție. Gramatica a adoptat, totuși, pentru terminologia proprie numai cuvântul *timp*, iar *vreme* introduce doar referințe la evenimente atmosferice. În plus, elementele derivate de la *vreme* (vremelnice, a vremeni) sunt simțite de vorbitorii limbii române contemporane ca termeni arhaici.

Un statut calitativ deosebit dobândesc cei doi termeni în cadrul limbajului poetic care se opune celui cotidian prin caracterul particular al semnelor, precum și prin funcția diferită a relațiilor ce se stabilesc între acestea. *Vreme* și *timp* se dispun deseori conflictual în limbajul poetic, devenind instrumente de creare și pătrundere în noua lume a universului poetic. Din această perspectivă, dicotomia *timp/vreme* structurează, întâia dată în literatura noastră, sistemul poetic eminescian: un poem ca **Trecut-ani...**, de pildă, se dezvoltă pe dimensiunile antinomiei care se creează între *vreme*, desemnând un timp limitat, cu corespondentul direct *anii* și *timp*, înțeles ca desprindere din absolutul care e veșnic și nemărginit: „...Pierdut e totu-n zarea tinereții/ Și mută-i gura dulce-a altor *vremuri*/ Iar *timpul* crește-n urma mea.../ mă-ntunec!”. Versurile eminesciene operează aici distincția între *timp* ca principiu absolut care guvernează întreaga devenire a cosmosului și *vreme* ca element organizator al evoluției lumii fenomenale; opoziția creată între timp și vreme reprezintă o altă formă de manifestare a relației care se stabilește, în economia discursului poetic eminescian, între esență și aparență.

continuare în numărul următor

Dan Bogdan HANU

suburbii subterane

Post(s)tări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Cu 18 ani în urmă, încă o mai primeam, mai trăiesc și acum din ea... „Clauza celei mai înzestrate ficțiuni”. După cât se pare, se întâmplă ceva cu pretențiile...

* Printre „jucărelele” mele prospective, din urmă cu 20-22 de ani, se găsesc destule premonitorii. Așa sînt dispuse stările de lucruri. Doar că, nefiind parte din „elitele acreditate”, nu sînt vizionar, ci eretic.

* Am scris și poeme modulare, specie de miriapode intro-retrospective.

JURNAL DE CAMPANIE ÎMPOTRIVA MORILOR DE VÎNT (IX):

* Jurnalul meu e un ritual al destrămării, o retorică a deșărădăcinării din solul valorilor actuale, acest sol pe care-l resimt cum mă înăbușă prin toți porii, e un monolog, care, văzut în efigie, nu e altceva decît demisie nuanțată la nesfîrșit...

* Pînă la urmă, moartea e o cochilie în care fiecare se retrace definitiv. În fața ei, din perspectiva ei, fiecare sfîrșește prin a fi o specie de melc, endemică în sine.

* De cîte ori trec pe lîngă o cușcă de cîine pustie și privesc în găvanul acela întunecos, mă întorc acasă, acolo unde cîndva am murit.

* În anumite perioade ale vieții, întreaga viață de pînă atunci, mi-a apărut ca un obiect dintr-o natură moartă de Giorgio Morandi. O domesticitate spectrală.

* În pregătire, un serial colectiv(istic) foarte lung (mai ceva decît „Tînăr și neliniștit”, dacă așa ceva e posibil!), adaptare/ actualizare după Dino Buzzati, „Atinge-l pe asimptomatic!”...

* Cică ar exista o explozie fără precedent a cererilor pentru carantină estivală în Insulele Maladive. Și cum carantina & autoizolarea pun sub semnul întrebării însuși numele României, s-ar părea că eforturile (nu doar pecuniare) vor fi minime...nu vi se pare că ar fi timpul schimbării actelor de identitate? Bine v-ați trezit în...Arhipelagul Insulelor Maladive! Cîte „capete asimptomatice”, atîtea insule, căci, mare-i sindromul, Doamne! (scris cîndva, între ieșirea din starea de urgență și intrarea în starea de morbiditate unanimă, zisă și de turmă).

* Pînă acum „recolta” funestă e fără precedent, din februarie pînă în august, s-au cerut la cer 10 dintre cei mai iubiți pămînteni ai mei (negruța de lîngă biserică Sf. Mina, blînoasa brună, Coco, Celălalt Gruga, Leuțu, Flendurosu, Căprioara, Dodo, Bill, Pletosu, de care am aflat acum două zile), alții, pe care îi știu de o viață (de cîine) au fost „ridicați”, probabil din rațiuni pendinte covidiano-pontice. Mă gîndesc că e o toponimie în acord cu înalt-Stăpînimea Lor, Sacrosanțele Covidiene. De zile în șir nu fac aproape nimic altceva decît să răsfoiesc stufoasele amintiri adunate cu ei. De la ei am primit neprețuitul ajutor spre a reface traseele inocenței pierdute, de a împleti o plasă de siguranță peste anii de după 50, deja mulți, tulburi, nesiguri, urîți. E cel mai demonic an dintre cei 30 post-’89. Și nu pentru că am pierdut atîția, ci, taman pe dos. Cînd „dreapta” (le-a luat cineva temperatura la mîna stîngă? Sau, reformulez...le-a luat-o temperatura la stînga?) neo-liberalist(ic)ă, altoită, asezonată, aspectată în cromatică global(istic)ă e la putere, viața (bat)e în retragere. E vorba de aceeași pidosnică antiteză, care lovește din nou, lovește mereu, paradigmatic și la greu, smeriți vs. smintiți. Bi-

fanfara

bliografia e „open space”, la scenă deschisă. Vivat hybrisul neo-nedumeriților, adică ipocriților de rit nou.

* Nu vă luați după temperaturi (cine mai termo-scanază anotimpurile, Ăl de Sus? Să fim serioși!), așa or să fie și peste două – trei luni, dar, însă, totuși, orșicît, se apropie toamna. Și din lista mea au început să cadă capete, așa zicînd, ilustre. Eu n-am ris, n-am zis nimica. „Decît” am consimțit...la chițăitul pe cît de avid, pe atît de interogativ-simptomatic (în vremuri de covid) al mausului. Tot așa zicînd. Pînă și blana cîinelui, neperiată la timp, se încălcește, darmiteliste. Căci, încălcite sînt căile lor...

* RIP Bill...spre mijloc de august (n.m. 2020), s-a dus și Bill, nu cred că greșesc, matusalemul cîinilor din Bacău, 22 de ani toamna asta, bravul, impunătorul, drasticul Bill, „tartorul” cîinilor din parc, Bill cel fără rivali, acolo, între blocurile de la capătul dinspre liniile ferate al Aleei Parcului din Bacău, contemporan cu vîrsta de aur „leagănelui” poetici-tății mele, acum, cînd din suflul său au mai rămas neatînse doar drepturile și îndreptățirea de a sublima poetic. Bill era una dintre ultimele punți, așa cum memoria instituie

latent „starea de poezie”, deține toate prerogativele și exclusivitatea asupra a toate pe care și le-a apropiat, dar, o face foarte rar să devină realitate. O spirală, o trombă a plînsului interior mă prinde acum, gîndind la el. Ultima amintire, în seara de 29 iulie, vis-a-vis de blocuri, în zona mai sălbatică, neamenajată a parcului, printre copacii aceia încă necosmetizați (recte...mutilați!), între care doi poartă în rădăcinile lor amprente de celui ce eram în urmă cu aproape 50 de ani, undeva în spatele restaurantului, înțepenit, pe picioarele sale rigide, ca niște colonade care nu mai ajută la nimic cînd „construcția” este deja în implozie, confuz, întrezărindu-mă încă prin simțurile sale împăinjenite de vîrstă, izbăvit în cele cîteva minute de alint. Tandrea celui din urmă rămas bun... Paying the bill for my thrill, blessed Bill...

* Cu aproape un deceniu mai devreme (1997), scriam un poem numit „(Despre) Luciditatea de mai tîrziu”. Luciditatea pe care ajungeam s-o profesez cu adevărat începînd cu 2006, de cînd nu am mai publicat nicio carte. Dacă tot sînt făcute cărțile, ce rost ar mai avea?!

* Căderea este cea mai continu(at)ă formă a realității, în ciuda faptului că m-am oprit din a publica volume de aproape 16 ani.

* Cîndva, acum 22 de ani, într-un tren, între Sibiu și Iași, am scris poemul ăsta, departe de orice reminiscență omagială, poate, doar sub imperiul acelei stări, pe cît de familiară, pe atît de subliminală, de a scana fragmentar vidul, lipsa de sens care subîntinde, fără excepție, ca o pînză freatică, „înflăcăratele” noastre luări de poziție... (din „Portret în cuțit”, editura Vinea, 2001): ACROBAT (a)saltul în gol/ căderea în plasa/ de unde nu se mai ridică nimic altceva/ decît privirea perplex/ hăul organic/ atîrnat de un fir nevăzut/ trăgînd în jos ca pe un zmeu neascultător/ cerul/ pentru ultima respirație/ gură la gură// de firul nevăzut/ deșirînd lucrarea Aceluia” (23.08.2000).

* Breaking news...George Bacovia și-a actualizat starea! „Eu trebuie să beau, să uit ceea ce nu știe nimeni”, lasă locul pentru „nu e nevoie să beau, oricum nu pot uita ceea ce nu vrea să știe nimeni”...

Liviu ANTONESEI

cartea de poezie

Făt Frumos din patimă

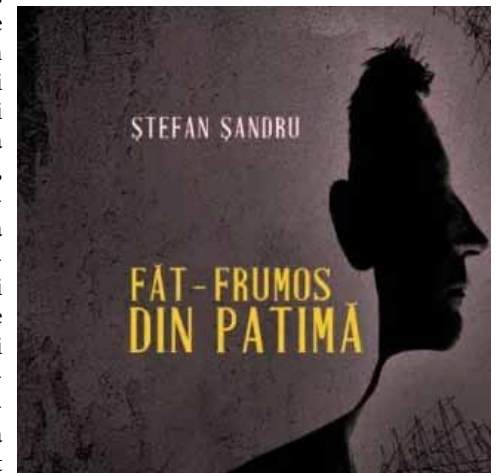

În ultimul sfert de secol, disproporția cantitativă, dar și calitativă, dintre proză și poezie s-a redus semnificativ. S-a publicat mai multe volume de proză decît oricînd, luînd în calcul și epoca interbelică. Acum vreo două decenii, într-o conferință susținută în mai multe locuri din țară și străinătate, vorbeam, sub titlul *Un popor de Șeherezade*, despre o veritabilă explozie a genurilor narative. Nu mă refeream doar la proză, ci și la teatru și film, narațiuni înscenate. Nu diagnosticam atunci și un reflux al genului liric – și bine am făcut! M-aș fi înșelat cu asupra de măsură.

În fapt, și atunci și după aceea, a continuat să se publice foarte multă poezie, iar de la începutul pandemiei, am senzația că productivitatea încă a mai crescut. Nu cunosc desigur, nimeni nu poate cunoaște, întreaga producție lirică a ultimelor decenii, dar o parte a ajuns sub ochii mei sau la urechile mele, despre o parte și am auzit, am văzut semnalări și cronici. Îmi pot da seama că media e bună, sau măcar onorabilă, dar există și multă versificație goală, mai degrabă probe ale orgoliului unor autori, victime ale autorlîcului cu o vorbă potrivită, decît ale vreunui talent perceptibil. Partea bună, iar acesta poate fi efectul legii numerelor mari, este că au apărut și cărți foarte bune, unele remarcabile, inclusiv debuturi. Asta contează în cele din urmă, mereu protagoniștii joacă într-un spațiu plin de figuranți.

Acum ceva mai bine de doi ani, pe cînd năvălea în forță pandemia, scriam aceste rînduri ca introducere la primul grupaj de poezii de Ștefan Șandru postat la Cercul Poetilor Apăruți: „În urmă cu vreo două săptămîni, poetul și eseistul Bogdan Stoicescu m-a rugat să citesc poeziile unui tînăr recomandat și lui de cineva. Un ploieștean de-al lui. Cum mă știți, am acceptat. Primul grupaj pe care l-am citit, dovedea clar existența talentului, dar poemele mi s-au părut cumva prea crispate. Cu al doilea, deja stăteam mai bine! Ștefan Șandru a absolvit seminarul teologic, iar acum urmează dreptul la București. Cum nu știu ca, pînă acum. Ștefan Șandru să mai fi publicat poezii, îi doresc vînt bun la pupă...” Între timp,

a terminat facultatea, a mai publicat pe blogul meu de vreo cinci ori, poezii tot mai bune, a creat o revistă literară, deci a avut vînt bun la pupă! Dar mai ales vîntul acesta i-a cristallizat talentul poetic. Am constatat asta în grupajele ulterioare, într-o antologie româno-suedeză de tineri poeți români, apărută cu vreun an în urmă, dar sare în ochi în primul său volum, abia apărut – *Făt-Frumos din patimă* (Editura Creator, 2022). Un volum excelent, pe care l-am auzit cu rară plăcere în cazul volumelor de debut. O diferență uriașă între primele poeme citite de mine și cele de acum. Talentul exista de atunci, între timp au intervenit cultura poetică, exercițiul, deci ceea ce ține de rigoarea formării unui poet adevărat. Stîngăciile au dispărut, crispările s-au topit în curgerea calmă a fluxului liric, multe metafore și imagini sînt de o incredibilă prospețime, așa că pe unele sînt invidios, cu toată prietenia, desigur.

Cum deja se știe probabil, nu-mi place să citez fragmentar, să aleg ca într-un insectar formule, oricît de strălucitoare ar fi acestea. Ca de obicei, voi cita un poem în întregime, cel care dă și titlul volumului: „am avut un vis coșmaresc/ se făcea că în spatele meu s-a trîntit ușa casei/ în față aveam o lume de-a-ndoseala/pe stradă, pus-tiu/ mă deranja din cînd în cînd/ vîntul cu iz de molimă/ zori toxici, lipicioși/ se scurg, trag a înserare/ cîteva felinare stau/ aplecate/ așteaptă un confident/ vor să-mi șoptească secrete de noapte/ am rămas la povești /tîrziu/în apartamente, agonizează cîte un bec anemic/ în spatele ferestrelor, mamele își adorm copiii/ le citesc basme schimonisite/ -copile, ai fost al acestei lumi/ încă de cînd și s-a citit *făt frumos din patimă*/ și visele și-au devenit ude/ dormi.../ m-am ciupit/ nimic/ se pare că astăzi m-am trezit cu fața la realitate”. Excelent poem, foarte bun prim volum. Așa că urez poetului vînt bun la pupă în continuare.

Nicolae BUSUIOC

George Bădărău

exprimări lirice și emanații expansive

Scriam cândva că poezia lui George Bădărău îl plasează pe poet în raftul destinelor lirice de primă mărime, într-o bibliotecă a Iașului contemporan despre care se afirmă că nu duce lipsă de o valoroasă pleiadă a creatorilor din acest domeniu. La apariția volumului *Insomnia ceasornicului*, cu care debuta în 1982 la Editura Eminescu, cronicile literare sub semnăturile lui Laurențiu Ulici, Daniel Dumitriu, Codrin Liviu Cuțitaru, Constantin Secu și alții relevau „natura poetică greu de clasificat”, autenticitatea și forța textului liric rezultate din reunirea meditației cu iluzia universală, a exilului interior cu faptul divers, reveria spirituală cu ambiguitatea terestru existențial. Și în *Singurătatea clopotelor* (Junimea, 1987), Poezii, 1 (Studis, 2008), Poezii, 2 (2010) George Bădărău „călătorește când pe undele sceptice, când pe cele luminoase, optimiste, însoțit fiind de un „ceva” substanțial desprins parcă din ordinea cuvintelor cu rostiri și imagini ale viziunii lirice”. Prin metaforă contemplă realul ca apoi însuși realul să devină al esențelor, cu acces la mister și sacru. Desigur, critica literară remarcă în același timp că unele poeme au o structură clasică, altele sunt moderne și postmoderne, în linie parodică, trimițând la limbajul poetic experimentalist, la poezia în stil nipon. Și ceea ce mi se pare cel mai important e că George Bădărău percepe realitatea ingenuă, îi atribuie devenirea tragică pentru a-i întrezări limitele, cele ale ființei cu începutul și sfârșitul ei.

Răsfoiesc paginile noului volum de versuri *Deszăpezire în doi* (Alfa, 2019), citesc prima poezie „Fetele de pe cele șapte coline”, mă duc la sumar, din care deja câteva titluri îmi atrag atenția, mă întorc la Repere bio-bibliografice din care constat bogata-i activitate de critic și istoric literar. Menționăm preocupările sale de teorie în domeniu: *Fantasticul în literatură*, *Simbolismul*, *Modernismul în interbelic*, *Rădăcinile fantasticului românesc*, *Clasicismul românesc* și nu în ultimul rând *Dicționarul esențial al limbii române*. Cu vocația sa critică, George Bădărău ne prezintă informații, interpretări și formulări de o concizie frapantă, prilej de meditație și adâncire a perspectivelor noastre existențiale de cunoaștere a literaturii ca sursă care înprospătează mintea și desfată sufletul. Revin pe îndelete la poemele din *Deszăpezire în doi*, unde „urc pe acoperișuri și dau zăpada/ memorie încărcată cu tot felul/ de nimicuri/ să răstorn umbra cerului în curte/ urc pe spițele poleite de razele lunii/ schimbătoare ca articolele din constituție/ mă apuc încet de uluci/ ca și cum l-aș fi prins pe Dumnezeu/ de-un picior/ mă clatin între doi poli/ între două femei alungate de-acasă/ între mare și munte/ până la al doilea cântat al cocoșilor/ urc pe acoperiș c-o lopată/ în formă de halebardă/ pe care o vântur în frișca iernii/ mă ling pe buze/ în timp ce casa pare o prăjină uriașă/ calc înăuntrul cu cizmele mele îmblânite...” și ce să vezi că i se întâmplă curajosului care urcă pe casa ca o „prăjină uriașă”? „După mine o fată care-mi îngrămădise/ tinerețea în rucsac/ ce cuplu doamne ce cuplu/ pe acoperișul unde ne iscălim/ cu picioarele/ aproape de coșul cu fum/ eu și ea răsăritul și apusul...” Și pentru a nu ne lăsa fără sfârșitul aventurii la înălțime, poemul se încheie cu „ea și eu începutul și sfârșitul/ iubirii din care mă atârî/ holșurub binecuvântat/ între două țigle îndrăgostite, / și o lopată bonus făcând iarăși/ drum între noi doi/ acolo sus”. Desigur, iubirea poate nu ar fi avut loc cu aceeași intensitate dacă în locul țiglelor ar fi fost două foi de tablă zincată de pe care poți oricând aluneca în abis.

La prima lectură a versurilor, jocul de cuvinte te conduce spre lud, care desemnează naivul, stupidul, sau spre lude, un fel de poartă prin care intri sau ieși de undeva fără să știi dacă mai ești întreg. Or, sub masca ludicului se ascund niște simboluri care ne trimit la ceea ce înseamnă înălțimea, acoperișul, învelișul care desparte „umbra cerului” de teluric, numai acolo, sus, întrezărești destinul și sentimentul adevărat al iubirii, pe când jos te măsoară timpul prin „cântatul cocoșilor”, timpul care te încorsetează și-ți preschimbă trupul în ceva inform și impalpabil. Gratuitățile ludicului se regăsesc în jocul de cuvinte, așa cum le întâlnim și-n poemele *Plouă la Iași*, *Urme în Moldova*, *Pauza publicitară*, *Printre cocoloși*, *Omul-sandviș* sau *Ultimul tramvai*. Dar poetul ne obligă

aproape să citim printre rânduri, să descoperim formulări succinte și plastice care exprimă adevăruri cu valabilitate generală, cu observația practică a lucrurilor și fenomenelor înconjurătoare. În unele versuri, aparent inocente sau banale, întâlnim expresii memorabile, combinații cu trimiteri la istorie, cultură, geografie, literatură, altele cu idei și nuanțe filosofice pentru că însăși filosofia cuprinde înțelepciunea vieții. Dăm câteva exemple: „îți mulțumesc ovidiu/ că m-ai învățat cum să-mi imaginez viața în epoci de tranziție”, „închidem ochii să putem evada/ împreună cu tot aurul din lume/ cu eminescu marea neagră/ coloana infinitului”, „mi-a sunat ceasul iar tu vei surăde/ amintindu-mi că știi foarte bine/ *istoria unei secunde*”, „foarte mulți care au emigrat apăsați de *repetabila povară*”, „și eu merg și tot merg/ printre felinarele albe/ din vremea lui Ștefan cel mare”, „desenez dunărea cu imaginația mea/ obosită/ în timp ce tu te dai pe toboganul patriei/ de la geto-daci până la românul verde/ din ultimul secol”, „cu părul răsucit ca fumul țigărilor/ neoavangardiste”, „poezia se dă peste cap în mijlocul/ străzii/ amenință se revoltă cu blugii rupți”, „femeile iubite seamănă cu clapele/ pianului/ fiecare cântă în felul ei despre cum/ s-a integrat în societate”, „m-au întrebat elevii la siktir/ despre fuga lui bach și despre fuga/ directorului unei instituții fantomă”, „viața e ca o constituție cu foile mereu/ mângălite de cei care ne vor binele”.

În versul liber intră imaginația cât încap, o imaginație conferită însă numai de cei care se caracterizează prin modalitatea directă a comunicării acompaniată de lirica lirei și în care ideea coincide cu rolul crescut al sugestiei. Prin urmare, arta cuvântului realizată prin valorificarea funcției expresive a limbii. Poetul George Bădărău mănuieste cuvântul (esențial, dramatic, ludic) cu intensitatea cu care intuiția exprimă drama de idei, nostalgia vieții, frumusețea sau urâtul din noi. Lucrul acesta ne amintește de Benedetto Croce, a cărei teorie apăsa pe faptul că lirismul este un atribut definitoriu al oricărei forme de artă. Evident, ca artă, literatura implică și caracterul de ficțiune în care viziunea scriitorului cuprinde dominantă pornită de la sămburele adevărului, al realității. Orice fantezie, fie lirică, fie epică, vizează idei, sugestii, mesa-

je. Poezia lui George Bădărău este transparentă, sentențioasă și sceptică, este și ironică de parcă ar vrea să-și demonstreze identitatea ascunsă sub vălul lucidității dar și al retoricii prin contrastul dintre ceea ce pronunță aparent un enunț și sensul lui autentic pe care cititorul trebuie să-l descifreze. Poetul persiflează neputința, eroarea, răzbunarea și alte stări antagonice cu normalul, naturalul, moralul și inteligența. Ironia, umorul și ludicul îi stau la îndemână pentru a sublinia în fapt ironia soartei omului.

Încheiem această succintă cronică cu semnalarea poemului „Scrisoare prietenului Nicholas” din finalul volumului: „despăturim harta lumii cu mare/ atenție/ eu la o margine a pământului/ tu la cealaltă/ privind în același timp cu inima/ relieful mioritic/ munții marea delta/ din ochii noștri prăfuiți de vreme/ despăturim harta cu sentimente/ la scara unu pe unu și/ ne facem semne din când în când/ ca doi vecini/ care-au iubit aceleași/ cântece aceleași femei aceleași poeme/ au făcut greva setei de literatură/ când aveai voie să vorbești cu jumătate/ de gură/ imaginația era snopită în bătaie/ cu funia umedă... despăturim harta lumii cu aceeași dragoste de țară/ eu într-o provincie mioritică și tu/ într-una americană...” E un fel de hartă a lumii de după globalizare, unde totul se amestecă, unde imaginația e „snopită în bătaie cu funia umedă” și unde „căutam pe hartă o pată de culoare românească”, o scotocim dar o și găsim? Un melanj cu vagi urme ale spațiului mioritic și ale celui de pe Mississippi, poate și ale meditațiilor lirice din Whitman și Eminescu.

Poemele din *Deszăpezire în doi* pun în lumină o tendință firească, cea de esențializare cu forme bine articulate, de ocupare permanentă a lui George Bădărău pentru relevarea discursului liric, care vine ca o fulgurație de idei, ca o replică la ceea ce se desfășoară în jur, ca un joc de exprimări lirice și emanații expansive în jurul gândului încă plin de speranță și iubire.

Ioan ȚICALO

de-ale lui badea Scârțan

Dialog insolit

Mă vizitează nepotul meu, se cuibărește lângă mine și se uită în ochii mei insistent. Cunosce această căutătură, zâmbesc și îl încurajez:

— Ei, hai, dă-i drumul, nu simți că pocnești de curiozitate?

— Bunicule, matale ești un om isteț, mă gratulează, dându-și, de fapt, importanță. Îți dai seama când mă frământă ceva și vreau o dezlegare. Din punctul acesta de vedere, tata e un molău și, una-două, mă invită cam brutal să-l las în pace.

— Aștept, îl provoc din nou.

Mă fixează cu ochiișorii lui de pasăre cântătoare și își dă drumul dintr-o răsufare:

— Bunicule, mata știi ce vrea un bărbat de la o femeie?

Simt dintr-odată cum îmi trece un șuvoi puțin peste zero grade peste șira spinării. Mă foiesc să scap de răceală și mă chinuiesc să găsesc un răspuns potrivit. Până să-mi descălesc ghemul de gânduri, parcă a început să-l rostogolească un motan uriaș, îl întâmpin și eu cu alte întrebări:

— Ce ți-a venit, Victore? De unde și până unde?...

— Eram sigur, încerc să mă înghimpe, în loc să-mi răspunzi cinstit, ceri o amânare ca un hoțoman, ca să mă ispitești, ca de obicei. Îmi vine a crede că asta te ajută la explicații. Ciulește urechile și ia aminte la ce ți-o spune. Aseară am stat sub gard pe o cioată și mă gândeam la mama cum, pe la amiază, când am intrat în casă, ea a scos culișerul din ceaun și s-a răcăduit la tata:

— Uită-te la el cătu-i de drăgălaș, l-a amenințat, dacă mai bleștești ceva, ți-l arunc între ochi!

Eu am făcut stânga-mprejur, ca la armată, și am ieșit înapoi în ogradă, la minge. Aseară, cum îți spuneam, mama fiind dusă la ceilalți bunici, aud vorbă dincolo de gard:

— Veronică, am venit la tine și, după cum vezi, nu-s cu mâna goală...

— Văd că ai venit, l-a întâmpinat vecina noastră, gurluind ca o gugustiucă. Se simte că te-ai și parfumat, dar parcă n-aș pricepe...

— Ce-i așa greu de priceput? Al tău e plecat de când lumea, iar a mea mă tot huciuiește, de parcă m-aș fi umplut de râie. Ce, nu știi tu ce vrea un bărbat de la o femeie?

— Poftim în casă, a miorlăit dumneaei, poate mai stăm de vorbă și-mi spui pe-ndelete...

Simt că motanul meu, care a învățat ghemul meu de gânduri, a ostenit, nu se mai joacă, s-a fleșcăit de tot. Încerc să-mi fentez nepotul:

— Nu-mi dau seama. Cred că venise la Veronica să împrumute ceva...

— Bunicule, constat că de data asta ești cam neseorios și, pe deasupra, ai început să bați câmpii, îmi reproșează cu o neașteptată seriozitate. Degeaba am avut încredere... Azi văd că umbli cu cioara vopsită și nu-i frumos din partea matale...

Mă lasă și pleacă supărat. Îmi dau seama că l-am dezamăgit și-mi pare rău. Îl strig să vină înapoi, să-i vorbesc ceva despre iubire. Îl văd că dă dintr-o mână a lehamite și nici măcar nu se oprește. Se duce la Veronica, iar eu încremenesc. Stă la vecina cam o jumătate de oră, întorcându-se iluminat și cu un aer de superioritate:

— Bunicule, degeaba ești bătrân, dar mie mi se pare că ai trecut prin viață ca gâsca pe apă. M-a lămurit vecina, că ea are experiență. Un bărbat e ca un copil neajutorat. Vrea mângâiat și sărutat, însă nu pe frunte ori pe obraz, ci pe gură, ca să-ți simtă dulceața. De aceea se spune că femeia are buzele cu mireasmă de căpșuni. Așa a spus dumneaei. După aceea, cică trec să se joace de-a baba oarba. Și se joacă până obosesc. Și joaca asta îi face fericiti, după mine o prostie și pierdere de timp. Matale cred că nu te-ai jucat în felul acesta, că te văd cam rablagit. Nu spuneai că timpul e foarte prețios pentru fiecare? Uite cum se pot prosti oamenii mari!... Și mai cred că mama mea-i cea mai deșteaptă femeie din lume. Numai s-o auzi:

— Eu n-am vreme, Grigore, pentru mofturile tale! Și mai slăbește-mă cu cererile astea!...

Mă lasă iar pe gânduri, cugetând la... prosteala din anii tinereții, când abia așteptam să se facă întuneric, numai bun de a ne juca de-a oarba...

Caliopia TOCALĂ

1-

Eu n-am venit...

Eu n-am venit din țara celor mulți,
pe unde fericirea se vinde la bucată,
acolo, se țin lanț petreceri și trădări
un nesfârșit festin la care nu e invitat
nici bucătarul ce trebuia să îl gătească
și nici femeia lui să-i soarbă otrava iertării.
Vin dinspre acolo, unde se crede că fericiți sunt toți
și tăcerea-și cântă veșnica,
stau de vorbă-n soare cu fulgerul pătrat,
o sferă de lumină arunc grătar la lună
nu gândul blestemat,
cu zâmbet și iubire,
cu chip de iarnă-n primăvara serii.
Un vis în pragul veșniciei
ca într-un cort de-întunecimi de soare,
se-ascunde-n nepătrunsul gândului ascuns
de pânza neagra-a apei și-n izvoare.
Erai cel așteptat să mă iubești
și te-așezași în muntele trădării,
umblând după tăciuni de laur...
O ploaie sângerie curgea de sus spre noi,
un vultur uriaș se cocoță pe lancea mea de aur...
arborii își pierduseră frunza...
lacrimile roșii se schimbă-n fluturi albi și-albaștri
iar păsărea, cu aripi mari și negre, se pregătea să răzvrătească cerul.

2-

Mi-e dor...

mi-e dor de mine, cea din ochii tăi de altădată
mi-e dor de tine, cel din glasul meu de ieri
mi-e dor de soarele din ochii tăi din nopțile de iarnă
mi-e dor de jarul din ghețarii privirii mele cu străluciri de soare
mi-e dor de roua dimineții când atingi cu degetele tale trupul mării de mătase
mi-e dor de bruma iernii reci din serile astrale
mi-e dor de răsăritul negru din genele-ți întoarse
mi-e dor de lacrima iubirii din ghiocelul roșu la fereastră
mi-e dor de taina nopții din zorii gândurilor tale,
mi-e dor de lapte de izvor și ciripit de rază,
când sparge picături pe geam ca- n strunele de harpă
mi-e dor de vântul din pridvor în așteptarea serii
mi-e dor de ceaiul aburind în pletele pădurii
mi-e dor de-atâtea doruri ce-ar-fi putut să fie
mi-e dor...
ce dor mi-ar fi, dac-ar fi fost să fie...

nostalgia duratei

Gabriela HAJA

Un prieten rar – Florin Faifer

Încă mai am dosarul F.F. în computer, printre cele active. Se numește „FF2017-2020”. Dar conține și documente din 2013 ori chiar mai vechi. Și un .pdf primit de la Adina Barțaș, spre verificare, de anul acesta. Prin 2021 mai trimiteam cercetători la profesorul Florin Faifer să îi ajute cu un sfat, cu o recomandare bibliografică. Și-mi aduceam aminte în timp ce vorbeam că, na, e cam greu... Chiar dacă numărul de telefon e păstrat în agendă.

Ce-ar mai râde citind cele de mai sus! De obicei zâmbea subțire, cu ironie, cu simpatie, cu îngăduință. Se întâmpla, rar, e drept, să sloboadă sonore hohote, după care zâmbea un pic stânjenit. Cu totul lipsit de simț practic – ardea sistematic ibricile de cafea uitate pe foc, pierdea banii pe care îi împărțea prin cele multe buzunare de la veșnica geacă bleumarin – avea o sensibilitate aparte pentru psihologii și îi plăcea să lanseze ipoteze privind evoluția cuiva.

F.F. nu voia să facă distincția între viață și cărți. Poate de aceea a preferat literatura de călătorie în cercetarea sa doctorală?... Și dintr-un alt motiv, mărturisit indirect: imposibilitatea de a vedea ținuturi din alte țări l-a făcut să evadeze în spațiul livresc al peregrinărilor unora și altora, însoțindu-i cu ochi ager să surprindă efectele actului inițiat. Iar când, în fine, a fost posibilă ieșirea normală din limita granițelor noastre, a călătorit cu plăcere, cu un permanent simț al pericolului de a se pierde (ceea ce i s-a și întâmplat, de altfel), cu atenție la arhitectură, la oameni, la semnificația spațiilor și a locurilor.

Avea aceeași neobosită curiozitate când analiza oameni și cărți. Iar acest interes e clar că venea dintr-o mare iubire. Cu toate că era un singuratic. După ce ieșea în lume, să îi privească reprezentațiile (dialogurile lui cu taximetristii – tot mai dese, căci renunțase la mersul pe jos, cu medicii, cu doamnele farmacist...), se retrăgea în cetatea lui zidită din volume și teancuri de reviste și ziare. Avea un abonament, nu mai știu la ce ziar, cred că „Gazeta sporturilor”, împreună cu domnul Remus Zăstroiu, pretext de a veni în Copou să ia presa și să schimbe câteva vorbe. Cu miez, ca între vechi colegi și prieteni.

Contribuția lui la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979) a fost una majoră: 111 de articole redactate, coordonarea și revizia întregului material împreună cu Gabriela Drăgoi, Dan Mănuță, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu. Acest dicționar este modelul și punctul de plecare pentru cea mai amplă operă lexicografică dedicată literaturii române, *Dicționarul general al literaturii române* (DGLR), redactat sub egida Academiei Române, coordonat de acad. Eugen Simion și publicat în două ediții în perioada 2004-2009 și 2016-2021. Nu am înțeles de ce numele autorilor și revizorilor primei ediții, al autorilor ieșeni mai cu seamă, nu s-a păstrat la a doua ediție. Dar, uneori, e bine să rămână ne-nțelese o seamă de lucruri.

Așa cum nu am putut niciodată înțelege sfiala, stângăcia lui Faifer confruntat cu era Marconi. Telefoanele mobile, mereu modernizate, îi dădeau de furcă. O bună colegă și prietenă, Daniela Butnaru, i-a scris un „manual de utilizare”, cu răbdare și pe înțeles. Zadarnică trudă. De calculator nici nu voia să se apropie, deși îi recunoștea meritele, cu uimire, ca dinaintea unui obiect dintr-un univers paralel, ceea ce a făcut să îi mediez legătura cu revistele ieșene; nici nu era greu, căci manuscrisele ajungeau la mine spre tehnoredactare, în ultimii ani. Așa am ales titlul de față, în stilu-i...

Ne-a apropiat interesul pentru teatru. Specializat în autorii dramatici – dar nu doar în aceștia; articolul lui despre poetul Vasile Alecsandri și opera sa, care include teatru, rămâne un reper! – Florin Faifer a contribuit la reînțemeierea Facultății ieșene de Teatru. Profesor și conducător de docto-

rate, a format artiști și specialiști care îi recunosc importanța, meritul de a fi influențat în bine destine și cărora le lipsește nespul. Alături de doamna Sorina Bălănescu, au fost stâlpii Școlii Doctorale a Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași, în domeniile teoriei teatrale. Nu îi putem uita nici pe Constantin Paiu și pe regretatul Ștefan Oprea, pasionați iubitori și promotori ai artei dramatice românești.

A scris mult. De fapt, cred că viața lui F.F. consta în scris. Și, în pauze, ne vizita. Adina Barțaș a făcut efortul laudabil și admirabil de verificare și de recuperare a întregii bibliografii faiferiene. Așa aflăm că și-a depășit ținta celor 1111 de articole publicate în volume și reviste. Și putem observa relația dintre acestea și volumele de autor publicate. E drept că a fost de ajutor disciplina pe care autorul o avea cu sine și modul în care își gestiona publicațiile (De altfel, a avut grijă de scrierile multora, altminteri destinate rătăcirii ori uitării.), fiindcă, așa cum mi-a mărturisit odată, pentru el, scrisul ținea de sacralitate și de felul lui de a înfrunta inevitabila moarte. Își amintea, încă tulburat, emoția dinaintea primului său text publicat! Avea trei dosare cu pagini dactilografiate, în care nota, în maniera de documentare la *Dicționarul literaturii...*, tot ce publica. Bibliografia F.F. realizată de A.B. – model de organizare și de acuratețe – este accesibilă, online, pe platforma Academiei Române, SOLIROM (<https://solirom.ro/bflr/florin-faifer/florin-faifer.html>). Mi-aș dori cât mai multe asemenea întreprinderi, privitoare la autorii români.

Ne-au rămas cărțile pe care, cu generozitate, le oferea tuturor colegilor, prietenilor, discipolilor, ca un cârturar de rasă. Și avea grijă să ajungă în biblioteci din țară și din străinătate. Nu pentru îndeplinirea vreunui standard de evaluare instituțională, Doamne ferește!, ci convins fiind că numai așa pot ajunge la cititori. Le prețuia cu un spirit critic ascuțit – spiritul lui critic mereu prezent, discret și fin ca un bisturiu... – de aceea, despre unele aștepta cu înfrigurare păreri, iar de altele era mulțumit să ajungă la mintea și inima studenților. *Dramaturgia între clipă și durată*, 1983, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, în două ediții 1993 și 2006, *Cordonul de argint*, 1997, *Pluta de naufragiu*, 2002, *Filtru*, 2005, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești – Regăsiri*, 2008, *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești. Zodia Balanței*, 2010, *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până la Renaștere)*. *Theatrum mundi*, 2010. Sute și sute de pagini, migălos alcătuite, cu știință, cu profesionalism, cu prețuirea obiectivă a autorilor ce i-au stat în balanță.

A avut grijă de destinul multor autori, puțin cunoscuți altminteri. Și, de aceea, cu atât mai greu de analizat lexicografic! Cu răbdare și statornicie de scrib dedicat, F.F. a recuperat multe dintre aceste vieți și opere. Așa se manifesta spiritul său justițiar! Astfel încât nu l-a tulburat niciodată reproșul că nu și-a dedicat priceperea și timpul mai cu seamă autorilor mari ai culturii noastre...

A editat, în acest spirit, scrierile lui Laurențiu Faifer – *Infernul și alte scrieri*, 2011 și *Teatru în versuri*, 2012 – și pe cele ale Margaretei Faifer – *Suris și melancolie*, 2011, părinții săi. Semne ale memoriei și ale respectului.

Și ne-a mai rămas ceva: o marcă stilistică. Este greu să afli, în rândul exegeților literari, un stil mai personal și mai elegant ca al său. Cât despre talentul de portretist – ar merita făcut un studiu în sine. De aceea, nu e ușor să scriu despre omul, profesorul și autorul Florin Faifer... cu atât mai mult folosind timpul trecut al verbelor. Tare aș fi avut nevoie de părerea dumisale. Ar fi ieșit un material mai bun, cu siguranță. Nu-i așa, F.F.?

Flavius PARASCHIV

Dacă lumea s-ar sfârși mâine

Lucia Ovezea este o autoare contemporană cu o activitate bogată în mediul cultural. Pe lângă faptul că a coordonat 20 de ani Editura VOX, scriitoarea a condus Festivalul *Carte și Arte* (2005 – 2012) și campania *România citește* (2013-2014), o inițiativă notabilă prin care s-a promovat lectura.

În ceea ce privește beletristica, Lucia Ovezea a publicat romane ca *Patru femei* (Editura Cărțile Tango, 2009) și *La braț cu ursul* (Editura Tracus Arte, 2013). Anul trecut, prozatoarea reapare pe scena literaturii române cu romanul *Dacă lumea s-ar sfârși mâine*, o carte care se axează pe destinul unor personaje aflate într-un impas existențial....

Volumul este alcătuit din trei secvențe intitulate sugestiv „Înce-

puturi”, „Căutări” și „Inițierea”, iar în centrul lor se află Ștefan și Ludmila, protagoniștii romanului. După cum sugerează și titlul capitolelor, cititorul va cunoaște viața personajelor principale pas cu pas, din copilărie până la maturitate. În prima secțiune, care cuprinde, în cea mai mare parte, perioada 1981 – 1989, cititorul va cunoaște detalii despre mediul în care au crescut figurile centrale ale romanului. Ștefan s-a născut la București, într-o familie tipică. Tânărul protagonist nu era tocmai cea mai sociabilă persoană, preferând să fie discret și nu interacționeze cu nimeni dacă nu era necesar. De altfel, până și mama lui, Alina, precizează faptul că firea retrasă și mai puțin comunicativă a fiului este stranie, după cum dovedește și următoarea reacție: „ – Copilul asta parcă nu-i făcut de mine.... e blazat din naștere.... I-am născut bătrân!” (p. 11). Ludmila, în schimb, era din Chișinău și se dovedește a fi ambițioasă și visătoare încă de mică. Cei doi vor deveni sportivi de performanță și se vor întâlni la complex olimpic din București, unde, de altfel, va începe și relația lor prietenie. După ceva timp, Ștefan începe să se îndrăgostească de sportiva din Chișinău, iar existența lui liniștită începe să devină tulbură. Ludmila nu-i răspunde cu aceleași sentimente, iar protagonistul începe să-și găsească refugiu într-o altă tânără, Ana, cu care va avea și un copil.

Destinul o poartă pe alte drumuri pe Ludmila, iar în a doua parte a lucrării personajele se vor reîntâlni din întâmplare, după 1989, nu în Europa, ci în Asia, mai precis în Bangkok. Acum, Ștefan era antrenorul echipei de tir a Thailandei, în timp ce protagonista a reușit să-și îndeplinească visul și lucrează ca stewardesă (pentru liniile aeriene din Olanda). Așa cum era de așteptat, cei doi prieteni încep să-și povestească trecutul, iar relația lor începe, pas cu pas, să se concretizeze din nou. Ștefan s-a căsătorit cu Ana, dar au divorțat repede, în timp Ludmila a avut un partener de viață, dar relația nu a funcționat. Mai mult decât atât, stewardesă născută la Chișinău mărturisese că va deveni mamă în curând.

Dacă al doilea capitol va reactualiza relația dintre personajele centrale, ultima secvență a textului cimentează definitiv natura legăturii dintre Ștefan și Ludmila, pentru că cei doi întreprind o călătorie de autocunoaștere în Bhutan. Aici, în lumea misterioasă și plină de înțelepciune a budismului, destini figurilor principale ale cărții va cunoaște modificări.

În Bhutan, povestea de iubire va dobândi alte valențe. Dincolo de redescoperirea unei vechi prietenii, Ștefan și Ludmila vor începe să-și pună viața de până atunci sub semnul întrebării. Acum, reflecțiile asupra lumii înconjurătoare și sondarea propriei existențe vor deveni motorul principal al scenariului narativ. Templele budiste vor îndemna la meditație și – mai ales – la căutarea liniștii interioare. În aceste condiții, personajele au reușit să se „izoleze” de zgomotul lumii, iar într-o atmosferă plină de spirit și pace dragostea lor a putut ieși la suprafață....

Trebuie menționat faptul că autoarea a inserat, în ultima parte a volumului, câteva scrisori trimise celor apropiați prin care protagoniștii își mărturisesc gândurile. Aceste epistole nu numai că oferă informații în plus despre Ludmila și Ștefan, dar dinamizează și discursul narativ, din moment ce trăirile și realitatea sunt filtrate prin prisma unei conștiințe libere, iar acest aspect aduce un plus de verosimilitate.

Dacă lumea s-ar sfârși mâine este un roman viu, scris cu multă pasiune, care propune cititorilor povestea reîntregirii a unor destine zbuciumate.

¹ Lucia Ovezea, *Dacă lumea s-ar sfârși mâine*, Editura Tracus Arte, București, 2021

Emanuel VASILIU

A XXVI-a ediție a Festivalului Francez la Iași (I)

Noua ediție a purtat genericul „Nos yeux grand ouverts” („Ochii noștri larg deschiși”), explicat înaintea primei proiecții de directoarea Institutului Francez din România, doamna Muriel Augry-Merlino, prin necesitatea stimulării vigilenței spectatorilor în privința evenimentelor cu efect global din prezent. Programul a cuprins Competiția lung-metraj pentru filme de debut, secțiunea Regard vers l'Europe (*R.M.N.*, regia Cristian Mungiu) și secțiunea Panorama, în care a putut fi vizionat *France*, regia Bruno Dumont. Voi prezenta *Les Passagers de la nuit* din secțiunea Panorama în numărul viitor al revistei.

Primul film proiectat în secțiunea competițională, *Ibrahim*, distribuit în 2020, poate aspira la premiul publicului datorită celor trei secvențe atent regizate de Samir Guesmi, avându-l protagonist pe liceanul Ibrahim. Al doilea personaj principal, tatăl său, angajat al unei braserii pariziene, își pune job-ul în pericol din cauza sănătății precare. Într-o primă secvență conflictuală, Ibrahim scrie un cec de 1790 de euro în locul tatălui; secvența se desfășoară în mare parte în tăcere. O relație subsidiară, întreținută de Ibrahim, este cu prietenul său Achilles. În a doua secvență surprinzătoare, aparatul de filmat transfochează la planul american al lui Ibrahim, care nu participă la acțiunea dintre Achilles și un înotător păgubit de aceștia într-o piscină publică. Aproape de final, Ibrahim îl vede pentru prima dată pe tatăl său purtând uniformă de ospătar, servind în braserie.

Până la secvența în care personajul principal feminin află că mama ei a suferit recidiva cancerului la ficat, ritmul filmului *Les Amours d'Anaïs* (regia Charline Bourgeois-Tacquet) este la fel de alert, precum acționează Anaïs: ea se descriese ca având forța de avansare a unui tractor. În următoarea secvență, ilustrată cu muzică clasică, Anaïs înnoată în mare.

Secțiunea Panorama a inclus *France* (regia Bruno Dumont), având-o în rolul principal pe Léa Seydoux, interpretă a personajului jurnalistei cu cel mai mare succes din Franța prezentului imaginat. Prin coincidența numelor, regizorul satirizează mania de autopromovare a Franței: unul dintre discursurile asistentei lui France este filmat în mod repetat pe fundalul Turnului Eiffel. Personajul își bazează munca pe strategia manipulării realității în scopul obținerii expunerii media totale. Faptul că France rănește un participant la traficul rutier îi produce o criză morală dar nu decisivă pentru schimbarea sa ca personaj. Motivul lipsei de schimbare este confruntarea cu același timp de manipulare, pe care o practică ea însăși. Traseul propriu de la culmile gloriei jurnalistice spre renunțarea la carieră, apoi revenirea în profesie, este ironizat regizoral prin discursurile mereu pragmatice ale asistentei sale.

Ioan RĂDUCEA

Bucovina, ca icoană pe sticlă

Prin grija Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina – Filiala Iași (președinte, Vasile Diacon), a XCVII-I-a ediție a „Amiezilor culturale bucovinene”, desfășurată, la 26 iunie 2022, în Sala „Iustin Moisescu” a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, a inclus în program și lansarea unui album de artă. Aceasta, pe lângă o conferință, *Icoana în Biserica ortodoxă din Bucovina* (susținută de prof. univ. dr. pr. Gheorghe Petraru) și lansarea unui volum de dramatice amintiri, *Memorie descătușată*, de Elena Alina Andruhovici, ambele avînd legătură cu albumul. Imprimat în 2021, în perioada pandemiei, el se intitulează simplu *Album II*¹, ca semn că este continuată intenția ilustrativă a unei lucrări precedente. Ambele au drept autori pe doi distinși profesori, Elena Alina Andruhovici, ajunsă la o venerabilă vîrstă, precum și regretatul ei soț, Filon Lucău, celei dintîi datorîndu-i-se organizarea de ansamblu și comentariile textuale, celui de al doilea imaginile reproduse în rame, pe fonduri estompate sugerînd, în adecvare cu tematica, o biserică ori un șir de ocine.

Promovarea operei de o viață a profesorului constituie într-adevăr o preocupare care se justifică din partea familiei dar și a prietenilor, a fețelor bisericești, a intelectualilor, în general, mai mult sau mai puțin bucovineni, căci este vorba, în esență, nu doar de un omagiu adus mirificului nord de țară (și României, în ansamblu) ci și de perpetuarea și chiar de repromovarea unei tehnici tradiționale, cea a icoanei pe sticlă. Activînd o viață în părțile Cîmpulungului Moldovenesc, Filon Lucău (nume predestinat, de vreme ce provine de la numele Sfîntului Luca, cel care a zugrăvit întîia oară chipul Sfîntei Fecioare Maria și deci este socotit patronul icoanelor) a cunoscut evlavia oamenilor pentru icoanele caselor lor, chiar și în vremea comunismului ateu. Reprezentări hristice, ale Maicii Domnului cu Pruncul, ale marilor sărbători ori ale sfinților protectori, acestea aveau o vechime considerabilă, ca tipuri de lucrări „pe glajă” ce trimiteau la cunoscutele modele ardelenesti (nu uităm că, între 1775 și 1918, Bucovina a fost și ea cotoșă de către împărăția veneză, ca și părțile românești de peste munte).

Temele și soluțiile tehnice ori estetice ale acestora sînt cîrînd preluate în creația proprie a dascălului (opera întreagă cuprinde cca. 650 de piese, icoane și tablouri), care le adaugă amprenta sa, constînd de pildă în insistența pe o horbotă de chenăruiri (amintesc de efectul ouălor încondeiate) ori în predilecția pentru complementarele roșu și verde, în juste dozaje și deseori ingenioase filtre lineare. Așadar, la granița dintre meșteșug și operă de artă cultă, ni se propune o reconfortantă reconfirmare a civilizației vizuale tradiționale, inovația decisivă constînd în extrapolarea tematicii imagistice cunoscute, întru reprezentarea vieții așa-zis laice – se ajunge inclusiv la scenele de gen. Prin aceasta, traiul zilnic, în ceea ce are/avea el mai specific, în cadrele bucovinene, devine un act ritualic și înțelegem de ce, după convenitele reprezentări sacre (mai multe icoane ale Maicii Domnului cu Pruncul, începînd cu cea de tipul *Hodighitria* – Îndrumătoarea; dar și Sfînta Treime, Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Voievod Ștefan cel Mare, în mai multe ipostaze – teme iconografice noi! – etc.), se ajunge la imagini legate de sentimentul național și apoi la o monografie în imagini a vieții tradiționale din zonă, cu munci pastorale și agricole, cu meserii, cu jocuri...

Se poate spune că artistul a știut să pună în practică o observație mai veche a esteticienilor, anume că devin artă acele produse contextualizate social în acest sens – în speță, s-a sesizat faptul că, în mediul cultural românesc, tehnica icoanei pe sticlă reprezintă în sine sacralitate. Însă meritul său, pe cît de artistic pe atît de etic, este de a fi manevrat acest reper pentru a statornici un sublim al sacralului revărsat peste dulcea grădina bucovineană.

În privința reprezentărilor naționale, consecința este că, mergîndu-se pe drumul arătat mai sus, se ajunge la interesanta situație de a reconfirma imagini iconice (stemele provinciilor noastre, proclamarea Unirii, Ștefan Vodă, cel din broderia medievală etc.) tocmai prin re-reprezentarea lor în cadrele icoanei pe sticlă. De menționat, în fine, că albumul, operă a doi cărturari care au trăit din plin nu doar farmecul ci și tragedia ținutului (Elena Alina Andruhovici este refugiată din Bahrinești, Nordul Bucovinei) face și importante servicii etnografice și chiar de tezaur dialectal. Căci în prea puține alte locuri vom mai afla de jocuri precum *Arcanul* (la trecerea flăcăilor în rîndul adulților), *De trei ori pe după masă* (la nunți, jocul de confirmare a miresei drept neveste) ori de lucrul melișatului, al tăiatului în trașcă, al butinăritului, al corhănitului, pe șlip și pe uluc...

¹ Filon Lucău, Elena Alina Andruhovici – *Album II*, Iași, Editura Pim, 2021, 188 p.

Dionisie VITCU

A mai căzut o stea...

Vineri 17 iunie (2022) posturile de televiziune anunțau *plecarea* unor mari artiști, printre care și colegul meu de bancă, Valentin Uritescu. Prietenul tinereții mele s-a stins după o lungă perioadă de suferință într-un spital privat din București. Vestea m-a speriat... era mai tânăr cu patru ani... Am învățat și am pregătit împreună examene, am debutat împreună în același spectacol pe scena de la *Cassandra*, și-am luat Licența împreună în iunie 1963... dar... „*vreme trece, vreme vine*”... „*toate trec ca floarea spulberată*”... Val a luat repartiție la Teatrul de Stat din Brăila, eu am luat repartiția la Teatrul de Stat din Piatra Neamț. Sporadic am mai ținut legătura dar... „*Timpul slugă veche*...”, ne felicitam la sărbători și la *trecerea anilor*.

Vestea tristă din 17 iunie m-a speriat și am plâns. Posturile de televiziune au dat unele momente cu înregistrări mai vechi din viața artistului, reîmprospătându-mi imaginea celebrului actor la maturitate. În mod deosebit am reținut o destăinuire a lui Val în fața divinului artist, unicul Florin Piersic, care mi s-a părut un „ascultător” genial, ca actor! Cu farmecul său cunoscut putea să deturneze linia emisiunii, dar nu, nu, s-a dovedit că are „măsură”. Nu m-a surprins cu nimic Val Uritescu, îl cunoșteam din școală, avea și *are* har, talent și geniu. *Umplea* locul cu farmecul său unde se așeza și ședea, *lumina* calea pe care-și purta pașii mângâind-o... fie pe scenă, sau în culise, pe culoarele teatrului sau pe stradă. Era artist născut, pecetluit de Parce, de natură. Farmecul său era contagios și *ră-mâne pe înregistrări*.

Înseninează. Era prietenos, justițiar al spiritului ardelenesesc și nu te ruga de două ori să accepți ceva, era tranșant. În clasa noastră cu mulți studenți, în comparație cu cele trei grupe paralele, ne descurcam greu în multe privințe, la cămin, la cantină, la orele de repetiții la scenă unde trebuia să dovedim aptitudinile necesare profesiei vocaționale la care am urcat treptele. Institutul de Teatru, lipsit de Cămin și Cantină pentru studenți, apela mereu la Minister și la bunăvoința Universității „C. I. Parhon” sau a Institutului Politehnic. Mergându-ne buhul, că studenții de la Teatru sunt inadaptabili, obraznici și cărcotași, dacă eram acceptați undeva, în două-trei luni eram alungați, dați afară cu scandal și reclamații la Comitetul Central... Așa se face că prin transformarea clădirii din Dorobanți în *Școală Populară de Artă* pribegia studenților de la Teatru intrase în atenția Partidului! La ora 22 căminele blocau ușile și nu mai intra sau ieșea nimeni, ori noi eram „artiști”... *noaptea veselie, ziua triste!* *Tov. Cioară* cârăia el, dar era un portar bun la inimă și după o jumătate de oră de rugăminți ne deschidea ușa; la Polizu, pe chei, la Grozăvești însă am avut mari necazuri cu portarii, toți erau milițieni, cum umblam împreună mereu, parcă eram înjuțați, uneori intenționat sau nu, ne confundau identitatea fapt care ne supăra deopotrivă.

Într-o seară ne-am pomenit cu vizita neaunțată a domnului Nicolae Uritescu. Venise de la Vinerea cu merinde să-și vadă feciorul în București. M-a surprins ținuta *românului din Apuseni*. Înalt, demn și aspru așa mi s-a părut. După ce și-a privit feciorul, după câteva întrebări de rutină, despre sănătate, cum o duce și dacă-i lipsește ceva, m-a privit cu îngăduință și l-a întrebat pe Val dacă eu sunt *pretenul* său. *No, bine, a zis, ai grijă de tine că eu m-oi înturna. Cu bine feciori!* Val și-a condus părintele până la ieșire și când s-a întors a desfăcut pachetul trimis de Mama. Generos și ospitalier, Val a așternut masa și a pus toate bunătățile pe ștergarul de in alb. Cărnăciori, zacuscă și slănă cu *brișca* alături, plăcinte, dulciuri, cornulețe... și sticla de *palincă*. Numai cine a stat la Internet poate să înțeleagă sărbătoarea prilejuită de „*pachetul de acasă*”. Totul a fost fain până când Val a dorit să-mi arate ce „*valoare*” are palinca de la Vinerea. A turnat

pe geam un pahar și i-a dat foc, o flacără albastră s-a ridicat și noi am tras un chiuic ca la nuntă sau la cumătrăie. N-au trecut zece minute și-n camera noastră au năvălit vreo șase șefi ai Complexului Grozăvești să ancheteze cazul de „incendiere” a căminului. Norocul nostru că flacăra se stinsese, sticla era ascunsă și masa strânsă. Noi ca doi porumbei naivi, mirosind a băutură dar senini și nevinovați! Printre „anchetatori” era și colegul nostru de an, șeful studenților de la Teatru, care și-a asigurat colegii că rămâne el să ancheteze cazul. Așa s-a întâmplat că după plecarea „străinilor”, Sandu Simionică s-a așezat între noi și-am luat festinul de la capăt.

Ne intraseră în obișnuință vizitele familiei lui Val Uritescu și ne bucuram ca-n poveștile lui Creangă despre gazda de la Fălțiceni. Întâmplător, sau nu, Val a fost distribuit în *Nică a lui Ștefan a Petrei*, într-o dramatizare, *Catihetii de la Humulești*. Asta se întâmpla în primul semestru al anului întâi. Cu tot „parfumul” ardelenesesc, Val a dat o interpretare minunată lui Nică. A fost un student eminent la actorie, iubit de toți profesorii și gelozit de unii mușcați de microbul vedetismului. În mod deosebit era preferatul lui Ion Cojar. La repartiție a ales Teatrul din Brăila, și n-am

înțeles de ce a făcut asta, de ce nu s-a îndreptat spre Timișoara, Cluj, Tg. Mureș, Oradea... Bănuiesc că din dorința de a scăpa de „*accentul*” zonal a vrut să rămână în spațiul geografic al Munteniei, unde se zice că vorbim o limbă românească *corectă*.

La Brăila și-a întâlnit aleasa inimii care i-a stat alături cu grijă și admirație, iar Bogdan unicul său fiu îi urmează în carieră și este deja un artist cunoscut și prețuit în branșă. Prin plecarea mea de la Teatrul Tinerețului din Piatra Neamț, l-am convins pe prietenul nostru comun Alexandru Lazăr să-l ademenească pe Val și să-l aducă la Coman. Schimbarea locului i-a priit manifestându-și talentul la potențialul său de mare artist. După perioada Piatra Neamț, l-a cunoscut marele cineast descoperitor de talente, Andrei Blaier, omul artist care a văzut în Val o nouă vedetă a cinematografiei românești și nu s-a înșelat.

Nu l-am cunoscut entuziasmat pe colegul meu de realizările scenice, nici de la Teatrul din Brăila lui Mihail Sebastian, nici de la Teatrul Tinerețului a lui Ion Coman, din Piatra Neamț. Din câte cunosc, niciun regizor n-a *montat special*, un spectacol pentru artistul emblematic Valentin Uritescu. Așa cum obișnuia Alexa Visarion cu Toma Caragiu și Octavian Cotescu...

- *A! Nu era așa de mare?... Vă înșelați. Putea să fie tot atât de mare și chiar cu asupra de măsură mai mare, Dom'le!* N-a avut norocul să se întâlnească în lumea teatrului cu mentorul său Ion Cojar sau cu Gabriel Negry, cu Cristian Hadji-Culea, Sorina Mirea, Dragoș Galgoțiu, Dan Stoica, Brady Barach... Fiind un *actor de echipă* a jucat cu pasiune mistuitoare tot ce i se dădea *contre-emploi*; primea tot și toate zămbitor, jovial cu surâs pe față, plin de amenitate, cu ironie tandră.

Flacăra inimii lui Val Uritescu s-a stins și zămbetul său a împietrit la geamul amurgului într-o singurătate amară, înfrânt de suferință. Artistul a intrat în *vacanța veșnică* în această vară caniculară, în perioada când se coc cireșele și strugurii în Grădina Maicii Domnului, sub ploaia vesperală de flori de tei, lăsându-ne plini de gol în suflute.

Furat de gânduri triste, încerc să întărzii trecutul scrâșnind în dinți întrebarea... *de ce Doamne, de ce?* Artistul era unic, avea clasă, eleganță, demnitate, simplitate, sinceritate, avea gust artistic rafinat, imaginație fecundă în toate ce respira pe scenă sau între oameni. Era magician al efemerului, al clipei nerepetabile, aureolate cu eticism ardelenesesc și cu o pasiune mistuitoare pentru Teatru.

Iunie 2022

Ionel BOSTAN

Reflecțiile lui Agathon Calul

Fire extrem de meditativă, Agathon, chiar și atunci când era pus la cele mai grele munci, era de-a dreptul imperturbabil. De pildă, la arat, cufundat într-ale lui, nici nu mai realiza că deviază de la brazdă. Asta îl scotea din sărite pe Chirivoi, stăpănu-su, care uita total de maniere: „Țală, Agathoane, `tu-ți Dumnezeii mă-ti! O ții *strâmba Nastasă*, tot spre arătură, ha, numai asta știi?! Închinarea cui mi te-a dat pe cap, azi și mâine!” Câte iuști îi administra pe spinare, și să le numeri era greu. Acu`, și Chirivoi așa uza de mijloacele în cauză, nefăcând deloc economie, chiar dacă situația concretă se putea rezolva și prin alte metode, mai umane. Pentru că uman era, într-un fel, și Agathon. Te puteai convinge de asta numai să-i fi văzut tristețea de pe la înmormântări, cînd, dus încet de dărglog, trăgea dricul pe ulițele desfundate ale satului. Dacă mortul era tânăr și se făcea jale mare în jur, i se umezeau și lui ochii. „La uite, plânge și calul!”, spunea câte unul. Bocetele stridente ale babelor de pe lângă sicriu îl făceau să întoarcă „peste umăr” capul, din când în când, să vadă ce se petrece în spate. În mod cert, participarea (activă) la procesiunile de acest fel îi cauza profund psihicului. Seara, nici mâncarea nu-i mergea ca lumea în el, indiferent că era vorba de ovăz, strujeni sau fân. Totuși, Chirivoi, pentru o sticlă de țarie, dar și pentru că întotdeauna era pus de rudele celui plecat la masa de parastas, nu se dădea în lături la astfel de chemări. „Unde n-ar fi mai desel”, își zicea în sinea lui. Pe Agathon, însă, îl marca iremediabil totul. Devenea mai cu luare aminte la cei cu morți năprasnice. Nu tocmai demult îl căra la groapă pe Nică al lui Savu, care fusese gestionar la magazinul din satul de peste pădure, Bărbătești. La întoarcere spre casă, s-a răsturnat cu bicicleta nimerind cu tâmpla drept în tăișul unei cioate. Nici vorbă să fi fost tâlhărit, că i-au găsit în buzunare și banii, și cheile. Într-o iarnă, dublu caz: Ghiță al lui Hohan și nevastă-sa, Catinca, au înghețat bocnă pe câmp. Veneau de la o nuntă din Vascani și i-a biruit viscolul și gerul. O săptămână au răscolit sătenii troienele până să-i găsească. Rachiul și vinul pentru nuntă, de la ei le cumpărase socrul cel mare, iar la plecare, spun unii, le-ar fi plătit datoria. Dar, asupra-le, băiatul lor, Mitriță, n-a dat de nicio lețcaie. Mulți s-au îndoit că au murit doar din cauza vitregiilor iernii. Domnica, fata lor mai mare, n-a înțeles, nici până astăzi, de ce maică-sa avea suvițe de păr smulse din cap, vreo două-trei găsindu-le la pași buni de locul în care îi aflară lumea una cu omătul. Regretă și acum, bătrână, că nu s-a ținut de procuror să facă anchetă serioasă. Ion Gavrilucă și Mișu Chiriuc au avut parte de încheieri ale socotelilor cu lumea asta parcă trase la indigo, deși la interval de câteva luni: după multe pa-

nă, nebunul satului („Mai tânăr, odihnit și cu socoteala mare, că al ei venea rupt de muncă, seara, de la șantier”, spuneau babele), a rupt-o cu metodele tradiționale de curmare a vieții și a băut „Verde de Paris”. Tache al lui Cobzariu, care o luase și el rău pe panta băuturii, deși avea nu mai puțin de șapte copii, toți ca ulcelele, hotărâ să-și ia zilele așezându-și gâtul pe șina de tren. Deși au trecut destui ani, Agathon îi vede ca acum capul rostogolindu-se cu ochii holbați la zece pași de linia ferată, întrerupându-l din păscut. Sinucigașii, după o slujbă simplificată făcută de popa Giurgeșteanu, erau înmormântați la marginea țințirimului. La memoria celor care mureau de moarte bună, aflați o bună bucată de vreme în minoritate absolută, Agathon reflecta mai puțin...

Gala UNITER 2022 – „Solidaritatea e o valoare salvatoare...”

„Totul – de la jocul de lumini, la sonoritatea aerului condiționat – este negociat, testat, reglat cu grijă și preocupare pentru oaspeții Galei din sală și din fața micilor ecrane.”

Călin Ciobotari – Premiul pentru critică teatrală (foto: Adi Bulboacă)

Citind comunicatul UNITER mă gândeam că șiragul de verbe ar putea fi transferat și în alt plan, al balanțelor afective căutându-și delicat echilibrul în an aniversar când Gala se desfășoară fără Ion Caramitru, cel care a inițiat, promovat și menținut această sărbătoare a creativității și solidarității în spațiul teatrului. Vocea lui intonând *Glossa* eminesciană în ritmurile care acum evocă atâta nostalgie a deschis ediția a 30-a cu prelungi ecouri reflexive (*Multe trec pe dinainte, /În auz ne sună multe, /Cine ține toate minte/Și ar sta să le asculte?...).* Iar ele au continuat să reverbereze în câteva momente semnificative ale galei... Într-un subtil record, înainte de a înmâna premiul pentru cel mai bun actor (Lóránd Váta pentru rolul Lopahin din spectacolul „Livada de vișini” de A.P. Cehov, regia Yuri Kordonsky, Teatrul Maghiar de Stat Cluj), Marina Constantinescu a rostit, cu glas în care vibra lacrima și urcau tristeți șoptite, finalul altei poezii eminesciene interpretate cu har de Ion Caramitru, *Melancolie*. Iar Emil Boroghina, o personalitate din aceeași familie a celor cu vocația de a ctitori, a esențializat starea de spirit generală: „O primă ediție fără Caramitru la timonă e dureroasă. Într-un fel suntem debusolați. Din respect pentru ce a clădit el, trebuie să ducem lucrurile mai departe.”

Și ele au fost duse cu aplomb mai departe prin voința mărturisită de a construi poduri înăuntrul breslei și de a le consolida pe cele existente... Anunțată ca „melanj al clasicului cu proaspătul, deopotrivă un omagiu pentru trecut, o declarație de dragoste dulce-acrișoară pentru prezent și o promisiune pentru ceea ce va veni”, ediția a 30-a s-a dovedit o ocazie fericită de a pune în prim-plan noile generații. Știind că nu e de ajuns o intenție bună, fiind vitale programele viabile, șansele constante de a învăța, parteneriatele credibile și relevante, amfitrionii (Raluca Aprodu și Emilian Oprea) au reliefat și inerente dileme: „Îi așteptăm pe tinerii artiști, îi premiiem uneori la debut și apoi poate că îi uităm. Îi dorim cu adevărat pe tineri? Îi dorim rebeli sau obedienți? Îi dorim vocali ca să ne trezească din amorțeală, să ne zdruncine confortul sau taciturni, timizi pentru că poate avem nevoie de liniște? Ce facem pentru ei?... Și dacă am urma firul retoricii întrebărilor... Îi dorim curioși? Jinduind să străbată ucenicii formative, să îi studieze răbdător pe maeștri și lecțiile lor, să cultive virtuțile profesionalismului? Respectuoși față de valorile pe care s-a clădit dragostea lor de teatru? Avizi de a ajunge prin acumulări interioare la punctul în care respiră autenticitate ocolind cu discernământ soluții care nu-i definesc? Răspunsurile sunt la fel de diverse ca exponenții noului val ce s-au exprimat câteodată cu îndrăzneală (care nu ar fi rău să fie strunită pentru a nu deveni stridentă, o indezirabilă alunecare spre trivialitate), alături cu nuanțări ludice sau cu farmecul candorilor.

Nu voi trece în revistă toate nominalizările și premiile, însă merită să ne oprim asupra unor alocuțiuni evidențiind idei demne de reținut (semnalez în același timp, nu fără o tresărire de regret, absența necesarei *laudatio* pentru fiecare dintre distincțiile răsplătind decenii de succes – o inexplicabilă omisiune). La primirea premiului pentru întreaga activitate (scenografie), Adriana Grant a fost tranșantă, mutând rapid accentul de la secvențele biografice care au dat temeuri la cele stârnind revolte: „Mama era o persoană înclinată spre reverie, tatăl meu era un suflet de artist. M-am format la confluența unor mari culturi, cea maghiară și cea română. Am parcurs un drum anevoios, cu lumini și umbre, al inițierii, dar și al suferinței de care niciun artist nu este scutit. Asemeni prințului Hamlet, nici eu nu suport jignirea adusă numelui de om, obrăznicia autorităților, trufia funcționarilor, atâtea palme îndurate de cei vrednici de la cei nevrednici. Cred că doar solidaritatea e o valoare salvatoare. Numai prin ea, teatrul va continua să fie un loc unde se pun la cale răzvrățiri împotriva drumurilor interzise.”

„Un secol de teatru românesc la Chișinău – Revanșa memoriei interzise” (scenariul: Mariana Onceanu, adaptarea radiofonică: Magda Duțu, regia artistică: Petru Hadârcă, Societatea Română de Radiodifuziune) a

Scenă din „Plugarul și Moartea”, Teatrul Național din Iași – Premiul pentru cel mai bun spectacol; Andrei Cozlac – Premiul pentru creativitatea video design-ului și mapping-ului (foto: Iulian Ursachi)

obținut premiul pentru cel mai bun spectacol de teatru radiofonic. Cuvintele lui Petru Hadârcă, director al teatrului Mihai Eminescu din Chișinău și promotor al „Reuniunii Teatrelor Naționale” din România și Republica Moldova, au formulat în simplitatea lor un apel cu note neliniștitoare, grave: „Rugămintea mea: să nu ne uitați, să nu ne abandonați, așa cum am fost abandonați din 1940. «Eliberatorii» vor să ne «elibereze» de libertatea noastră, de bucuria noastră de a crea într-un stat european.”

Ca și la galele precedente, Rodica Mandache a umplut scena de viață și sensibilitate oferind premiul de debut (Oana Jipa pentru rolul *Connie* din spectacolul „Efecte secundare” de Lucy Prebble, regia Vlad Bălan, unteatru București), „...cel mai frumos, cel mai luminos, cel mai curat premiu... E a treia oară când îl prezint... Atunci când l-am luat eu, o mare actriță, Irina Răchițeanu, mi-a spus că e bine ca în clipa când primești un premiu să faci o rugăciune: *Doamne, dă-mi putere să cred, să nădăduiesc, să iubesc, să rabd și să iert.* Și dacă o spunei, să veдеți că deodată se întâmplă ceva.”

Și a fost într-adevăr o seară aparte, cu trenele ei de emoție desfășându-se lin, cu magia ei, uneori ținând de miracol. Prin rare alinieri ale unor stele faste, la Bistrița, gazda Galei, un oraș până acum lipsit de un teatru, se va inaugura în curând râvnitul lăcaș de cultură. În vremuri când teatrele sunt în primejdie de a fi desființate, există, iată, drumuri croite exemplar, în contracurent, grație unei inteligente mobilizări locale, prin sprijinul tenace, vizionar al autorităților, precum și al artiștilor originari din zonă (între ei și Radu Afrim, semnatarul regiei galei aniversare).

Pe această temă a comentat într-un discurs spumos și laureatul premiului pentru critică teatrală (pentru a doua oară în ultimii patru ani, o performanță remarcabilă),

Călin Ciobotari, care a promis să frecventeze viitorul teatru din Bistrița și să scrie despre activitatea lui. Dezinvoltura pigmentată de umor și ironia ageră au virat către seriozitate în segmentul mulțumirilor, adresate nu doar juriilor, ci în mod special lui Radu Afrim: „Fără spectacolele lui din toți acești ani, aș fi fost cu totul diferit, aș fi fost probabil foarte sărac. M-a schimbat foarte mult întâlnirea cu estetica lui Radu Afrim, m-a obligat să caut și să găsesc definiții noi ale teatrului, m-a obligat să fiu mai profund, să-mi fiu imprezibil mie însumi...”. Și lumea confesiunilor s-a rotunjit cu o concluzie generoasă: „Și nu în ultimul rând mulțumesc studenților și doctoranzilor mei de la Universitatea Națională de Arte «George Enescu», niște tineri excepționali care cred că eu sunt profesorul lor, când de fapt în artă nu se știe niciodată cine de la cine învață.”

În preambulul celui mai important premiu al galei („Plugarul și Moartea” de Johannes von Tepl, dramatizarea și regia: Silviu Purcărete, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași a fost desemnat cel mai bun spectacol al anului), noul președinte UNITER, Dragoș Buhagiar, a împrumutat elocvența shakespeariană pentru elogiul predecesorului său. „*E caldă încă amintirea morții/lui Hamlet, frate-al nostru drag/și drept în inimi să-l jelim./În cuget însă ne-am luptat cu firea/atât de mult că*

azi cu o cumințe/durere-l pomenim și totodată/putem să ne-ngrijim și de ale noastre.../Cu o cernită bucurie, deci, /cu un ochi răsând, cu celălalt în lacrimi... Da, e vorba despre Pino. Un rege care și-n absență ne-a unit, căruia îi datorăm și întâlnirea noastră din seara asta, faptul că putem celebra teatrul împreună. Pe scena Galei era elegant, plin de entuziasm și întotdeauna cu vorbele la el...Mulțumim, Ion Caramitru!” Mesajul lui Dragoș Buhagiar a subliniat oportun tema continuității, a stabilității. „Complexitatea, valoarea fiecăruia dintre noi explodează din întâlnirea cu ceilalți, și împreună cu ei, niciodată de unul singur... Îmi doresc poate nu să ne iubim colegii, dar să-i respectăm, indiferent de experiența fiecăruia dintre ei, artiști consacrați sau proaspeți absolvenți, pentru că avem o nevoie nebună unii de alții”.

Și în final o reverență unui oraș care a fost amplu reprezentat

la gala UNITER 2022. Iașul a primit nu doar râvnitul premiu pentru cel mai bun spectacol și premiul pentru critică, ci și premiul pentru creativitatea video design-ului și mapping-ului în spectacolul „Plugarul și Moartea” (Andrei Cozlac), precum și premiul pentru cea mai bună scenografie (Cosmin Florea, „Trei piese triste”, după Maurice Maeterlinck, scenariul și regia: Radu Afrim, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași). Iar stagiunea care tocmai s-a încheiat, dinamică, vie, confirmând evoluția trupei TNI, coerența unui program și spiritul de breaslă care înfloresc în acest spațiu cultural dă certitudinea recunoașterilor care vor urma.

Cosmin Florea – Premiul pentru cea mai bună scenografie, „Trei piese triste”, Teatrul Național din Iași (foto: Andrei Gindac)

„Cenci” de Antonin Artaud

Teatrul Național „Vasile Alecsandri” – Iași

Traducătorul piesei ilustrului francez Antonin Artaud, nimeni altul decât reputatul George Banu, optează pentru titlul **Cenci**, tragedie în 4 acte și 10 tablouri. Caietul-program decide, în spiritul voinței auctoriale, pentru **Familia Cenci** (Les Cenci). Detalii, mărunțișuri! Premiera se înscrie în acolada stagiunii 2021-2022 și a fost văzută de cronicar în compania regizorului Dorin Mihăilescu, amândoi având satisfacția orgolioasă a... primului spectacol. O sală plină, public tânăr, preponderență feminină, lume bună, altfel spus, avizată, deci competentă. Până la proba contrarie. Pe prima pagină

a textului dramatic, deasupra distribuției, citim: „După Shelley și Stendhal”, altfel spus, sunt alăturați un romantic englez și un realist francez, ambii de notorietate indiscutabilă. Primul este autorul dramei în versuri **The Cenci** (1819), iar al doilea al povestirii **Les Cenci**. Subiectul a tentat pe mulți creatori din spațiul literaturii propriu-zise, al operei muzicale, baletului și filmului. Autorul mărturisește franc ce anume a luat din fiecare și care este propria viziune asupra temei. Polivalentul și tragicul Antonin Artaud (1896-1948), poet, prozator, dramaturg, publicist, actor, scenograf, grafician, regizor, teoretician și promotor al **teatrului cruzimii**, în planul existenței imediate pacient al stabilimentelor medicale cu profil psihiatric, trup și spirit măcinate de boală, de unde și atât de scurtul său traiect pământesc de numai 52 de ani, topește în creuzetul subiectivității creatoare textele a doi autori buni cunosători ai fascinantei Italii. În cazul de față Italia și, la altă scară, Roma secolului al XVI-lea.

Artaud ne provoacă, implicit și explicit, să medităm – citindu-i piesa – la raportul atât de dezbătut, diacronic, dintre istorie (realitate) și ficțiune. Există o istorie reală a familiei italiene medievale Cenci, menționată în documente de arhivă și asupra căreia s-au aplecat, iată, spirite dintre cele mai pătrunzătoare. Creatorii de ficțiuni și-au luat anumite libertăți față de datul istoric, granița dintre cele două spații (istorie – ficțiune) fiind destul de subțire. Personajul atestat istoric și documentar, contele Francesco Cenci, și-a tratat cei doisprezece copii ai săi cu o cruzime patologică. După o traiectorie biografică sinuoasă, Beatrice Cenci (n. 1577), împreună cu mama vitregă (mama adevărată a murit în circumstanțe neelucidate, probabil dubioase) și cu doi frați pun la cale uciderea tatălui malefic. Bătrânul Cenci este ucis, complotul dezvăluit și intransigentă poliție papală consfințește verdictul: crimă. Opinia publică – am spune astăzi – cetățenii simpli ai Romei, dacă ne raportăm la epocă, știu cui aparține grava culpă morală, dar Papa, inflexibil, nu-i va grația pe inculpați. Cu excepția fratelui mai mic, Bernardo, minor, ceilalți trei au sfârșit pe eșafod. Beatrice a devenit postum un simbol al celor nedreptăți de justiție.

Pornind de la aceste date, Antonin Artaud și-a construit puternica sa tragedie, cu accente atât de tulburătoare și cu o scriitură sentențioasă memorabilă. De la început luăm cunoștință de cruzimea și cinismul contelui Cenci, un Lucifer malefic (ier-te-ni-se pleonasmul!), din cauza căruia dragostea dintre Beatrice și Orsino este blocată, ferocele tiran fiind pentru ei întruchiparea destinului funest. Sfidând preceptele bisericii și asprimea Papei, contele Cenci declară ritos: „Bali-verne, toate lucrurile astea ale bisericii! Pentru mine nu mai există nici viitor, nici trecut și deci nici remușcare. Mă preocup doar să-mi rafinez crimele”. Și ceva mai încolo: „Voi curăța de crăci prea deasa mea familie. (...) Acolo doi băieți, o nevastă aici (Lucreția, n.n.). Iar în ce o privește pe fiică-mea voi scăpa și de ea (de Beatrice, n.n.), numai că pe alte căi”. Contele Cenci pregătește o sărbătoare somptuoasă la Roma, iar sceptica Beatrice decide să acționeze: „Ze, un asemenea tată să poată fi tatăl meu!” Ideea asasinatului plutea în aer. Adresându-se contelui, principele Colonna spune insinuant: „... aș spune că toți de aici nu sunt prea departe de un nou asasinat”. Cinicul Cenci declară emfatic: „Beau pentru dezastrul familiei mele!” Beatrice îi cere să plece, să dispară: „N-o să uit niciodată că ai fost tatăl meu, dar pleacă. Numai așa aș putea să te iert!” Amoralul Cenci și-a pângărit fiica legitimă și în imensa-i ticăloșie speră să se mai bucure de farmecele ei: „Ah! Viperă, știu niște farmece care te vor îndulci și împlânzi!” Contele intenționează să le alunge pe Lucreția și Beatrice din castel, izolându-le la Petulla: „Acolo puteți complota în pace”. Giacomo, fiul lui Cenci, înțelege că revolta contra tatălui abuziv e de fapt „un război contra autorității”. Mesagerul Papei, Camillo, pune punctul pe i: „Nu înțelegi că averea bătrânului Cenci, tezaurele, castelele, pământurile sale, prin orice mijloace trebuie să se reîntoarcă la papalitate?” Giacomo conchide apodictic: „... disprețul care naște ura, iată moștenirea pe care mi-a lăsat-o Cenci”. Orsino așază lucrurile sub spectrul fatalității. Adresându-se lui Giacomo, proclamă apocaliptic: „Tu, frații tăi, sora, tatăl tău nu vă liniștiți până nu devastați totul. (...) S-a lăsat peste acest neam o ciudată fatalitate”. Într-o cheie similară se pronunță și Beatrice, mărturisindu-i mamei vitrege că a căzut pradă poftei insatiabile ale tatălui ei: „Dacă pot să-mi aleg moartea, n-am putut să-mi aleg nașterea. Aici e fatalitatea”. Imensul traumatism psiho-somatic o face să aibă de

mică vise coșmarești. Freud ar fi psihanalizat cazul Beatricei dacă ar fi fost contemporan cu nefericita fată, invitând-o pe celebrul divan de la Viena.

Orsino dă sfaturi complotiștilor: „Acționați! Dar acționați în surdina. Este vremea asasinilor ascunși”. Și mai încolo: „Uniți-vă împotriva unei autorități perverse, uniți-vă! Reconstruiți o familie!” Și le propune doi asasini muți. La prima încercare atentatul eșuează. Contele Cenci nu are remușcări pentru tot ceea ce a făcut: „Remușcarea este în mâna lui Dumnezeu. El să regrete actul meu. De ce m-a făcut tatăl unei ființe pe care nu pot să n-o doresc?” Culme a cinismului, Cenci transferă răspunderea morală către divinitate. În cele din urmă contele este ucis. Bernardo: „Cu un cui infundat în cap”. Intră în acțiune Camillo, Legatul Sanctității Sale, care va aresta vinovații cu ajutorul unui grup de soldați. Finalul este patetic și emoționant. Beatrice își încurajează fratele mai mic, Bernardo: „Adio! Plângi dar nu dispera. (...) fii credincios iubirii ce mi-ai jurat-o!” Neavând încotro, Beatrice semnează sentința. Camillo: „Beatrice,

moartea să-ți fie ușoară. (...) Sper că judecătorul de sus va fi mai puțin inexorabil decât Papa de aici”. Cuvintele Beatricei transcend pământescul brutal: „Mor, dar nu mă tem să spun că lumea asta a trăit întotdeauna sub semnul injustiției. În mine moare viața!” Execuția nu este cuprinsă în piesă, rămâne subînțeleasă.

Cazuistica textului dramatic este susținută de formulări sentențioase cu valoarea unor adevăruri grele: „Mă cred și sunt o forță a naturii. Pentru mine nu există nici viață, nici moarte, nici Dumnezeu, nici incest, nici remușcare, nici crimă. În definitiv, răul nu are niciun rost fără plăcere” (cuvintele sunt ale contelui Cenci); „Nu există confesiune pentru a lupta contra cruzimii care mă apasă” (Beatrice); „Dreptatea lui Dumnezeu nu se înfruntă fără pedeapsă” (Beatrice); „Da, familia, iată boala mea!” (Cenci); „Lumea se clatină pe marginea unui abis” (Orsino); „Nebunia e o moarte” (Beatrice); „... e vreo lege prin care tații pentru a-și poseda ficele trebuie să-și alunge fiii?” (Beatrice); „Este vremea asasinilor ascunși” (Orsino); „Familie, avere, justiție, le pun pe toate pe același talger” (Giacomo); „Port în mine un demon destinat să răzbune jignirile unei lumi” (Cenci); „... nu recunosc nimănui dreptul de a pătrunde în secretul gândurilor mele” (Beatrice); „Totul moare pentru că lumea se consumă nesigură între bine și rău” (Beatrice); „Nu se ucide grâul în floare” (Lucreția).

Traducerea are incontestabile virtuți stilistice. Dar... și soarele are pete. Jocul sinonimic nu este peste tot riguros. Câteva exemple. Camillo îi spune lui Giacomo: „Pentru tot ceea ce te-a despuat taică-tu...”. Corect: „pentru tot ce te-a depozat (avere); ori „te-a dezmoștenit...”. Beatrice îi mărturisește mamei vitrege că a fost posedată de un tată denaturat: „Cenci, tatăl meu, m-a profanat...”. Expresia mai potrivită era „m-a pângărit”. O opțiune discutabilă: folosirea pe toată întinderea textului dramatic a lui i din i, în contradicție cu normele academice actuale. Dar aceste observații belferești nu afectează arhitectura ansamblului literar.

Silviu Purcărete este un regizor care imprimă fiecărei montări o pecete stilistică puternică, inconfundabilă. Imaginile scenice par să aibă o existență autonomă în raport cu textul, precum monadele lui Leibniz. Am văzut anterior montării cu „Familia Cenci” spectacolul aceluiași regizor cu **Plugarul și Moartea** de Johannes von Tepl. Interesant este că textul germanului reprezintă o creație a Evului Mediu, iar tragedia lui Artaud este fixată temporal în aceeași perioadă, în Germania, respectiv, în Italia (Roma). În ambele spectacole sunt lesne detectabile imagini scenice pregnante, precum și o dinamică uluitoare a grupurilor umane, practic o simbioză ecleraj-muzică-mișcare pentru a sugera exasperarea, revolta, teama, disperarea, nebunia. Regizorul asumă distribuția dramaturgului, cu o excepție semnificativă. Dacă în text Papa este doar invocat ca exponent al puterii supreme, în spectacol Sanctitatea Sa capătă corporalitate, este chiar augmentată fizic și plasată într-o cară somptuoasă, numai bună pentru intimidarea muritorilor de rând. Metaforele scenice au – cum spuneam – o plasticitate remarcabilă, „marca Purcărete”. Grupul de curteni, în alb, deplasându-se circular, în ritm sacadat, cu opriri bruște și reporniri intempestive, sugerând forța discreționară dar poate și delirul puterii, ca și detașamentul de soldați din final, alt simbol al energiei coercitive, represive, conferă scenelor un plus de dramatism. Este un mod de a spune în limbaj regizoral că omul Evului Mediu n-are nicio șansă în fața atotputernice Papalități, după cum omul modern pare copleșit de spectrul globalist și de forța

corporatistă supranațională. Regizorul – artist lucid și dezinhăbit – ca veritabil autor de proiect scenic, transmite parcă sălii un avertisment străveziu cu privire la destin, fatalitate, culpă morală, alienare, moarte. Injustiția, subînțelegem, n-o atinge doar pe nefericita Beatrice și pe frații ei, victime ale unui tată monstruos și abuziv, de spectrul căruia eroina principală crede că nu va scăpa nici după moarte, ci amenință umanitatea însăși în resorturile ei ontologice. „Citit” în cheie gravă, spectacolul lui Purcărete conține tulburătoare conotații premonitorii. Sensul contemporaneizării ne duce către această concluzie.

Inconformistul Purcărete, sensibil mai tânăr decât astăzi, monta la Teatrul Popular din Râmnicu-Vâlcea (orașul meu natal), cu ani în urmă, un spectacol la finalul căruia toți interpreții, într-o goliciune adamică, stau cu spatele la public. Cortina s-a ridicat o clipă pentru a cădea definitiv și irevocabil. Mi-am pus întrebarea atunci dacă a fost un act regizoral deliberat teribilist ori avea o justificare estetică. Acum, după „Familia Cenci”, pot spune cu certitudine că niciun detaliu, nicio imagine, nicio metaforă, gândite de Purcărete, nu este întâmplătoare, ci se subsumează strict unei idei artistice, unei concepții regizorale riguroase. Prin analogie, să ne gândim la violul din **Răscoala**, robustul roman al lui Liviu Rebreanu. Protagonisti: Petre Petre și Nadina. Narațiunea ne duce inexorabil către cunoscutul episod frust: revolta mocnită a țăranului sărac se descarcă prin posedare violentă. E o revanșă morală pentru privațiunile seculare ale țăranului arhetipal și are o deplină justificare estetică: impulsurile primare ca formă de defulare pentru frustrări adânci sedimentate în mentalul colectiv.

Ca și în spectacolul precedent (**Plugarul și Moartea**), remarc și aici disciplina artistică a trupei ieșene, care, sub bagheta maestrului (asistent de regie Radu Ghilaș), a găsit timbrul corect al reprezentației, mișcarea expresivă (de grup ori individuală), atitudinile corporale coerente, accentele adecvate. Un fluid magnetic se revărsa spre sală, acolo unde spectatorii simțeau epidermic vibrația și emoția. În fond, temele ce dau greutate și semnificație textului și montării sunt de o gravitate extremă: răspunderea morală în ecuația tată – copii, tată – fiică, incestul ca derapaj radical, locul și rolul divinității și al Papei în decizia justițiară, nedreptatea ca eroare impardonabilă, oricând posibilă pe pământ ș.a. Liberul arbitru nu funcționează în cazul erorilor lui Artaud, ei fiind damnați din start, sub semnul fatalității, ca-n tragedia antică. Altfel spus, nu sunt oameni liberi. Acolo fatalitatea era întruchipată de zeii atotputernici și discreționari. Aici – fatalitatea ca destin îi apasă pe toți, de unde interogațiile fără răspuns, dilemele existențiale fără soluție.

Ada Lupu (Beatrice) are o rigoare bine controlată și-și construiește partitura cu rigoare caligrafică, scurtele ei alergări dintr-un punct în altul al scenei, mimica și unduirile corporale sugerând cu aplomb când revolta, când teama, când disperarea. Vestimentația sumară și evanescentă are valențe conotative, exprimând ceva din fragilitatea ființei. **Călin Chirilă** (contele Francesco Cenci) este viril, dominator, impulsiv, inflexiunile vocii și poziționarea scenică ajutându-l să transmită ecourile amenințătoare ale tiranului posesiv, egoist, megaloman, de o cruzime paroxistică. **Petronela Grigorescu** (Lucreția) este o prezență ceva mai discretă, învăluitoare, cu replici vătuite, de un dramatism reținut, ceea ce ne spune indirect că este întrucăva depășită de mecanismul infernal al puterii, de păienjenisul mișcărilor, al uneltirilor tainice, al complotului ce se pune la cale. **Diana Chirilă** (Papa) a izbutit să contureze o figură concomitent impunătoare și decorativă, fantoșă a unei puteri ce vine din transcendent și are parcă prea puțină legătură cu pământescul. Nu exclud ideea regizorală a conturării unui papă fastuos, pompos, ce cade, prin ricoșeu, în derizoriu. Cheia postmodernă ne ajută să decodificăm astfel semnificația personajului creat de regizor pe deasupra textului. Au contribuții în acord cu viziunea regizorală **Doru Aftanasiu** (Camillo), **Ionuț Cornilă** (Andrea), **Horia Veriveș**

(Orsino), **Pușa Darie** (Giacomo), **Diana Roman** (Bernardo), **Radu Ghilaș** (principele Colonna) și ceilalți. Scenografia lui Dragoș Buhagiar (asistent Anda Pop), care umple și tulbură retina și simțirea spectatorilor, muzica lui Vasile Șirli, când revărsându-se cu intensități viforoase, când insinuant, sugerând întunecimi și pericole nevăzute, potențează sensurile unui spectacol profund al unui regizor proteic aflat la zenit. Prestațiile individuale se estompează sub forța grupurilor omogene atât de puternice în marșaliura lor neliniștitoare.

Tălcul parabolei regizorale este unul transparent: trăim într-o lume ieșită din țâțâni, anxioasă și deopotrivă terifiantă, în care categoriile filosofico-morale ce ne-au călăuzit până acum (bunătate, omenie, înțelegere, iertare, credință, iubire, adevăr, puritate) s-au prăbușit și par anacronice. Spectacolul lui Purcărete se cristalizează ca un avertisment ce transcende contextul istoric și ajunge până la noi ca un ecou dojenitor.

C. Stere „În literatură și artă, în filosofie și morală”

(continuare din numărul 65/mai/2022)

Era de așteptat ca, după ce G. Ibrăileanu redeschide vechea luptă la începutul anului 1906¹ și mai ales după ce face să apară la Iași mensualul „Viața românească”, pe a cărui copertă C. Stere figurează ca director pentru partea literară, și acesta să-și reia rolul de propovăduitor al poporanismului, atât în latura sa cultural-literară, cât și în cea social-politică. Chiar în primul număr el este prezent cu o „cronică internă” („Foamea constantă” și chestia agrară), axată pe problema cea mai arzătoare a momentului, și cu un eseu strălucitor pe marginea volumului de poezii cu care debutase Octavian Goga – *Cântarea pătimirii noastre...*, iscălit C. Șărcăleanu, pentru a indica legătura cu articolele din „Evenimentul literar”.

Textul debutează în registrul ironiei socratice, autorul plasându-se pe sine însuși mai prejos de toți „profesionaliștii critici”, categoric depreciată apoi în ansamblul ei. În continuarea și pe temeiul acestei distanțări, este mărturisită „vraja” produsă de „recetirea” volumului, într-un cadru cu grijă pus în valoare (Chișinăul, la fel de înstrăinat ca și Ardealul), accentul căzând, prin urmare, nu pe analiza limbajului poetic, ci pe trăirea empatică a stărilor lirice condensate în versuri. (În acest sens, elocvență este multitudinea citatelor, a exclamațiilor și interjecțiilor, a adresărilor directe.) „Vraja” face loc apoi unei „profeții”, anume că „Octavian Goga e menit să ajungă poetul favorit al intelectualilor români”, ceea ce nu este decât traducerea esopică a judecății critice, potrivit căreia tânărul ardelean este primul și cel mai valoros poet poporanist român.

Explicitându-și ideea, C. Șărcăleanu distinge două tipuri de „intelectuali” români, cel de după 1848 și cel socialist, amândouă caracterizate de ruptura de propriul popor, adică de țărănime, amândouă suportând consecința psihologică – pesimismul. Al doilea tip se deosebește de primul numai prin adoptarea ideologiei marxiste. Ca atare, poetul „favorit” al ambelor tipuri și îndeosebi al ultimului este pesimistul Eminescu. „E foarte semnificativ faptul – afirmă autorul – că, în toate poeziile sale, Eminescu nu vorbește nicăieri, afară de câteva ușoare aluziuni, despre țărani...” Totalmente falsă e concluzia trasă, potrivit căreia Eminescu ar fi „fii adevărați al acelei generații, care era pornită să vadă în țărănime numai «o masă reacționară de mici burghezi»”!

„Poet favorit” ajunge apoi și G. Coșbuc. În lirica acestuia „vorbește sufletul neamului” și se decelează „armonia”, „omului perfect”, țărănul, dar ea nu-i satisface intelectualului dorul cunoașterii, sădit în el prin atingere cu cultura europeană. Evident, poetul *Baladele și idilele* este doar o etapă tranzitorie spre noul tip, care, rămânând intelectual (păstrând „un element idealist în viață”, neacceptând să trăiască „ca «barbarii sănătoși», cari mulțumesc lui Dumnezeu că și-au putut petrece viața «cum au apucat-o de la părinți», fără zburcium și «veșnica căutare» a lui Lessing”, nevânzându-și sufletul pentru un blid de linte, intrând în slujba «triumfătorilor» vieții”), umple totodată prăpastia dintre el și popor. Acest tip este neîndoienic al intelectualului poporanist, iar Octavian Goga îi este exponentul în poezie. Interpretarea este, fără doar și poate, discutabilă. De altfel, chiar la momentul respectiv ea a fost contestată de C. Dobrogeanu-Gherea, după care G. Coșbuc și Octavian Goga sunt poeții poporaniști ai Ardealului, pe când Eminescu este acela al României ciscarpatine².

Dincolo de minusuri, eseu lui C. Stere completează programul revistei „Viața românească”.

„Descoperirea” poetului poporanist îl face pe directorul „Vieții românești” să dorească a-l cunoaște în carne și oase, ceea ce are ca urmare o incursiune de patru zile în Ardeal. Aceasta va prilejui alte „descoperiri”, foarte prețioase, detaliate în cvasireportajul *Patru zile în Ardeal. Impresii fugitive*, publicat în mai multe numere ale revistei ieșene.

„Impresiile fugitive” vor înfățișa astfel, recurgând la povestirea alertă, la portretizări

rapide, la scurte dialoguri, presărate toate cu elemente comice sau doar amuzante, evenimentul crucial – întâlnirea unui „frate de suflet, în ochii căruia numai câteva momente ți s-a oglindit tot adâncul cugetului și al simțirii” [subl. n.], fraternitatea sufletească neînsemnând decât calitatea amândurora de „vestitori Apostoli/ ai vremurilor ce va să vie”.

Între celelalte descoperiri făcute de C. Șărcăleanu se numără aceea a câtorva dintre principalele instrumente ale conservării românilor în Transilvania, instrumente asimilabile celor preconizate de poporanism, care lipseau în Basarabia, ba chiar și în Vechiul Regat: băncile populare, precum sibiana „Albina” sau arădeana „Victoria”, cu „programele lor social-educative” (școli de menaj, publicații etc.), Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, cu zecile ei de despărțăminte și cercuri, Societatea pentru Fond de Teatru Românesc etc. Lor le este consacrată, la urma urmei, cea mai mare parte a textului.

Înainte de publicarea „impresiei fugitive”, C. Stere este prezent în paginile „Vieții românești” cu alte două scurte eseuri – *Petroniu[II] veacului al XIX[-lea]* și *H. Ibsen* (acesta prilejuit de moartea scriitorului norvegian); un al treilea, consacrat „contelui L.N. Tolstoi”, li se adaugă peste doi ani și jumătate.

Spre deosebire de *Cântarea pătimirii noastre...*, în noile eseuri cuvântul *poporanism* parcă ar fi prohibit³, lipsesc chiar și cuvintele-cheie *țăran* și *țărănime*. C. Șărcăleanu se mulțumește să riposteze în ele celor ce atacaseră „Viața românească” pe tema „tendenționismului”.

În *Petroniu[II] veacului al XIX[-lea]* este pus sub reflector „cazul” deosebit de elocvent al „convertirii” unui adept al „artei pure”, scriitorul Oscar Wilde. Dincolo de sesizarea „cazului” în sine, sunt de reținut inteligența lui punere în lumină prin paralela cu prozatorul Romei neroniene, personaj al romanului *Quo vadis* de H. Sienkiewicz, talentul cu care sunt zugrăviți cei doi „eroi”, priceperea cu care se reliefează în *Balada închisorii din Reading* și în *De profundis* tabloul dantesc și mesajul umanitarist.

Cât privește al doilea eseu, el pare mai întâi a fi contribuția revistei „Viața românească” la omagiul ce i se aduce pe meleagurile românești scriitorului norvegian, la moartea sa. C. Șărcăleanu nu uită să sublinieze revoluționarismul poetului și tendenționismul, chiar tezismul dramaturgului atât de admirat de partizanii „artei pure”. Cât privește propovăduirea de către Ibsen a individualismului, C. Șărcăleanu consideră că ea a fost o fază absolut necesară pentru distrugerea prejudecăților înrădăcinate, fază însă care trebuie depășită. Mai precis, e nevoie de „o sinteză armonioasă” între individualism și solidaritate (socială, națională), „între Ibsen și Björnson”⁴.

Eseul *Contele L.N. Tolstoi* este, de asemenea, scris cu un prilej anume, al „jubileului de 80 de ani. Și în introducerea lui abundă ironiile și sarcasmele la adresa tribunelor „artei pure”, ce omagiază și ele pe romancierul atât de tendențios, dacă nu de-a dreptul tezist. Subliniind „sinceritatea”, tendenționismul multor creații tolstoiene și chiar tezismul câtorva, C. Șărcăleanu nu conchide că lor li se datorează, fie și într-o mică măsură, valoarea și succesul, cum explicit nu aderă nici la teza contrară.

Ca și combatuții partizani ai „artei pure” și ca toată critica europeană, C. Stere pune în evidență geniul („înfricoșător”) al scriitorului rus și o face aducând pe alocuri o contribuție relativ personală. Astfel, dacă reia aprecierile

privitoare la „puterea de creațiune”, el atrage atenția și asupra „puterii de sugestie”, a „puterii vizionare”, de a vedea și de a face lectorul să vadă un personaj împreună „cu toată lumea sa”, de multe ori prin surprinderea unor detalii aparent anodine. La fel, amintind obiectivitatea, el o pune în corelație și cu capacitatea de a reda complexitatea sufletului uman, niciodată integral bun sau rău, niciodată având întru totul dreptate. În același sens, vorbind despre „dispariția” autorului (din creația sa), nu uită să înregistreze și prezența lui, „tiranică”, în o seamă de comentarii. Aici, demnă de notat e observația privitoare la polemica dusă de Tolstoi în *Război și pace* împotriva „teoriei eroilor”, a lui Carlyle, polemică față de care publicistul nu ia atitudine, deși ar fi putut-o utiliza întru promovarea poporanismului. (Aici C. Șărcăleanu pare să-i dea dreptate eseistului englez, nu lui Tolstoi.)

Și în privința stilului tolstoian lămuririle aduse sunt interesante. Însă nu opera literară a lui Tolstoi constituie pentru autorul eseului punctul de interes major, ci „puterea lui magică asupra sufletelor”, acesteia consacându-i-se partea cea mai extinsă a eseului. În țara sa,

Tolstoi e înconjurat, pe de o parte, de un veritabil cult și, pe altă parte, este supus ostracismului de autoritățile laice și religioase.

Cultul lui este însă mai degrabă neîntemeiat: ceea ce îl propovăduiește în ultima parte a vieții nu are coerență, se schimbă mereu și nu o dată îmbracă forma diametral opusă. Credibilitatea de care se bucură „apostolul” rămâne însă intactă. Explicația dată în final își are corolarul în conturarea „figurii tragice a anahoretului scârbit”, care, antirevoluționar, predicând neîmpotrivirea la violență, este totuși un „răzvrătit în numele rațiunii și al conștiinței morale, împotriva tuturor convențiilor și a judecăților egoiste” și ca atare pregătește „revoluția viitoare” dărâmand „templele vechi”, dar nepunând „nicio pietricică la templul nou”. Dincolo de toate, este limpede că directorul „Vieții românești” este „de partea” lui Tolstoi, dacă nu cumva chiar se identifică cu el ori se proiectează în el. Într-atât, deși nu se pronunță categoric, el trebuie că subscrie la credința lui Levin din *Înviere* (și a lui Tolstoi însuși), conform căreia „oamenii morali sunt aceia care cred sieși și trăiesc după rațiunea și conștiința lor, iar cei imorali «cred altora» și se supun hotărârilor străine, «obiceiurilor, tradițiilor, legilor»”. Peste aproape un sfert de secol, în conferința *Întâlniri fortuite*, C. Stere creionează din nou portretul „moralistului și predicatorului” Tolstoi, în culori mai întunecate, chiar cu sarcasm la adresa lipsei lui de compasiune. Peste nici patru ani însă, în interviul acordat Profirei Sadoveanu, după ce afirma că „o transformare [socială] își are rădăcinile cu mult înainte, înfipte adânc în trecut”, continua: „Vroiam pe vremuri să scriu o carte despre Leon Tolstoi; aș fi dezvoltat tocmai ideea aceasta, care se concretiza în următoarea temă: în ziua în care a putut să se nască un Tolstoi, Rusia țaristă era condamnată, primise lovitură de grație.”

Am arătat în altă parte că în activitatea politică și publicistică a lui C. Stere intervine către sfârșitul anului 1909 o eclipsă datorată unor motive medicale. Profesorul universitar și-a luat un concediu de la catedră și, după 10 aprilie, a plecat în străinătate pentru a-și căuta sănătatea. Investigațiile medicale și cura urmata n-au împiedicat valorificarea tuturor posibilităților oferite de contactul cu vestul Europei. Cărțile poștale expediate în țară o dovedesc cu prisosință: ele reprezintă fie picturi celebre din

muzee, fie monumente istorice din localitățile prin care a trecut.

Pe fondul impresiilor lăsate de această călătorie în Apus, C. Stere a descoperit cartea lui Dinicu Golescu. „Pe marginea”⁵ ei, își reciclează „gândurile” mai vechi, relative la decalajul existent între România și „Europa”, nu atât în planul „civilizațiunei”, cât în acela al „culturii” („moravuri, mentalitate anumită”), dar și cele circumscrise concepției sale social-politice și culturale. Aici, încă o dată, el nu-și poate reprimă polemismul funciar. Astfel, constatând că decalajul menționat este într-o măsură camuflat de „tot aparatul acesta exterior al civilizațiunii [...] și [de] formele moderne ale vieții de stat” existente în România, el trimite săgeți celor care l-ar fi negat, ca și celor care l-ar fi admis, reducându-l însă la absența în București „a Turnului Eiffel și a... vreunui «Moulin Rouge»”.

Cu doar două citate-dovezi, afirmația că autorul Însemnării... „e om învățat, desigur, pentru Țara Românească din vremea lui” capătă un aer oarecum ironic. Dar probele învățaturii lui Dinicu Golescu sunt cu mult mai numeroase în carte, precum și în celelalte scrieri ale lui⁶. Concluzia relativă la „revoluția morală” trăită de boierul valah în timpul călătoriei sale în Occident este firească pe fondul „gândurilor” eseistului însuși. În cazul lui Dinicu Golescu nu se ia însă deloc în calcul faptul că el trecuse anterior prin evenimente cruciale: înfrângerea lui Napoleon, revoluțiile din 1821, instaurarea domniilor pământene etc.

Și atenția dată culturii estetice a lui Dinicu Golescu e semnificativă, ea adeverind în fond înzestrarea plastică a eseistului și cunoștințele sale în domeniu. Frapează, apoi, la un moment dat, scepticismul și mizantropia comentatorului, care, în sine, sunt emoționante. S-ar putea totuși ca aici să iasă la suprafață vechea înclinare către „dramatizare” a lui C. Stere, care nu o dată îl duce la sacrificarea cugetătorului obiectiv, a sociologului stăpân pe metoda sa.

Fără declarații răspicate, eseu restituie imaginea unui adevărat precursor al poporanismului. El marchează și începutul unei lungi perioade în care publicistul C. Stere nu mai abordează decât teme social-politice. (Fac excepție o recenzie a unei cărți ce pune sub semnul întrebării documentarea lui H. Taine ca istoric – și detractor – al Marii Revoluții Franceze, precum și câteva necrologuri.) Temele social-politice prevalează și în timpul războiului (1916–1918), și după aceea, când C. Stere își reia colaborarea la reapăruta „Viața românească” și scoate volumașul *În literatură*⁷. „Dezinteresul” încetează abia în 1925, când, precum am spus, i se deschid larg paginile „Adevărului literar și artistic”.

(va urma)

¹ *Poporanismul*, în „Curentul nou”, an. I, nr. 3, 20 ianuarie 1906. (Vezi ediția din colecția „Opere fundamentale”, vol. III, p. 464–488.) C. Stere va aduce mulțumiri „amicului Ibrăileanu că a reînviat din «neagra veșnicie» [niște] cuvinte de mult uitate...”

² Într-un fragment de articol rămas în manuscris. Vezi C. Dobrogeanu-Gherea, *Correspondență*, ed. îngr. de Ion Ardeleanu și Nicolae Sorin, București, Editura Minerva, 1972, p. 88–89.

³ Deși, cum s-a văzut, „Observatorul ipocondric” susținea că „toată literatura rusă e poporanistă”, „de la romanțierul Tolstoi până la ultimul redactor”!

⁴ Polemizând cu Aurel C. Popovici, C. Stere va mărturisii că în el însuși coexistă cele două tendințe, antinomice, dar care, în plan istorico-social, cunosc momente de „sinteză”, lor datorându-le lumea, în fapt, întregul progres.

⁵ Așa se intitula o rubrică a revistei ieșene.

⁶ A se vedea îndeosebi studiul introductiv la Dinicu Golescu, *Scrieri*, ediție îngrijită de Mircea Angheliescu, București, Editura Minerva, 1990.

⁷ Lăsăm deoparte articolul „*Utopii*” (în care C. Stere rezumă romane de H.G. Wells și Jack London) și o cronică la *Memoriile* lui Maurice Paléologue, din 1923–1924. Ambele fac parte din serii de texte axate pe chestiuni de politică externă.

Disocieri

Realitatea socială, alcătuită dintr-un număr de construite care o fixează în liniile ei principale, conține și numeroase idei, convingeri, opinii șamd care se schimbă continuu. Unele dintre acestea (foarte puține, e drept) pot deveni liniile directoare de mîine; majoritatea țin de prezentul social, „plutesc” la suprafața vieții colectivității, pot avea pentru o clipă efecte și sînt uitate prompt, pentru a le lua locul altele, tot atît de efemere. Deasupra constructelor fundamentale există o mișcare rapidă a „adevărurilor” creditate într-un prezent mereu pe cale de a se transforma. Stabil rămîne însă mecanismul formării, transmiterii, acceptării, respingerii opiniilor, ideilor etc. Conținutul acestui mecanism (nu și mecanismul!), caracteristic, cum spuneam, pentru fiecare societate, e în continuă transformare – contaminat de „permanențele” care articulează, în profunzime, viața fiecărei colectivități. Rareori aceste tendințe sînt raționale, logice – în consecință impun în o abordarea critică pentru aducerea lor la limite rezonabile... Operație implicînd punerea sub semnul întrebării a opiniilor comune, larg acceptate...

„Fabrica” de opinii, zvonuri, convingeri... funcționează fără oprire – dar de data aceasta evenimentele dramatice provocate de agresiunea militară din imediata noastră vecinătate, cu pierderi inimaginabile de vieți, distrugeri de destine umane, cu copii și bătrîni uciși, școli, spitale, grădinițe aruncate în aer, spulberarea rezultatelor muncii mai multor generații... și multe altele de același fel relevă cu promptitudine mecanismele prin care se coagulează opiniile în societatea noastră. Cîteva astfel de situații pot fi semnificative.

O primă constatare vizează incapacitatea de disociere. Nu e sigur că această dispoziție generală e doar rezultatul analfabetismului funcțional la care ne situăm atît de... bine...

Perplexitatea, reacțiile spontane provocate de declanșarea invaziei Ucrainei s-au diminuat și apare mai clară incapacitatea unora de a vedea limpede ce se întîmplă. O bună parte dintre conaționali îi împart pe cei care discută despre dramatica fractură în ordinea lumii în... iubitori de ruși sau iubitori de ucraineni... Lăsînd la o parte dezinformările și flashurile introduse de cei specializați în operațiile de fake news constatăm că nu puțini discută această tragedie, această catastrofă umană în termenii unui spectacol la care participă – uneori plini de voie bună. Și făcînd eventual... cinice pronosticuri. Or fi existînd, evident, „suporteri” ai rușilor sau ucrainenilor, dar în ecuația de față este în discuție în primul rînd altceva. Este vorba de anularea ordinii internaționale datorită căreia a fost posibilă (în mare parte a lumii, în Europa în mod evident) timp de 7 decenii o viață în limitele normalității. Se stabiliseră niște reguli, niște principii generale și lumea încerca să evolueze în cadrul acestora. Deodată toate au fost încălcate, din rațiuni care nu țin de apărarea nației tale, ci din dorința de a pune mîna și pe ce e al altora. Umanitatea, și așa aflată în defensivă în fața unui număr crescînd de amenințări majore (climaterice, ecologice, energetice, alimentare, sanitare șamd) este aruncată într-o albie tulbure, din care în orice clipă pot să se deschidă perspective apocaliptice. Apocalipsul n-a fost niciodată mai aproape – în arsenalele conflagrațiilor mondiale de pînă acum neexistînd arma care poate face să dispară viața de pe glob. Și această armă poate fi oricînd activată de cineva care distruge fără scrupule ordinea mondială. Un astfel de atac va declanșa, simultan, un răspuns pustiitor.

Pentru foarte mult timp lumea se va afla în incer-

tudini militar-economice. Indiferent cine va „cîștiga” războiul, lucrurile nu vor reveni niciodată la starea de dinaintea declanșării lui. Nu știm cum se vor restruc-tura relațiile internaționale după încheierea conflictului Ucrainei cu Rusia (dacă lucrurile se vor opri la acest conflict...). Țările civilizate vor alcătui un front – cele cu potențial agresor se grupează deja în jurul Rusiei. Oricum, relațiile între țări se vor modifica radical. Ce se poate ști totuși cu certitudine e că o epocă – epoca de pace pentru Europa – s-a încheiat.

O persoană de o suficiență odioasă se pronunță cam la modul următor. Nu mai dați atîta importanță pierderilor de vieți omenești, distrugerilor de tot soiul, războiul provocat de Rusia trebuie privit... holistic, la nivelul luptei dintre marile puteri... E vorba de înalte strategii, pe care se vede că nu le înțelegeți cei care deplîngeți invadarea Ucrainei... Restul, morții, mutilații, destinele copiilor și familiilor nenorocite pentru totdeauna ar fi, după repugnanta persoană, simple lamentații sentimentale...

Conflictul scoate la lumină anacronismele de gîndire. Cineva fără legături cu realitatea vorbea despre o perspectivă... holistică a acestui război, perspectivă care ar trebui să conducă la o evaluare... de sus a evenimentelor. După acea viziune mărginită ar trebui să acceptăm supuși împărțirea lumii între marile puteri – ca pe vremea imperiilor, cînd nu conta decît puterea militară, capacitatea de a distruge și de a supune. Lumea s-a mai schimbat între timp, epoca imperiilor a apus, decolonizarea a făcut pași importanți... Sigur persoana cu perspectiva... holistică n-o fi depășit în istoria lumii capitolul marilor imperii... Confruntările nu au dispărut și probabil nu vor dispărea, dar civilizația a ajuns la alte tipuri de confruntări, de o cu totul altă complexitate, în care rolurile principale sînt jucate de factorii economici, influența politică, supremația tehnologică, dominarea informatică... Un război în care adevăratele mari puteri moderne excelează, care se desfășoară în altă eră decît aceea a omorurilor în masă, bombardării spitalelor și școlilor..., a crimelor de război condamnate azi de toată lumea civilizată. Retarda-

ții văd însă confruntarea (care există, dar s-a transformat radical, nu se mai reduce la omorîrea adversarilor) ca pe vremea datului cu ghioagele în cap... Cine are ghioaga mai mare și mai mulți ghiogari are dreptul la orice... Restul..., ar adăuga o astfel de minte îngustă și suficientă, nu e decît... exagerare sentimentală... Curat perspectivă holistică...

Din astfel de viziuni... maximalist/medievale se alimentează o altă formă de incapacitate de a înțelege ce se întîmplă. Este indiferența celor care privesc lucrurile fără nici un fel de responsabilitate, considerîndu-le ca pe un... meci de fotbal sau de orice altceva. După ei, unii țin cu unii, alții cu alții. Se va vedea cine... bate. Este vorba de o superfetație de mediocritate. E descurajant să vezi măcelul care ia mii de vieți, a distrus existența a milioane de oameni, a demolat fără reținere ceea ce se construise cu eforturi și costuri considerabile în zeci de ani ca pe un... meci... Și este vorba de o superficialitate și mai gravă în privința sfîrșitului ordinii mondiale care a asigurat pînă acum o anumită stare de echilibru. Nu e vorba de o partidă – unii țin cu unii, alții cu ceilalți sau alții nici nu se amestecă, nu sînt... microbiști... Indiferent cum se va termina acest război, indiferent cine va domina militar, actele odioase nu vor dispărea din memoria omenirii prea repede...

În alt plan unii conaționali parcă ar considera războiul ca pe o confruntare între societăți, între culturi șamd. Nu înțeleg că este vorba de un lucru mult mai simplu. O țară este atacată de o alta cu o putere militară superioară. Este atacată fără a fi provocat confruntarea. Atacată fără „argumente” plauzibile. Într-un asemenea act sînt încălcate orice norme internaționale de conviețuire și orice urmă de umanitate față de oamenii care sînt sacrificați. Se poate vedea clar de aici pe cine și pentru ce susții, pe cine și pentru ce condamni. Dincolo de țări. Nu este vorba de nici o simpatie personală, Sigur, este de admirat curajul, bărbăția cu care ucrainenii își apără țara în fața invadatorilor. Altfel e de clară constatarea că această țară are încă foarte multe de făcut pînă a ajunge la suma de valori europene spre care aspiră. Și este vorba, înainte de toate, de stoparea corupției, de combaterea șovinismului, de politica față de minorități șamd. Transformarea unei societăți a oligarhilor, cum este și cea rusă, de altfel, într-o societate europeană cere foarte mult efort. Susținut. Altfel vedem care sînt rezultatele la noi, în Ro. Pe bună dreptate ne plîngem de comunism. Comunismul a durat la noi sub jumătate de secol. De la căderea acestuia au trecut deja mai bine de trei decenii! Nu peste mult vom egala timpul petrecut sub comunism. Și care sînt rezultatele acestei epoci de libertate, de democrație de etc? Corupție, cumetrie, favoritisme de tot felul, competiția meritelor înlocuită cu intervenții de la rude, mită, afaceri dubioase, susținere din partea serviciilor – care își continuă politica cadrelor de pe vremuri. Rezultatul? Un stat slab la cheremul unor parveniți nenorociți, învățămînt chiar mai slab ca înainte de 89, o justiție care... Oligarhii ruși/ucraineni au ca echivalent la noi baronii – locali sau naționali... Milionarii, îmbogățiți de la Bancorex, iertați de justiție... Nu mai trebuie să continui. Știe toată lumea despre ce este vorba. Deci drumul Ucrainei nu va fi deloc unul simplu și rapid. Eroismul pe cîmpul de luptă nu e echivalent cu civilizarea societății. Mulți, chiar printre conducătorii europeni, se pare că în continuare confundă aceste lucruri. Altfel e cît se poate de firesc ca o țară care se apără în fața unui invadator capabil de orice, să fie ajutată. Cum e firesc ca o țară din Europa să fie susținută pentru a ajunge o societate europeană.